ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA GORICA

1938.

KOLEDAR

ZA LETO

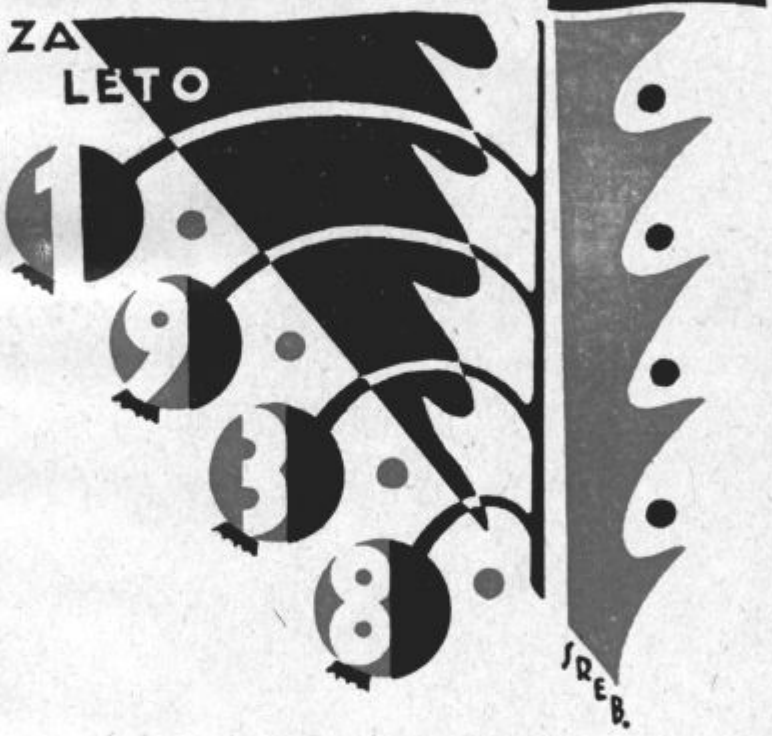

KOLEDAR

ZA LETO 1938

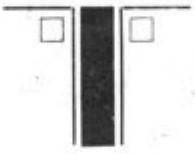

1937 - XVI E. F.

UNIONE EDITORIALE GORIZIANA

25094 /1938

D(7) 14.237/1956

TIPOGRAFIA CONSORZIALE — TRIESTE (Agosto) 1937

KOLEDAR ZA NAVADNO LETO 1938

ima 365 dni (52 nedelj in 9 praznikov) ter se začenja s soboto in se končuje s soboto.

Začetek leta 1938.

Občno in državno leto se začne na dan novega leta t. j. s prvim januarjem.

Cerkveno leto se začne s prvo adventno nedeljo (27. novembra).

Letni časi.

Pomlad se začne dne 21. marca ob 7. uri 43 minut.

Poletje se začne dne 22. junija ob 3. uri 4 minute.

Jesen se začne dne 23. septembra ob 18. uri 0 minut.

Zima se začne dne 22. decembra ob 13. uri 13 minut.

Sončni in lunini mrki v letu 1938.

V letu 1938. bosta dva sončna mrka in dva lunina mrka.

1. Popolni lunin mrk dne 14. maja. Luna pride v opozicijo s soncem ob 9. uri 51 minut. Mrk pri nas neviden.

2.) Popolni sončni mrk dne 29. maja. Luna pokrije sonce ob 14. uri 43 minut. Mrk pri nas neviden.

3.) Popolni lunin mrk dne 7.-8. novembra. Luna pride v opozicijo s soncem ob 23. uri 32 minut. Vstop v senco ob 21. uri 40 minut Začetek popolnega mrka ob 22. uri 45 minut. Konec popolnega mrka ob 0. uri 7 minut. (8. nov.) Izstop iz sence ob 1. uri 11 minut. Viden v Evropi, Aziji, zahodni Avstraliji, na Indijskem oceanu, Severnem Ledenem morju, skrajnem severo-vzhodu Severne Amerike in skrajnem vzhodu Južne Amerike.

2.) Delni sončni mrk dne 21.-22. novembra. Luna pokrije sonce ob 0. uri 36 minut dne 22. nov. Mrk pri nas neviden.

Znamenje za lunine mene.

Mlaj	●	Ščip ali polna luna	◑
Prvi krajec . . .	☽	Zadnji krajec . . .	☾

Kvatrni posti.

I. kvatre, spomladanske ali postne: 9., 11. in 12. marca.
II. kvatre, letne ali binkoštne: 8., 10. in 11. junija.
III. kvatre, jesenske: 21., 23. in 24. septembra.
IV. kvatre, zimske ali adventne: 14., 16. in 17. decembra.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do božiča in od pepelnice do velik. pond.

Premakljivi prazniki.

1.) Septuagezima: 13. februarja.
2.) Pepelnica: 2. marca.
3.) Mar. Dev. 7 žalosti: 8. aprila.
4.) Velika noč: 17. aprila.
5.) Križevo: 23., 24. in 25. maja.
6.) Vnebohod: 26. maja.
7.) Binkošti: 5. junija.
8.) Sv. Trojica: 12. junija.
9.) Sv. Rešnje Telo: 16. junija.
10.) Prva adventna nedelja: 27. novembra.

Pust traja od 7. jan. do 1. marca t. j. 54 dni. — Postnih nedelj je šest, povelikonočnih tudi šest, pobinkoštnih pa dvajset in štiri.

Prazniki.

a) Običajni in civilni.

1.) Vse nedelje. — 2.) Novo leto. — 3.) Sv. Trije kralji (6. jan.) — 4.) Sv. Jožef (19. marca) — 5.) Rojstvo Rima (21. apr.) — 6.) Vnebohod (26. maja) — 7.) Sv. Rešnje Telo (16. junija) — 8.) Sv. Peter in Pavel (29. jun.) — 9.) Vnebovzetje (15. avg.) — 10.) Pohod na Rim (28. okt.) — 11.) Vsi sveti (1. nov.) — 12.) Zmaga pri Vitt. Venetu (4. nov.) — 13.) Brezmadežna (8. dec.) — 14.) Božič (25. dec.)

Prazniki, ki se ujemajo s cerkvenimi, so v Koledarju masino tiskani, drugi so zaznamovani z dvema zvezdicama.

Na dneve pod 5., 10. in 12. se razobesijo državne zastave in razsvetle javna poslopja.

b) Državni, od katerih se skrči delovni urnik na dopoldanske ure.

1). 8. januarja: rojstni dan kraljice Helene
2). 11. februarja: dogovor s Sv. Stolico (1929.)
3.) 1. marca: pustni torek.
4.) 23. marca: ustanovitev fašjev (1919.)
5.) 14. aprila: velikónočni četrtek.
6.) 24. maja: napoved vojne (1915.)
7.) 18. avgusta: god kraljice Helene.
8.) 15. septembra: rojstni dan prestolon. Humberta.
9.) 2. novembra: vseh vernih duš dan.
10.) 11. novembra: rojstni dan kralja Viktorja Em. III.
11.) 24. decembra: božični večer.
12.) 31. decembra: Silvestrovo.

Ti prazniki so v Koledarju, ako ne padejo na nedeljo, zaznamovani z eno zvezdico.

Na dneve pod 3., 4., 6., 7., 8. in 10. se razobesijo državne zastave in se razsvetle javna poslopja.

c) Dnevi, ko se razobešajo državne zastave poleg prej označenih.

1.) 4. januarja: obletnica smrti prve kraljice Italije (na pol droga).
2.) 9. januarja: smrt kralja Viktorja Emanuela II. (1878.) na pol droga.
3.) 5. junija (prva ned. v jun.) praznik ustave.
4.) 29. julija: smrt kralja Humberta (1900.) na pol droga
5.) 12. oktobra: obletnica odkritja Amerike (1492).

Ti dnevi so zaznamovani z znakom ×

JANUAR - PROSINEC

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji
1	**Sobota**	**Novo leto. Obrez. Gospod.**
1	Ko je bil Herod umrl. Matija 2., 19.—23.	
2	**Nedelja**	**V osmini n. l. Makarij, sp.**
3	Pondeljek	Genovefa, dev.; Salvator, sp.
4	Torek	× Tit, šk.; Izabela, kr.
5	Sreda	Telesfor, pap. muč.; Simeon, stol.
6	**Četrtek**	**Sv. Trije kralji. Razgl. Gosp.**
7	Petek	Valentin, šk.; Lucijan, muč.
8	Sobota	* Severin, op.; Eberhard, šk.
2	Dvanajstletni Jezus v templu. Luka 2., 42.—52.	
9	**Nedelja**	**× 1.po razgl. G.; Julijan, m.**
10	Pondeljek	Pavel, pušč.; Agaton, pap.
11	Torek	Higin, pap.; Božidar, op.
12	Sreda	Arkadij, muč.; Ernest, šk.
13	Četrtek	Veronika, dev.; Bogomir, op.
14	Petek	Feliks iz Nole, muč.; Hilarij, c. u.
15	Sobota	Pavel, pap.; Maver, op.
3	O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 2., 1.—11.	
16	**Nedelja**	**2. po raz. G.; Marcel, pap.**
17	Pondeljek	Anton, pušč.; Sulpicij, šk.
18	Torek	Sv. Petra stol v R.; Priska, dev.
19	Sreda	Kanut, kr.; Agricij, šk.
20	Četrtek	Fabijan in Boštjan, muč.
21	Petek	Neža, dev.; Fruktuozij, šk.
22	Sobota	Vincencij muč.; Anast., muč.
4	Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8., 1.—13.	
23	**Nedelja**	**3. po raz. G., Zaroka M. D.**
24	Pondeljek	Timotej, šk.; Babila, muč.
25	Torek	Spreob. sv. Pavla apostola
26	Sreda	Polikarp, šk.; Pavla, vd.
27	Četrtek	Janez Zlat., škof. in cerk. uč.
28	Petek	Julijan, šk.; Flavijan, muč.
29	Sobota	Frančišek Sal., šk.; Konštantin, m.
5	Jezus pomiri vihar na morju. Mat. 8., 23.—27.	
30	**Nedelja**	**4. po raz. G., Martina, dev.**
31	Pondeljek	Peter Nol., spoz.; Marcela, vd.

Lunine mene.

●	Mlaj	1. ob 19. uri 58 m.
☽	Prvi krajec	9. ob 15. uri 13 m.
☉	Ščip	16. ob 6. uri 53 m.
☾	Zad. krajec	23. ob 9. uri 9 m.
●	Mlaj	31. ob 14. uri 35 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 20. januarja ob 17. uri in 59 min. v znam. **Vodnarja.** Dan zraste od 8 ur 54 minut na 9 ur 38 min., torej za 44 minut.

OPOZORILO.

Obresti obveznic. — Prvi dan zapadejo letne in polletne obresti državnih, bančnih in industrijskih obveznic.

Davki. — V prvi polovici meseca so izpostavljeni v občinskih uradih glavni in dopolnilni davčni seznami prve serije. Vsak davkoplačevalec naj jih pregleda in, če zapazi v njih materijelne pogreške, dvojnost ali nepravilen vpis, naj rekurira. Čas za to je do 16. julija (glej opombo 15. julija).

Samski davek. — Petnajstega zapade rok plačila samskega davka od delodajalcev za uslužbence. Zadnjega je zadnji rok za prijavo samcev v svrho odmeritve samskega davka.

Pristojbine mrtve roke. — Dvajsetega zapade rok plačila prve polovice pristojbine mrtve roke (ujemajoče se prej s pristojbinskim namestkom) pri registrskem uradu (glej opombo 20. julija).

Tehtnice in uteži. — Od drugega do desetega se mora naznaniti seznam tehtnic in uteži, ki jih vsakdo rabi. To naznanilo je obvezno in zapade v oglobitev, kdor ne ugodi tem zahtevam zakona.

Naborni seznam. — V naborne sezname se morajo vpisati v teku tega meseca vsi mladeniči, ki dopolnijo v tekočem letu osemnajsto leto svoje starosti. V slučaju mladeničeve odsotnosti, ga morajo priglasiti njegovi starši ali pa skrbniki.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Pripravi, preoraj in pognoji zemljo. Očisti in odberi seme za pomladansko setev.

V hlevu. — Skrbi za enakomerno toploto (od 15° do 18° C) v hlevu in prezrači ga večkrat. Zmanjšaj krmo delovni, zvišaj jo pri molzni živini.

Na travniku. — Nadaljuj z delom, zastalim v novembru in decembru (glej navodilo za november).

Na vrtu. — Prekopavaj vrtne grede in pognoji ob enem.

V sadovnjaku. — Okopuj in pognoji sadno drevje ter poškropi ga z «antiparasitom» zoper škodljivi mrčes. Obreži mlado in pretrebi vrh starejšemu drevju.

V kleti. — Pretoči mlada vina. Skrbi, da bodo sodi, v katerih hraniš vino, vedno polni, prazne pa prežvepljuj.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

FEBRUAR - SVEČAN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji.
1	Torek	Ignacij, šk.; Brigita, dev.
2	Sreda	Svečnica, Dar. Gospodovo
3	Četrtek	Blaž, šk.; Oskar, šk.
4	Petek	Andrej Korz., šk.; Janez Br., muč.
5	Sobota	Agata, dev.; Albuin, šk.
6		Prilika o dobrem semenu. Mat. 13., 24.—30.
6	**Nedelja**	**5. po razgl. G., Doroteja, dev.**
7	Pondeljek	Rihard, kr.; Romuald, op.
8	Torek	Janez Matajski sp.; Juvencij, šk.
9	Sreda	Apolonija, dev., Ciril, šk.
10	Četrtek	Skolastika, dev.; Viljem, pap.
11	Petek	* Lurška Mati Božja; Adolf, šk.
12	Sobota	7 ustan. ser. reda; Evlalija, dev. m.
7		O delavcih v vinogradu. Mat. 20., 1.—16.
13	**Nedelja**	**1. predpep., Katarina R., dev.**
14	Pondeljek	Valentin, muč.; Zojil, sp.
15	Torek	Favstin in Jovita, muč.
16	Sreda	Julijana, dev.; Onezim, muč.
17	Četrtek	Donat muč.; Frančišek Kl., muč
18	Petek	Simeon, šk.; Flavijan, šk.
19	Sobota	Julijan, muč; Konrad, pušč.
8		Prilika o sejalcu in semenu. Luka 8., 4.—15.
20	**Nedelja**	**2. predpep., Elevterij, šk.**
21	Pondeljek	Maksimilijan, šk.; Eleon., dev.
22	Torek	Sv. Petra stol v Antijohiji
23	Sreda	Peter Dam., cerk. uč.
24	Četrtek	Matija, apostol; Modest, šk.
25	Petek	Valburga, dev.; Viktorin, muč.
26	Sobota	Nestor, šk.; Matilda, dev.
9		Jezus ozdravi slepca. Luka 18., 31.—43.
27	**Nedelja**	**3. predpep. Leander, šk.**
28	Pondeljek	Rajmund, sp.; Roman, sp.

Lepa beseda lepo mesto najde!

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 8. ob 1. uri 33 m.
◑ Ščip 14. ob 18. uri 14 m.
☾ Zad. krajec 22. ob 5. uri 24 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 19. febr. ob 8. uri 20 min. v znamenje Rib.
Dan zraste od 9 ur 41 minut na 11 ur 1 min., torej za 1 uro 20 m.

OPOZORILO.

Davki. — Od desetega do osemnajstega se plača pri davčnih izterjevalnicah prvi obrok premičnega bogastva in drugih davkov. Kdor ni plačal do vštetega osemnajstega dne (če ta dan nedelja, velja devetnajsti kot zadnji dan), se oglobi s šestimi odstotki. Kdor ni dobil naznanila glede plačevanja, mora vkljub temu plačati obrok, ker zadostuje v tem oziru razglas davčnih seznamov, a ne plača globe po preteku gori imenovanega roka.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Nadaljuj s preoravanjem, gnojenjem in brananjem. Pognoji njive s superfosfatom. Pripravi semena. Obrezuj meje in drevje.

V hlevu. — Delovni živini pokladaj vedno več krme, a tudi klavne živina in molzne krave naj se zadostno krmijo.

Na travniku. — Nadaljuj z brananjem, čiščenjem in gnojenjem travnikov. Razgrebaj krtine in mravljišča.

Na vrtu. — Sadi in sejaj, če podnebje pripušča, zgodnjo zelenjad, kakor karfijol, česenj, zgodnji kapus, čebulo, grah, peteršilj, špinačo in radič.

V sadovnjaku. — Poškropi hruške in jablane s petodstotno raztopino železne ali pa modre galice, kateri si dodal primerno količino apnenega beleža. Za breskve in marelice zadošča triodstotna raztopina.

V vinogradu. — Okopavaj in gnoji trte. Prični z obrezovanjem, pripravi cepiče. Izmenjaj slabe kole. Uničuj škodljivi mrčes s tem, da ostržeš lubad z žičnato ščetjo in namažeš debla z «antiparasitom».

V kleti. — Nadzoruj pretočena vina in pazi, da bodo sodi vedno polni, prazni pa prežveplani.

V čebelnjaku. — Pusti čebele v popolnem miru in odpri panje le v skrajni sili.

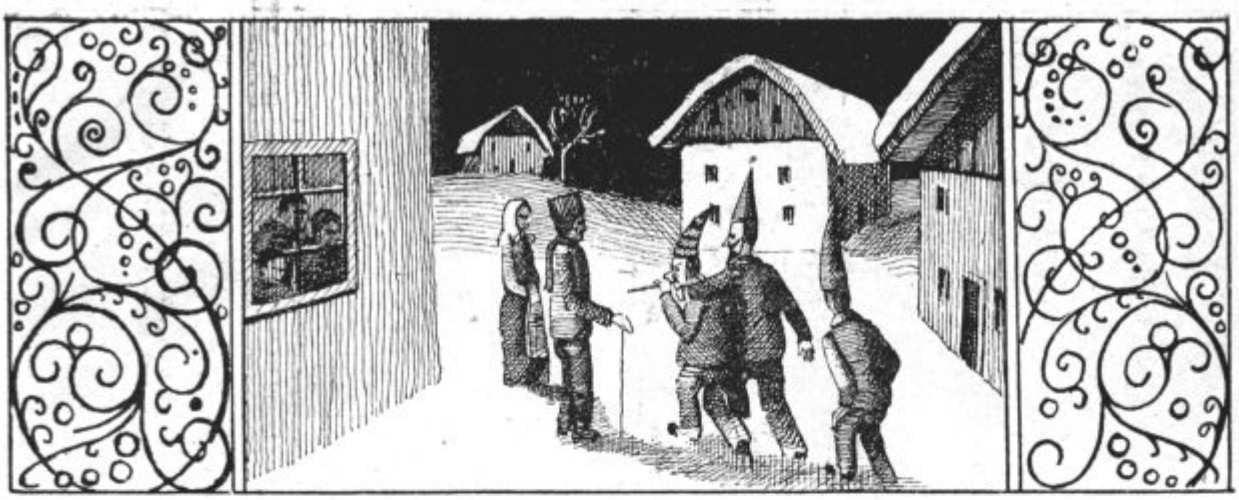

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.

MAREC - SUŠEC

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji
1	Torek	* Pust., Albin, šk.; Hadrijan, p.
2	Sreda	Pepelnica. Simplicij, pap.
3	Četrtek	Kunigunda, ces.; Avsterij, muč.
4	Petek	Kazimir, sp.; Lucij, pap.
5	Sobota	Agapa, dev.; Janez od K., op.
10		Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4., 1.—11.
6	**Nedelja**	**1. postna. Fridolin, op.**
7	Pondeljek	Tomaž Akvinski, sp. cerk. uč.
8	Torek	Janez od B., sp.; Filomen, muč.
9	Sreda	Kvatre. Frančiška Rim., vd.
10	Četrtek	40 mučencev; Makarij, šk.
11	Petek	Kvatre. Sofronij, šk.
12	Sobota	Kvatre. Gregor Vel., pap.
11		Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17., 1.—9.
13	**Nedelja**	**2. postna. Rozina, vd.**
14	Pondeljek	Matilda, kr.; Evtihij, muč.
15	Torek	Klemen, pap.; Longin, muč.
16	Sreda	Hilarij in Tacijan, muč.
17	Četrtek	Patricij, šk.; Jedert, dev.
18	Petek	Ciril Jer., c. uč.; Edvard, kr.
19	**Sobota**	**Jožef, ženin D. M.**
12		Jezus izžene hudiča iz nemega. Luka 11., 14.—28.
20	**Nedelja**	**3. postna. Feliks, muč.**
21	Pondeljek	Benedikt, op.; Serapijon, šk.
22	Torek	Benvenut, šk.; Katarina Gen.
23	Sreda	* Pelagija, muč.: Jož. Oriol.
24	Četrtek	Gabrijel, nadang.; Epigmen, m.
25	Petek	Oznanjenje Marije Device
26	Sobota	Emanuel, muč.; Lutger, šk.
13		Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 6., 1.—15.
27	**Nedelja**	**4. postna (sredp). Rupert, šk.**
28	Pondeljek	Janez Kap., sp.; Sikst, pap.
29	Torek	Ciril, muč.; Bertold, sp.
30	Sreda	Amadej, sp.; Janez Klim., op.
31	Četrtek	Modest, šk.; Benjamin, muč.

Lunine mene.

●	Maj	2. ob	6. uri 40 m.
☽	Prvi krajec	9. ob	9. uri 35 m.
☉	Ščip	16. ob	6. uri 15 m.
☾	Zad. krajec	24. ob	2. uri 6 m.
●	Maj	31. ob	19. uri 32 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 21. marca ob 7. uri 45 min. v znamenje **Ovna.** Začetek pomladi. Noč in dan sta enako dolga.

Dan zraste od 11 ur 4 min. na 12 ur 40 min., torej za 1 uro 36 min.

OPOZORILO.

Davki in pristojbine. — Objavijo se dopolnilni seznami prve serije direktnih davkov. Davkoplačevalci imajo vpogled v te sezname, izpostavljene v občinskem uradu, da lahko napravijo morebitne tozadevne pritožbe.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Sejaj odbrano seme v rahlo, primerno pognojeno in primerno vlažno zemljo. Sejaj jaro žito, oves, deteljo. Razvaljaj, pobranaj in oplej žito, ki si ga bil posejal v jeseni. Gnoji s superfosfatom in solitrom.

V hlevu. — Vprežno živino dobro krmi in pazi, da se ne prehladi.

Na travniku. — Nadaljuj z delom, zaostalim v februarju. Če je travna ruša preredka ali obrasla z neprimernimi travami, pobranaj tak travnik podolž in počez prav temeljito, če le mogoče raztrosi že prej tudi umetna gnojila in obsej ga s primerno mešanico trav in detelj. Zatiraj podlesek.

Na vrtu. — Posadi zgodnji krompir in beluše (šparglje). Presadi v jeseni posejano čebulo in vsadi česenj.

V vinogradu. — Zapomni si, da je ta mesec najboljši čas za sajenje trt. Nove nasade dobro pognoji, najbolje z mešancem (kompostom). Druge trte pa okopavaj, pristavi jim kole, popravi pokvarjeno podzidje.

V čebelnjaku. — Pazi, da ima vsak panj matico. Družinam s pičlo zalogo medu pomagaj takoj. Slabičev ne trpi v čebelnjaku.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

APRIL - MALI TRAVEN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji
1	Petek	Hugon, šk.; Venancij, šk.
2	Sobota	Frančišek Pavl., sp.; Marija, sp.
14		Judje hočejo Jezusa kamenjati, Jan. 8., 46.—59.
3	**Nedelja**	**5. postna (tiha) Rihard, šk.**
4	Pondeljek	Izidor, cerk. uč.; Platon, men.
5	Torek	Vincencij, sp.; Irena, muč.
6	Sreda	Sikst, pap.; Celestina, muč.
7	Četrtek	Herman, sp.; Eberhard, pušč. ☽
8	Petek	Albert, šk.; Dionizij, muč.
9	Sobota	Marija Kleofa; Demeter, muč.
15		Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21., 1.—9.
10	**Nedelja**	**6. postna. (oljčna) Eceh., pr.**
11	Pondeljek	Leon I., pap.; Betina, dev.
12	Torek	Julij, pap.; Angelus, sp.
13	Sreda	Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14	Četrtek	*Vel. četrtek. Justin, muč.
15	Petek	Vel. petek. Helena, kr.
16	Sobota	Vel. sobota. Benedikt, sp.
16		Jezus vstane od mrtvih. Mark 16., 1.—7.
17	**Nedelja**	**Velika noč. Vstajenje Gosp.**
18	Pondeljek	Velik. pond. Apolonij, muč.
19	Torek	Ema, vd.; Leon, pap.
20	Sreda	Marcelin, šk.: Neža, dev.
21	Četrtek	** Anzelm, šk.; Bruno, sp.
22	Petek	Soter in Gaj, papeža muč. ☾
23	Sobota	Adalbert, šk.; Viljem, spoz.
17		Jezus se prikaže pri zaprtih vratih. Jan. 20., 19.—31.
24	**Nedelja**	**1. povelik. (bela). Jurij. muč.**
25	Pondeljek	Mark, evang.; Ermin, muč.
26	Torek	M. B. dobrega sveta; Klet, šk.
27	Sreda	Peregrin, sp.; Cita, dev.
28	Četrtek	Pavel od kr., sp.; Vital, muč.
29	Petek	Robert, op.; Antonija, muč.
30	Sobota	Katarina Sien., d.; Marijan, m. ●

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 7. ob 16. uri 10 m.
○ Ščip 14. ob 19. uri 21 m.
☾ Zad. krajec 22. ob 21. uri 14 m.
● Mlaj 30. ob 6. uri 28 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 20. aprila ob 19. uri 15 min. v znamenje Bika. Dan zraste od 12 ur 43 minut na 14 ur 11 min. torej za eno uro 28 minut.

OPOZORILO.

Davki. — V tem mesecu zapade drugi davčni obrok. Plačati ga moraš v dneh od desetega do vštetega osemnajstega. Če je ta dan nedelja ali praznik, velja kot zadnji dan naslednji t. j. devetnajsti. S petnajstim zapade rok za predložitev naznanila, da so dohodki prenehali oziroma da niso obstojali, ker le po tej poti se doseže oprostitev od davka od 1. januarja, če se je namreč ugotovilo, da so bili dohodki prenehali s tem dnevom ali pa še prej.

Tehtnice in uteži. — V tem mesecu morajo predložiti trgovci svoje tehtnice in uteži overovitelju. Kdor bi tega ne storil, bo naznanjen sodniji.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Sejaj turščico v dobro pognojeno zemljo.

V hlevu. — Krmi živino z zelenimi krmili, katerim bodi primešana suha krma. Prehod od suhe krme k zeleni naj se vrši polagoma. Razkuži hleve, ker se bliža nevarno poletje.

Na vrtu. — Zavaruj s slamnatimi odejami in enakim predčasne nasade pred slano, presejaj zéleno, posadi zgodnji fižol in pripravi tople grede za paradižnike.

V vinogradu. — Cepi trte v glavo, okopavaj in veži jih. Zatiraj trtjona in rjavega hrošča.

V sadovnjaku. — Cepi v razklad, pristriži mlade veje in dobro očisti drevesa polžev, gosenic in uši.

V kleti. — Pretakaj drugič vino, če tega nisi že storil.

V čebelnjaku. — Priskrbi si pravočasno potrebnih satnic.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

MAJ - VELIKI TRAVEN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji
18	Jezus, dobri pastir. Jan. 10., 11.—16.	
1	**Nedelja**	**2. povelik., Filip in Jak., ap.**
2	Pondeljek	Atanazij, cerk. uč.; Sekund, muč.
3	Torek	Najdba sv. križa; Mavra, muč.
4	Sreda	Florijan, muč.; Monika, vd.
5	Četrtek	Pij, pap.; Irenej, šk.
6	Petek	Jan. Ev. pred later. vrati
7	Sobota	Stanislav, muč.; Gizela, kr.
19	Jezus napove svoj odhod. Jan. 16., 16.—22.	
8	**Nedelja**	**3. povelik. Prik. Mihaela nad.**
9	Pondeljek	Gregorij Nac., šk.; Beat, sp.
10	Torek	Antonin, škof; Gordijan, muč.
11	Sreda	Mamert, škof; Sigmund, kr.
12	Četrtek	Pankracij, muč.; Nerej, muč.
13	Petek	Servacij, šk.; Peter Reg., sp.
14	Sobota	Bonifacij, muč.; Korona, muč.
20	Jezus obljubi učencem sv. Duha. Jan. 16., 5.—14.	
15	**Nedelja**	**4. povelik., Zofija, muč.**
16	Pondeljek	Janez Nep., muč.; Ubald, šk.
17	Torek	Paskal, spoz.; Brunon, škof.
18	Sreda	Erik, kr.; Venancij, muč.
19	Četrtek	Celestin, pap.; Ivo, sp.
20	Petek	Bernardin, sp.; Bazila, dev.
21	Sobota	Feliks Kant., sp.; Valent, muč.
21	Jezus uči o moči molitve. Jan. 16., 23.—30.	
22	**Nedelja**	**5. povelik. (križ.) Hel., dev.**
23	Pondeljek	Deziderij, šk.; Janez R., sp.
24	Torek	* M. D. Pomočnica kristijan.
25	Sreda	Urban, pap.; Gregor, pap.
26	**Četrtek**	**Krist. vnebohod., Filip N., sp.**
27	Petek	Beda, cerk. uč.; Janez, pap.
28	Sobota	Avguštin, šk. c. uč.; Viljem, op.
22	Jezus govori o prihodnjem sv. Duha. Jan. 15., 26.—27. in 16., 1.-4.	
29	**Nedelja**	**6. povelik., Maksim, šk.**
30	Pondeljek	Ferdinand, kr.; Ivana Or., dev.
31	Torek	Angela, dev.; Kocijan, muč.

Križevo

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 6. ob 22. uri 24 m.
☿ Ščip 14. ob 9. uri 39 m.
☾ Zad. krajec 22. ob 13. uri 36 m.
● Mlaj 29. ob 15. uri 0 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva

Sonce stopi dne 21. maja ob 18. uri 51 min. v znamenje **Dvojčkov**.

Dan zraste od 14 ur 13 minut na 15 ur 21 min., torej za 1 uro 8 minut.

OPOZORILO.

Davki. — V prvi polovici so razpoloženi dopolnilni seznami druge serije direktnih davkov in davčnih naklad.

Premično bogastvo. — Od prvega dalje (do 31. julija) se lahko zaprosi, naj se popravijo za bodoče leto dohodki iz premičnega bogastva vrste B in C zasebnim davkoplačevalcem.

Prenehanje obrti. — Kdor preneha s svojo obrtjo, oziroma kdor je svojo obrt omejil, mora predložiti občinski davčni komisiji na navadni (in ne kolkovni) poli svojo zahtevo, da se izbriše kot obrtnik, oziroma da se mu znižajo razne pristojbine.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Nakosi zeleno krmo, presejaj kapus in krmsko peso. Zatiraj plevel in pazi posebno na skrajno nevarno deteljno predenico.

V hlevu. — Daj cepiti vse prašiče proti rdečici, ker je že skrajni čas.

Na travniku. — Kjer je zgodnja trava, lahko že kosiš. Najboljši čas za košnjo je tedaj, ko je večina trav v cvetju.

Na vrtu. — Sejaj buče, kumare, korenje, peso, presejaj paradižnike, namakaj obilno v slučaju suše.

V vinogradu. — Popraši trte z žveplom, da jih obvaruješ oidija in proti koncu meseca poškropi jih z apneno-modro galično raztopino, da jih obvaruješ peronospore ali rose.

V sadovnjaku. — Nadaljuj boj zoper mrčes s tobačnim izvlečkom, kvasijevimi trskami in s svinčenim arzenatom.

V čebelnjaku. — Da odpraviš iz panjev nadležne mravlje, postavi vanje v medeni vodi namočeno gobo, ki privabi mravlje k sebi, in ko se goba tako napolni z njimi, vrzi jo v vrelo vodo.

Sviloreja. — Položi dobro in izbrano seme v vališče, še bolje je, da si preskrbiš že izvaljene gosenčice. Pazi, da se ohrani v izrejevališču vedno primerna toplota (20°—23° C). Prepečuj vsak najmanjši prepih. Pokladaj sviloprejkam murvino listje v mali količini, zato pa pogostoma.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

JUNIJ - ROŽNIK

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji
1	Sreda	Juvencij, muč.; Gracijan, muč.
2	Četrtek	Marcelin, muč.; Erazem, šk.
3	Petek	Klotilda, kr.; Pavla, dev.
4	Sobota	Frančišek Kar., sp.; Kvirin, šk.
23		Jezus govori o sv. Duhu in ljubezni. Jan. 14., 23.-31.
5	**Nedelja**	**Binkošti. Prihod sv. Duha**
6	Pondeljek	Bink. pond., Bertrand, og. p.
7	Torek	Robert, op.; Sabinijan, muč.
8	Sreda	Kvatre. Medard, šk; Viljem, šk.
9	Četrtek	Primož in Felicijan, muč.
10	Petek	Kvatre. Marjeta, kr.
11	Sobota	Kvatre. Barnaba, apost.
24		Meni je dana vsa oblast. Mat. 28., 18.–20.
12	**Nedelja**	**1. pobink. Sv. Trojica**
13	Pondeljek	Ant. Pad., sp.; Akvilina, dev.
14	Torek	Bazilij, cerk. uč.; Elizej, prer.
15	Sreda	Vid in Modest, muč.
16	Četrtek	**Sv. Rešnje Telo; Jošt, op.**
17	Petek	Adolf, šk.; Lavra, nuna
18	Sobota	Feliks in Fortunat, muč.
25		Prilika o veliki večerji. Luka 14., 16.– 24.
19	**Nedelja**	**2. pobink., Gervazij, muč.**
20	Pondeljek	Silverij, pap.; Florentina, dev.
21	Torek	Alojzij, sp.; Alban, muč.
22	Sreda	Ahacij, muč.; Pavlin, škof
23	Četrtek	Eberhard, šk.; Agripina, dev.
24	Petek	Janez Krstnik, rojstvo. Kres.
25	Sobota	Viljem, op.; Prosper, šk.
26		Prilika o izgubljeni ovci. Luka 15, 1.—10.
26	**Nedelja**	**3. pobink. Rudolf, šk.**
27	Pondeljek	Hema, vd.; Ladislav, šk.
28	Torek	Irenej, sp.; Leon, pap.
29	**Sreda**	**Peter in Pavel, apostola.**
30	Četrtek	Spomin sv. Pavla apostola

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 5. ob 5. uri 32 m.
♍ Ščip 13. ob 0. uri 47 m.
☾ Zad. krajec 21. ob 2. uri 52 m.
● Mlaj 27. ob 22. uri 10 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva

Sonce stopi dne 22. junija ob 3. uri 4 min. v znamenje **Raka**. Začetek poletja. Najdaljši dan in najkrajša noč. Dan zraste do 22 junija za 16 min. in se skrči do 30. jun. za 5 minute.

OPOZORILO.

Davki. — Desetega zapade v plačilo tretji obrok glavnih in dopolnilnih davčnih seznamov prve serije. Zneski morajo biti plačani najkasneje osemnajsti dan tega meseca.

Cepljenje. — V tem mesecu se objavijo naznanila o brezplačnem cepljenju otrok zoper koze.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Da obvaruješ pozni krompir pred boleznimi na listju, poškropi ga z raztopino modre galice in apna.

V hlevu. — Živino krmi izdatno z ozirom na njeno delo.

Na travniku. — Za košnjo moramo imeti ugodno vreme. Kosijo se v tem mesecu pred vsem travniki, ki se kosijo trikrat na leto.

Na vrtu. — Za zgodnjo zelenjadjo obsadi proste lehe z zeleno, poletno endivijo. Ob suši zalivaj zelenjavo zvečer ob sončnem zatonu.

V vinogradu. — Poškropi in požvepljaj trte. Povezuj mladje, da ga veter ne polomi.

V sadovnjaku. — Razredči sadež, da si zagotoviš najboljši razvoj ostalega. Proti gosenicam in moljem škropi s polodstotno raztopino svinčenega arsenata v vodi.

V kleti. — Klet imej dobro zaprto in snažno. Zalivaj sode, da so vedno polni.

V čebelnjaku. — Pazi, da ti kak roj ne ubeži. Zanj imej že popolnoma opremljen panj.

Svilereja. — Pazi na snago, menjaj pogostoma ležišča. Ne dotikaj se gosenic z rokami. Pokladaj jim redno in pogostoma svežega in nikdar ne mokrega murvinega listja. Pazi na prenaglo izpremembo temperature. Pripravi pravočasno zaprejališče in ne pobiraj svilodov nikdar pred desetimi dnevi, po tem ko so se svilo-prejke zapredle.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

JULIJ - MALI SRPAN

	Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1	Petek	Presv. Rešnja Kri; Teobald, pušč.
2	Sobota	Obisk. Mar. Dev.; Oton, šk.
27	O velikem ribjem lovu. Luka 5., 1.—11.	
3	**Nedelja**	**4. pobink. Heliodor, šk.**
4	Pondeljek	Urh, šk.; Berta, dev.
5	Torek	Ciril in Metod, slov. apost.
6	Sreda	Izaija, prerok; Dominika, muč.
7	Četrtek	Vilibald, šk.; Pulherija, dev.
8	Petek	Elizabeta, kr.; Kilijan, šk.
9	Sobota	Anatolija, dev.; Veronika, dev.
28	O farizejski pravičnosti. Mat. 5., 20.—24.	
10	**Nedelja**	**5. pobink. Amalija, dev.**
11	Pondeljek	Pij I., pap.; Olga, dev.
12	Torek	Mohor in Fortunat, muč.
13	Sreda	Marjeta, dev. muč.; Anaklet, pap.
14	Četrtek	Bonaventura, šk.; Just, muč.
15	Petek	Henrik, kr.; Vladimir, kr.
16	Sobota	Karmelska Mati Božja Skap.
29	Jezus nasiti 4000 mož. Mark 8., 1.—9.	
17	**Nedelja**	**6. pobink. Aleš, spoz.**
18	Pondeljek	Friderik, šk.; Kamil Lel., sp.
19	Torek	Vincencij Pavl., sp.; Maksima, d.
20	Sreda	Elija, prer.; Hieronim, sp.
21	Četrtek	Danijel, prer.; Olga, dev.
22	Petek	Marija Magd., sp.; Teofil, muč.
23	Sobota	Apolinar, šk.; Liborij, šk.
30	O lažnivih prerokih. Mat. 7., 15.—21.	
24	**Nedelja**	**7. pobink., Kristina, muč.**
25	Pondeljek	Jakob st., ap.; Krištof, muč.
26	Torek	Ana, mati M. D.; Valens, muč.
27	Sreda	Pantaleon, muč.; Natalija, muč.
28	Četrtek	Inocencij, pap.; Viktor, muč.
29	Petek	× Marta, dev.; Beatrika, muč.
30	Sobota	Abdon in Senen, muč.; Julita, m.
31	O krivičnem hišniku. Luka 16., 1.—9.	
31	**Nedelja**	**8. pobink. Ignacij Loj., sp.**

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 4. ob 14. uri 47 m.
♍ Ščip 12. ob 16. uri 5 m.
☾ Zad. krajec 20. ob 13. uri 19 m.
● Maj 27. ob 4. uri 54 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva

Sonce stopi dne 23. julija ob 13. uri 57 minut v znamenje **Leva.** Dan se skrči od 15 ur 34 minut na 14 ur 45 min., torej za 49 min.

OPOZORILO.

Premično bogastvo. Hišni in zemljiški davek. — Petnajstega zapade rok za predložitev rekurza glede dvojnosti, glede pomot, glede nepravilnih vpisov v sezname na podlagi nepravilnih ugotovitev in odločitev za vpis. — Zadnjega zapade rok za predložitev poprav dohodkov iz premičnega bogastva (glej opombo v maju).

Pristojbine mrtve roke. — Dvajsetega zapade rok plačila druge polovice pristojbine mrtve roke (glej opombo v januarju).

Samski davek. — Petnajstega zapade rok plačila samskega davka od strani delodajalcev za uslužbence pri registrskem uradu (glej opombo v januarju).

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Krompir izoravaj ob suhem vremenu. Požanji žito, ko je slama popolnoma porumenela. Podorji strnišče, da se **zemlja ne presuši.** Osej činkvantin, ajdo, repo. Osipaj turščico.

V hlevu. — Nakrmi vprežno živino dobro in v redu vsaj zvečer in zjutraj.

Na travniku. — Košnja se nadaljuje.

Na vrtu. — Seje se ozimna vrtnina.

V vinogradu. — Nadaljuj s škropljenjem in žveplanjem.

V sadovnjaku. — Podpri preobložene veje, nadaljuj boj zoper mrčes, zatiraj uši s tobačnim izvlečkom in kvasijevimi trskami, gosenice in ličinke pa s svinčenim arzenatom.

V čebelnjaku. — Ne trčaj medu, dokler ni vsaj polovica satnikov pokrita z njim. O vročini zasenči panje. Daj čebelam mnogo vode na razpolago v bližini čebelnjaka. Rojenje prepreču, ker pozni roji niso priporočljivi.

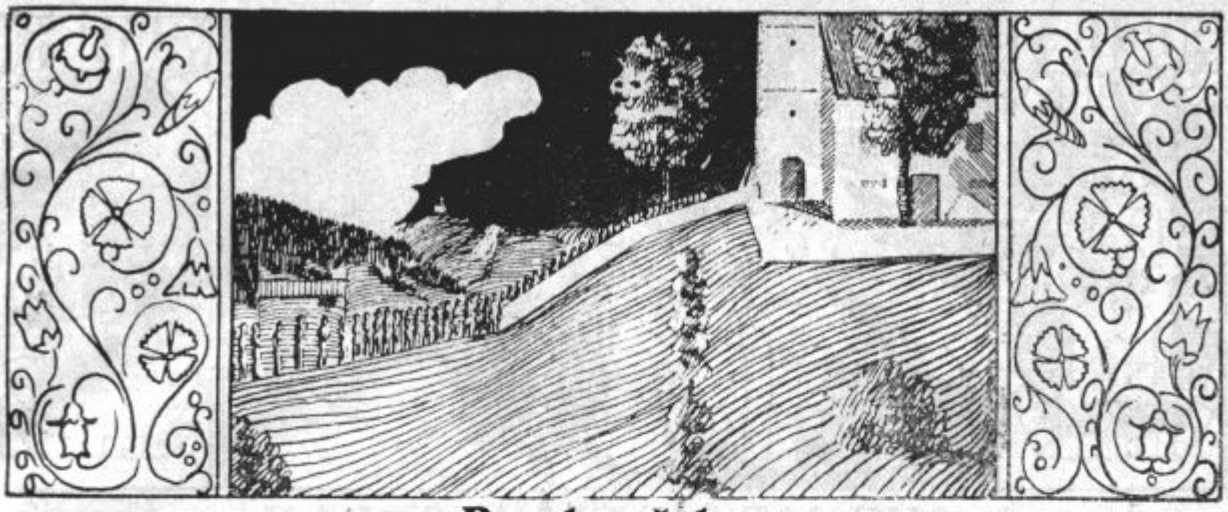

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

AVGUST - VELIKI SRPAN

	Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1	Pondeljek	Vezi Petra ap.; Makab. bratje
2	Torek	Porcijunkula, Alfonz Lig., šk.
3	Sreda	Najdba sv. Stefana; Lidija, vd.
4	Četrtek	Dominik, sp.; Agabij, šk.
5	Petek	Marija Snežnica; Ožbolt, kr.
6	Sobota	Gospod. sprem.; Sikst, pap.
32		Jezus se joče nad Jeruzalemom. Luka 19., 41.—47.
7	**Nedelja**	**9. pobink. Kajetan, sp.**
8	Pondeljek	Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
9	Torek	Roman, muč.; Emigdij, šk,
10	Sreda	Lavrencij, muč.; Hugon, škof.
11	Četrtek	Tiburcij, muč.; Suzana, dev.
12	Petek	Klara, dev.; Hilarija, muč.
13	Sobota	Hipolit in Kasijan, muč.
33		O farizeju in cestninarju. Luk. 18., 9.—14.
14	**Nedelja**	**10. pobink. Evzebij, sp.**
15	**Pond.**	**Vnebovzetje Marije Device**
16	Torek	Rok, sp.; Joahim, oče M. D.
17	Sreda	Hijacint, sp.; Emilija, dev.
18	Četrtek	* Helena, kr.; Agapit, muč.
19	Petek	Ludovik Tol., šk.; Julij, muč.
20	Sobota	Bernard, Of., sp.; Samuel, prer.
34		Jezus ozdravi gluhonemega. Mark 7., 31.—37.
21	**Nedelja**	**11. pobink. Ivana Fr., vd.**
22	Pondeljek	Timotej, muč.; Hipolit, muč.
23	Torek	Viktor, šk.; Filip Ben., sp.
24	Sreda	Jernej, apost.; Ptolemej, šk.
25	Četrtek	Ludovik, kr.; Patricija, dev.
26	Petek	Zeferin, pap.; Samuel, muč.
27	Sobota	Jož. Kal., spozn.; Gerhard, šk.
35		O usmiljenem Samaritanu. Luka 10., 23.–27.
28	**Nedelja**	**12. pobink. Avguštin, c. uč.**
29	Pondeljek	Obglavlj. sv. Janeza Krstnika
30	Torek	Roza Lim., dev.; Feliks, muč.
31	Sreda	Rajmund, spozn.; Izabela, dev.

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 3. ob 3. uri 0 m.
♍ Ščip 11. ob 6. uri 57 m.
☾ Zad. krajec 18. ob 21. uri 30 m.
● Mlaj 25. ob 12. uri 17 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 23. avgusta ob 20. uri 46 minut v znamenje **Device**.

Dan se skrči od 14 ur 42 min. na 13 ur 18 min. — torej za 1 uro 24 min.

OPOZORILO.

Davki. — Od desetega do vštetega osemnajstega se mora plačati četrti obrok tako glavnega kakor dopolnilnih davčnih seznamov.

Vino. — Do petnajstega morajo naznaniti preostanek svojega vina in sicer tako pridelovalci kakor tudi trgovci na debelo.

Kratka navodila za kmete.

Na njivi. — Poruj strnišča in izoraj njive globoko, da tako pripraviš tla za ozimino. Zatiraj turščično snet s tem, da izruješ in sežgeš napadena stebla.

V hlevu. — Napajaj močno vroče živali šele potem, ko so se popolnoma ohladile.

Na vrtu. — Sejaj jesensko korenje, motovilec, zimsko špinačo, prej pa zemljo dobro pognoji. Zatiraj gosenice na zelju. Rastline okopavaj posebno o vročini in suši.

V vinogradu. — Zatiraj plevel. Kjer opaziš na grozdih črva-kiseljaka, poškropi jih z vodo zredčenega tobačnega izvlečka.

V sadovnjaku. — Obiraj poletno sadje previdno in skrbno, da ne poškoduješ drevja. Odpadlo in črvivo sadje poberi in odstrani, da ne izlezejo iz njega molji, ki zlezejo potem na drevje in tam prezimijo.

V čebelnjaku. — Pelji čebele na gozdno ali močvirnato pašo. Preskrbi si dobre matice.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

SEPTEMBER - KIMOVEC

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji.
1	Četrtek	Egidij, op.; Verena, dev. ☽
2	Petek	Štefan, kr.; Antonin, muč.
3	Sobota	Evfemija, Tekla, Doroteja, muč.
36		Jezus ozdravi deset gobavih. Luka 17., 11.—19.
4	**Nedelja**	**13. pobink. (ang.) Rozalija**
5	Pondeljek	Lavrencij, šk.; Viktorin, šk.
6	Torek	Hermogen, muč.; Pelazij, muč.
7	Sreda	Marko in tov., muč.; Regina, muč.
8	Četrtek	Rojstvo Marije Device
9	Petek	Peter Kl., sp.; Gorgonij, muč.
10	Sobota	Nikolaj Tol., sp.; Pulherija, ces.
37		O božji previdnosti. Mat. 6., 24.—33.
11	**Nedelja**	**14. pobink. Prot in Hijacint**
12	Pondeljek	Ime Marijino; Gvidon, sp.
13	Torek	Virgilij, muč.; Notburga, dev.
14	Sreda	Povišanje sv. Križa; Ciprijan, muč.
15	Četrtek	* Nikomed, muč.; Porfirij, muč.
16	Petek	Ljudmila, vd.; Kornelij, muč.
17	Sobota	Lambert, šk.; Hildegarda, op.
38		Jezus obudi mladeniča v Najmu. Luka 7., 11.—16.
18	**Nedelja**	**15. pobink. Marija 7 žalosti**
19	Pondeljek	Januarij, šk.; Arnulf, sp.
20	Torek	Evstahij, muč.; Suzana, muč.
21	Sreda	Kvatre. Matej, ap.; Jona, pr.
22	Četrtek	Mavricij in tov., muč.
23	Petek	Kvatre. Tekla, m.; Lin., pap.
24	Sobota	Kvatre. Marija reš. ujet.
39		Jezus ozdravi vodeničnega. Luka 14., 1.—11.
25	**Nedelja**	**16. pobink. Kleofa, sp.**
26	Pondeljek	Ciprijan in Justina, muč.
27	Torek	Kozma in Damijan, muč.
28	Sreda	Venceslav, kralj; Marcijal, muč.
29	Četrtek	Mihael, nadang.; Evtihij, muč.
30	Petek	Hieronim, c. uč.; Honorij, šk.

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 1. ob 18. uri 28 m.
♍ Ščip 9. ob 21. uri 8 m.
☾ Zad. krajec 17. ob 4. uri 12 m.
● Mlaj 23. ob 21. uri 34 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 23 septembra ob 18. uri 0 min. v znamenje **Tehtnice.** Začetek jeseni. Noč in dan sta enako dolga.

Dan se skrči od 13 ur 15 min. na 11 ur 44 min., torej za 1 uro 31 min.

OPOZORILO.

Davki. — V prvi polovici meseca se objavijo dopolnilni seznami tretje kategorije direktnih davkov in naklad.

Ljudska šola. — Uradni občinski predstojnik (podeštat) objavi razglas glede obveznega pouka in izdela seznam otrok, ki so dopolnili šesto leto. Starši morajo vpisati take otroke v šolo in predložiti rojstni list in izpričevalo o cepljenju koz (brez kolka).

Kratka navodila za kmete

Na polju. — Izoravaj in spravljaj krompir. V goratih krajih se seje ozimina (pšenica, rž, ječmen). Skrbi sploh, da se ozimina pred zimo dodobra obraste. Za setev pripravi zemljo pravilno in posejaj izključno le zdravo, čisto, izbrano, kaljivo, debelo, težko, polno in zrelo zrnje.

Na travniku. — Kosi otavo.

V vinogradu. — Ne trgaj grozdja prezgodaj.

V sadovnjaku. — Obiraj sadje le o lepem vremenu. Začni pravočasno s sušenjem sadja. Prezračuj shrambe, v katerih hočeš shraniti zimsko sadje.

V kleti. — Pripravi potrebno posodo za trgatev in stiskalnice.

V čebelnjaku. — Ko se je končala jesenska paša na ajdi in žepku, misli na uzimovanje. Skrbi, da bodo imele čebele dovolj medu za zimo v panju. Zoži žrelo radi os in sršenov.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

OKTOBER - VINOTOK

	Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1	Sobota	Remigij, šk.: Areta, muč.
40	O največji zapovedi. Mat. 22., 34.—46.	
2	**Nedelja**	**17. pob. (Rožn. ven.), Teofil**
3	Pondeljek	Evald, muč.; Kandid, muč.
4	Torek	Frančišek Ser., sp.; Edvin, kr.
5	Sreda	Placid in tov., muč.; Gala, vd.
6	Četrtek	Brunon, spoz.; Fida, muč.
7	Petek	M. D., kr. rožn. venca; Justina, dev.
8	Sobota	Brigita, vd.; Simeon, starček.
41	Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9., 1.—8.	
9	**Nedelja**	**18. pobink., Dionizij, šk.**
10	Pondeljek	Frančišek B., sp.; Ludovik, sp.
11	Torek	Nikazij, šk.; Firmin, šk.
12	Sreda	× Maksimilijan, šk.; Serafin, sp.
13	Četrtek	Edvard, kr.; Koloman, muč.
14	Petek	Kalist, pap.; Domicijan, šk.
15	Sobota	Terezija, dev.; Brunon. šk.
42	Prilika o kraljevi ženitnini. Mat. 22., 1.—14.	
16	**Nedelja**	**19. pob. (P. cerk.) Maksima**
17	Pondeljek	Hedviga, kr.; Marjeta A., dev.
18	Torek	Luka, evang; Just, muč.
19	Sreda	Etbin, opat.; Peter Al., sp.
20	Četrtek	Janez Kanc., sp., Felicijan, šk.
21	Petek	Uršula, dev.; Hilarijon, op.
22	Sobota	Kordula, dev.; Marija Sal., muč.
43	Jezus ozdravi kraljevega sina. Jan. 4., 46.—53.	
23	**Nedelja**	**20. pobink. Severin, šk.**
24	Pondeljek	Rafael, nadang.; Kristina, muč.
25	Torek	Krizant in Darija, muč.
26	Sreda	Evarist, pap.; Marcel, muč.
27	Četrtek	Frumencij, šk.; Sabina, muč.
28	Petek	** Simon in Juda, apost.
29	Sobota	Narcis, šk.; Ida, dev.
44	Prilika o kraljevem računu. Mat. 18., 23.—35.	
30	**Nedelja**	**21. pob. (Krist. kr.) Klavdij**
31	Pondeljek	Volbenk, šk.; Lucila, dev.

Lunine mene.

☽ Prvi krajec 1. ob 12. uri 45 m.
♍ Ščip 9. ob 10. uri 37 m.
☾ Zad. krajec 16. ob 10. uri 24 m.
● Mlaj 23. ob 9. uri 42 m.
☽ Prvi krajec 31. ob 8. uri 45 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 24. oktobra ob 2. uri 54 min. v znamenje **Škorpijona.**

Dan se skrči od 11 ur 41 minut na 10 ur 9 minut, torej za 1 uro 32 min.

OPOZORILO.

Davki. — Od desetega do osemnajstega treba plačati peti obrok direktnih državnih davkov in občinskih in trgovskih davčnih naklad.

Hišni davek. — Davčni urad sprejema do petnajstega dne poprave glede zmanjšanih oziroma zvišanih dohodkov iz hiš.

Vino. — Do petnajstega je zadnji čas naznaniti vinski pridelek letošnje letine.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Spravi pozni krompir in turščico in pripravi takoj zemljo za setev ozimine. Setev opravi v prvi polovici meseca, ko si zemljo dobro pognojil.

V hlevu. — Prehod od zelene krme k suhi izvrši polagoma. Pokladaj živini vsak dan manj zelene, zato pa od dne do dne več suhe krme.

Na travniku. — Spravi otavčič, če ga imaš. Pognoji travnike z gnojnico, a uporabljaj tudi umetna gnojila: Thomasovo žlindro, superfosfat in kalijevo sol.

Na vrtu. — Poberi doraslo pozno zelenjad in spravljaj jo le ob lepem vremenu v shrambo. Pospravi z vrta fižolovke in shrani jih pod kakim ostrešjem.

V sadovnjaku. — Ne otresaj in ne klati poznega sadja, marveč obiraj ga skrbno. Po končanem obiranju sadja pripravi tla za nove nasade. V tem mesecu je najprimernejši čas za nastavljanje lepilnih pasov po deblih sadnega drevja.

V čebelnjaku. — Pičle zaloge izpopolni z medom. Slabiče združi.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

NOVEMBER - LISTOPAD

	Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1	Torek	**God vseh svetnikov**
2	Sreda	* Vseh ver. duš dan.
3	Četrtek	Viktorin, šk.; Hubert, šk.
4	Petek	** Karl Bor., šk.; Vital, muč.
5	Sobota	Caharija, oče Jan. K. Emerik, sp.
45		Dajte cesarju, kar je cesarjevega. Mat. 22.,15.—21.
6	**Nedelja**	**22. pobink. (Zahv.) Lenart**
7	Pondeljek	Engelbert, šk.; Prosdocim, šk.
8	Torek	Bogomir, šk.; Deodat, muč.
9	Sreda	Teodor, muč.; Orest, muč.
10	Četrtek	Andrej Av., sp.; Trifon, muč.
11	Petek	* Martin, šk.; Mena, muč.
12	Sobota	Martin, pap. muč.; Livin, šk.
46		Jezus obudi Jajrovo hčer. Mat. 9., 18. - 26.
13	**Nedelja**	**23. pobink. Stanislav K., sp.**
14	Pondeljek	Jozafat K., šk.; Serapijon, muč.
15	Torek	Leopold, vojv.; Jedert, dev.
16	Sreda	Edmund, šk.; Otmar, op.
17	Četrtek	Gregorij, šk.; Viktorija, muč.
18	Petek	Odon, opat; Hilda, muč.
19	Sobota	Elizabeta, kr.; Poncijan, pap.
47		O razdejanju Jeruzalema. Mat. 24., 15.-35.
20	**Nedelja**	**24. pobink. Edmund, kr.**
21	Pondeljek	Darov. M. D.; Kolumban, sp.
22	Torek	Cecilija, muč.; Maver, muč.
23	Sreda	Klemen, pap.; Felicita, muč.
24	Četrtek	Janez od Kr., sp.; Hrizogon, muč.
25	Petek	Katarina, muč.; Jukunda, m.
26	Sobota	Konrad, šk.; Silvester, op.
48		O poslednji sodbi. Luka 21., 25.—33.
27	**Nedelja**	**1. advent. Virgilij, šk.**
28	Pondeljek	Eberhard, šk.; Gregor, pap.
29	Torek	Saturnin, šk.; Filomen, muč.
30	Sreda	Andrej, apost.; Justina, muč.

Lunine mene.

♍ Ščip 7. ob 23. uri 23 m.
☾ Zad. krajec 14. ob 17. uri 20 m.
● Mlaj 22. ob 1. uri 5 m.
☽ Prvi krajec 30. ob 4. uri 59 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 23. novembra ob 0. uri 6 minut v znamenje **Strelca.**

Dan se skrči od 10 ur 6 min. na 8 ur 58 minut, torej za 1 uro 8 min.

OPOZORILO.

Premično bogastvo. Hišni in zemljiški davek. — Do petnajstega se mora predložiti naznanilo o nepostavnem vpisu v dopolnilne sezname druge serije.

Tehtnice in uteži. — Najkasneje 30. t. m. se morajo trgovci, ki so odprli nanovo trgovino in ki morajo imeti overovljene tehtnice in uteži, priglasiti na občinskem uradu in predložiti omenjene priprave v overovljenje.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Pospravi pozni jesenski pridelek. Njive, ki so namenjene za pomladansko setev, moraš globoko preorati. Ne puščaj črez zimo nobene njive nezorane. Hlevski gnoj razvozi, raztrosi in podorji.

Na travniku. — Pobranaj z mahom prerasle travnike in pognoji jim s superfosfatom in kalijevo soljo.

V sadovnjaku. — Zasajaj v prvi polovici tega meseca sadno drevje. Snaži in pretrebi starejše sadno drevje. Za pobelitev debel je skrajni čas.

V kleti. — Skrbimo za primerno toploto, da mošt docela povre in se učisti. Sode zapolni do vrha in jih zamašuj z lesenimi kipelnimi vehami.

V čebelnjaku. — Zavaruj čebele pred mrazom in nezgodami s tem, da zamažeš vse razpokline panja s kitom. Mišim v čebelnjaku nastavi past, da ne bodo vznemirjale čebel v zimskem počitku.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

DECEMBER - GRUDEN

	Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1	Četrtek	Natalija, spoz.; Eligij, šk.
2	Petek	Bibijana, muč.; Pavlina, dev.
3	Sobota	Frančišek Ksav., sp.; Lucij, šk.
49		Janez Krstnik v ječi. Mat. 11., 2.—10.
4	**Nedelja**	**2. advent. Barbara, muč.**
5	Pondeljek	Krišpin, muč.; Saba, op.
6	Torek	Nikolaj, šk.; Apolin, muč.
7	Sreda	Ambrozij, c. uč.; Agaton, muč.
8	**Četrtek**	**Brezm. spoč. Mar. Dev.**
9	Petek	Peter Four., šk.; Valerija, muč.
10	Sobota	Lavret. M. B.; Melhijad, pap.
50		Janez Krstnik pričuje o Kristusu. Jan. 1., 19.-28.
11	**Nedelja**	**3. adventna. Damazij, pap.**
12	Pondeljek	Maksencij, muč.; Epimah, muč.
13	Torek	Lucija, muč.; Otilija, dev.
14	Sreda	Kvatre. Spiridijon, op.
15	Četrtek	Jernej, šk.; Kristina, dekla
16	Petek	Kvatre. Evzebij, šk.; Adela, vd.
17	Sobota	Kvatre. Lazar, šk.; Vivina, d.
51		Janez Krstnik poklican v prerokovanje. Luka 3., 1.-6.
18	**Nedelja**	**4. adventna. Gracijan, šk.**
19	Pondeljek	Nemezij, muč.; Fausta, vd.
20	Torek	Liberat, muč.; Peter K., sp.
21	Sreda	Tomaž, apost.; Glicerij, muč.
22	Četrtek	Demetrij in Honorat, muč.
23	Petek	Viktorija, muč.; Dragobert, kr.
24	Sobota	* Adam in Eva; Irmina, dev.
52		Simeon in Ana oznanjata Gospoda. Luka 2., 33.-40.
25	**Nedelja**	**Božič. Rojst. Gospodovo.**
26	Pondeljek	Štefan, muč.; Arhelaj, šk.
27	Torek	Janez Evang.; Fabiola, vd.
28	Sreda	Nedolžni otročiči; Kastor, muč.
29	Četrtek	Tomaž, šk.; Trofin, muč.
30	Petek	David, kr.; Evgenij, šk.
31	Sobota	* Silvester, pap.; Pavlina, dev.

Lunine mene,

♑ Ščip 7. ob 11. uri 22 m.
☾ Zad. krajec 14. ob 2. uri 17 m.
● Mlaj 21. ob 19. uri 7 m.
☽ Prvi krajec 29. ob 23. uri 53 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 22. dec. ob 13. uri 13 min. v znamenje **Kozoroga.** Začet. zime. Najkrajši dan, najdaljša noč. Dan se skrči do 22. za 17 min. in zrase nato do konca mes. za 4 min.

OPOZORILO.

Davki. — Direktnim državnim davkom in občinskim in deželnim nakladam zapade zadnji obrok dne desetega tega meseca. Kdor ga ni plačal v dobi osmih dni, plača šestodstotno globo.

Dohodki iz premičnega bogastva za zavode in bitja, obdavčena na podlagi računskih zaključkov. Predložiti se mora pred zadnjim dnem tega meseca, če je bil potrjen računski zaključek pred najmanj tremi meseci.

Licence. — Prenočišča, kavarne, gostilne i. t. d. morajo zaprositi za obnovitev licence za bodoče leto. V ta namen položijo prenehajočo licenco na občinskem uradu.

Kratka navodila za kmete.

Na polju. — Če si zemljo preoral, osnaži poljsko orodje in hrani ga v suhem prostoru. Pokvarjeno orodje popravi.

V hlevu. — Pazi, da so hlevi topli, da je zrak v njih zdrav in čist.

Na travniku. — Velja isto, kar za november.

V vinogradu. — Če ni hudega mraza, obrezavaj trte. Če je zemlja suha, okopavaj in gnoji trte.

V sadovnjaku. — Gnoji sadnemu drevju. Brez gnoja ni sadja.

Beležke

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

VRNITEV

Spisal Johann Bojer. — Prevel Tone Čemažar.

Novemberski večer s krivcem, mesečino in zmrzaljo, ki celo psa čuvarja nažene v hišo. Pravo vreme za duhove. Res se zdi, da so se prebudili glasovi vseh rajnkih —: iz streh, iz sten in iz dimnikov, iz gozda, ki piska in toži, iz polomljenega trsja ob izlivu reke, kjer voda otožno šumi. Samoten popotnik, ki se vrača ob taki uri, si zaviha ovratnik čez ušesa in podviza korak, kakor da ga je strah pred nečim, česar noče imenovati z imenom — le naglo domov! Luči v majhnih ribiških kočah vzdolž obrežja so ugasnile druga za drugo, toda ljudje ležijo še budni v svojih posteljah. Tisto zamolklo bučanje morja tam zunaj polni noč z neko posebno grozo. Bog, bodi mu milostljiv, ki je v taki noči na morju!

Morda leži v katerikoli hiši za majhnim, razsvetljenim oknom ubogi grešnik, ki se bori s smrtjo. Morda bo prav taka noč tudi takrat, ko se bomo mi poslavljali od življenja. Ta zemlja v belem srežu, pokrita z mesečino ko z mrtvaškim prtom, nam dá misliti, da smo pogosto kaj storili, kar ni bilo prav.

Lindegardski gozd se je zdajci razprostiral ko temna preproga med graščino in njivami kajžarjev. Pot se je izgubljala v njem, ko od mesečine sijoča riža. In ta pot je zdaj ležala ko izumrla; nobenega voza ni bilo na nji, nobenega pešca, niti glasu kakega prometa. V kolesnicah se je lesketal led — če bi prišel kak voz, bi ga spremenil v drobir.

Kaj pa je to? Na mestu, kjer gozd požira srebrnosvetlo pot, se je pojavila majhna, črna pika. Premikala se je, bila je nekaj živega. Približevala se je, bojujoča se z vetrom, bliže vedno bliže. Zrasla je v človeško postavo, od katere je padala na beli srež močvirja senca, kakor da je zasledovana od lastne prikazni. Kdo je tako pozno še vedno na poti?

Bila je ženska. Na glavi je imela veliko volneno ruto, ki ji je pokrivala tudi prsi in pleča. Vsa postava je bila črna in je spominjala na redovnico. Hoja ji je bila zibajoča, obraz bled, zguban, mršav ko mrtvaška lobanja, šop sivih las ji je molel na

Vsa postava je bila črna in je spominjala na redovnico.

čelo. Če kdo presedi petnajst let za zidovjem, ne dobi rdečih lic. Ne postane rejen in okrogel, če ves čas hrepeni domov in se grize zaradi zla, ki ga je storil.

In slednjič — zdaj se vrača. Neverjetno je, vendar je resnica.

Vrača se v domačo okolico ob fjordu. Dobro so ji znane temne pošasti šotnic vzdolž poti. Tu vlada tisti posebni, znani duh po močvirju. Odprla je na široko stare oči in postala za trenutek, da bi se razgledala. Ali ne sanja tudi tokrat? Ali je v resnici tu?

Nato je znova okrenila svoj stari obraz proti vetru in hodila, hodila. Nihče ne ve, da pride. Nihče je ne pričakuje to noč. Ona ne zna pisati, a saj tudi Elija ne zna brati. In čemu bi se ne vrnila nepričakovano? Tako bo laže zvedela po resnici, kako se godi staremu možu iz dneva v dan.

Tu se začenjajo prve borne koče. Okna se svetijo v mesečini, a za njimi ni videti luči. Zopet mora postati in za nekaj trenutkov na široko odpreti veke. Prve hiše njene domače občine — ali je to mar malenkost? Torej je tu! Le še malo minut bojevanja proti vetru, pa bo stala pred dvema majhnima poslopjema, kjer je Elija brškone že šel počivat, a je vendar doma in jo čaka — kakor jo je čakal vsa dolga leta. «Kdo je?» bo vprašal, ko bo potrkala. In ona mu bo odgovorila... da, že več let je imela pripravljene besede. «Elija», mu poreče z novim, toplim glasom. «Elija, jaz sem!»

Bili sta si prav blizu ... Molčali sta nekaj časa.

Toda — tu je res nekdo še na nogah. Od neke hiše, ki je imela razsvetljena okna, se je odtrgala temna postava. Tam je morda nekdo bolan. Morda je kdo, ki jo pozna; morda je kdo, ki se mora še tisto noč posloviti od življenja. Dà, in če večina znancev njene starosti ni več med živimi? Tedaj bo pač osamljena? O ne, saj ima Elijo; in doma na Sletenu jo čakajo poslopja.

Postava, ki je prišla od male hiše, je bila tudi ženska, zavita v belo ruto. Ko je zagledala ob tako pozni uri človeka na cesti, je obstala. Ustavila se je tudi tujka. V bledi mesečini sta zastrmeli druga v drugo. Nato je stopila ona druga bliže. Odprla je leso in prišla prav na cesto. Tujka je čakala. Bili sta si prav blizu. Tujka se je poizkusila smehljati. Ona druga pa se je zdrznila in se umaknila. Molčali sta nekaj časa.

«Dober večer, Randi!» je rekla tujka.

«Bog, stoj mi ob strani! Ali si...?»

«Da, jaz sem.»

«Moj Bog, skoraj bi se bila prestrašila! O, ti ljuba moja...!»

«Ali si mislila, da vidiš prikazen?»

«Ne, toda ali vendar res ti, Sara?»

«Da, jaz sem v resnici.»

Radi vetra sta morali govoriti zelo glasno. Iz Randine rute se je ponujala roka, ki jo je Sara zgrabila. Imela je stare, koščene roke.

«In zdaj si se vrnila! Moj Bog, ali si se res vrnila?»

«Da, in ti tudi še živiš, Randi?»

«O da, postarali sva se.»

Odtrgali sta se z mesta in odšli druga ob drugi proti vetru. Dolge sence njunih postav so ju spremljale čez njive.

«Toda ljuba Sara — ne zameri mi tega — ali nisi...?»

«Bila obsojena v dosmrtno ječo? Da. Toda slednjič sem bila le pomiloščena.»

«Da, da. Čudna so božja pota. Toda ne, ne gre mi v glavo, da se zopet vidiva.»

«In kako gre Eliji?»

«Da, Eliji gre zdaj dobro.»

«Tako?»

Tujka je stopila nagleje in se je tesneje zavila v ruto. Nič več ni hotela vedeti. Eliji gre torej dobro? Brez nje? Pa se vendar ni dal ločiti in je vzel katero drugo? Ne, ona ni hotela vedeti nič več. Sama je hotela dospeti in videti.

Randi je hodila poleg nje in se vedno huje sramovala. Zakaj ona je bila vendar tista, ki je — takrat — šla k babici in rekla: «Z otrokom, ki je umrl na Sletenu, gotovo ni vse v redu.» Tudi babica je imela o tem svoje posebno mnenje, in tako se je zgodilo, da sta šli obe do oblasti. Prišlo je do zasliševanja, do vrste zasliševanj, otroka so izkopali, prikazal se je zdravnik z nožem in

z zapisnikom. Slednjič je Sara priznala; in Helga, njena rejenka, mati malega otroka, je tudi vse priznala, toda ona je dobila samo sedem let. Stara je bila povzročiteljica zlega dejanja, zato je dobila dosmrtno ječo. Toda Elija, ta mali, krivonogi mož, ni nič vedel o celi stvari, zato je bil oproščen. In ko so prišli, da odvedejo obe ženski, je hodil sem in tja po izbi, od okna do okna, in vekal ko otrok.

«Torej lahko noč!» je rekla Randi in obstala, kjer se je pot cepila k njeni hiši.

Sara je spela dalje proti vetru. Ni hotela nič več vpraševati, saj zdaj je prišla sama, da bo videla. Tam zadaj je že razločila mala poslopja. Srce ji je začelo biti — še trenutek, pa bo na mestu...

Šestdeset let ji je že bilo in vendar je sanjala o novem življenju, v katerem se bo pokorila in bo neizmerno dobra z Elijo. Zakaj ni bilo zlò dejanje, za katero je pretrpela kazen, ki jo je v teh petnaistih letih najhuje mučilo, ampak kar je v dolgih, dolgih letih storila Eliji hudega. Vedno ga je samo zmerjala in mu grozila, če se je le prikazal na vratih — kakšne slabe jedi je postavljala predenj, s kolikim strupom in nezadovoljstvom je polnila izbo od jutra do večera — treba bi bilo celega življenja, da bi vse to popravila. Zato je hrepenela domov kakor po odrešenju za ubogo dušo. In zato je prosila Boga za dolgo življenje, da bi se lahko pokorila in vse odračunala.

O, ona je hotela delati s svojimi starimi rokami, mu krpati obleke, mu skuhati kaj dobrega, si nikoli več na skrivaj privoščiti močne kave, a njemu dati le redke podmetenice. Spremljala ga bo, ko pojde po šoto, pomagala mu jo bo nositi in vleči. Izba bo zanaprej čista ko zrcalo, nikoli več ne bo prišlo opravljanje čez njene ustnice. Po vsej fari naj se zglasi, da živita zakonca na Sletenu dobro in srečno življenje. In da je Sara nov človek, naravnost vzgled za mlade in stare.

Bog blagoslovi mala poslopja, že so stala pred njo! O, kako majhna je hiša! Mesec se sveti v obeh temnih oknih, ki gledata proti zapadu, toda za šipami ni luči. Elija je gotovo že legel počivat. Ali ima kako pomoč ali živi sam, leži v postelji in jo pričakuje?

Toda kaj je to? Iznenada je odprla veke na široko, oči so ji bile večje in večje. Hiša je stala sama samcata pred njo. Hlev je izginil. Ali je prodal kavo in tudi ovce?

Med tem, ko je tako stala, so ji gledale stare oči čimdalje bolj začudeno. Nekoliko dalje sta stali vendar dve drugi poslopji, hiša in hlev, toda mnogo večji. Zdelo se je, da je obiskalo Sleten novo blagostanje. Ali je Elija spravil res tako daleč... ali?

Kakorkoli, ona ni mogla ostati v vetru in mrazu na cesti, morala je tja gor. Toda biló ji je, kakor da leži mala hiša, njen dom, samoten in izumrl pred njo in ji ne kliče dobrodošlice. Kaj se je neki zgodilo?

Senca je hodila daleč pred njo, ko je z muko spela po znani ji poti do stare hiše. Veter ji je napihoval krila, ruta ji je plahutala. Zelo mrzla mora biti ta noč, zakaj čuden, leden občutek jo je spreletel po hrbtu. Med hišo in hlevom je bil ozek prehod; v prejšnjih časih ji je zvenel tako kovinsko pod nogami, zdaj ni več pel pod njenimi koraki, ki so ji mrtvo in zmrzlo odmevali v noči.

Pred vrati na drugi strani ni bilo čebriča z vodo, na tleh niso ležale smrekove veje, da bi si očistila čevlje; nikakega znamenja, da kdo tu prebiva. Vendar je zgrabila za znano ji kljuko, vrata so se v resnici odprla. Toda nihče je ni vprašal: «Kdo je?» Ona ni mogla odgovoriti: «Elija... jaz sem.»

Stala je v ozki veži — o, zrak v nji je bil isti ko prej. Dobrodošla na svojem domu, Sara! Previdno je pritikala skozi vrata v izbo. Mesečina je risala obe okni na podu, toda ni bilo slišati sape spečega. In niti ni bilo v prostoru kake postelje, niti mize ne kake stolice. Ura ni tikala na steni. Ali je Elija umrl? Za Kriščevo voljo, če Elija več ni živ!

Odšla je na desno v kuhinjo; poleg veže in izbe je bil samo še ta prostor v hiši. Tudi tu je ležala podoba majhnega okna na tleh, toda v ostalem je bilo tu vse prazno. Nobenega lonca, nobenega kotla, nobene sklede na klopi, nobenega krožnika na stojalu ob steni. Hiša je bila mrtva. Nihče več ni stanoval v nji.

Zgrudila se je na ognjišče. Torej je Elija vendar — preminil! In ona ni imela sorodnikov, da bi se k njim zatekla. Grozilo ji je, da pride na občino — pred seboj je videla vse polno zlobnih oči: Ta je morilka! — Ona, ki je na svojih starih nogah pridrsala domov po odrešenje — bo živela zanaprej v večjem prekletstvu ko doslej.

«In ti, Elija — me nisi hotel počakati!»

«Nikoli ti ne bom mogla storiti kaj dobrega. Jezus Kristus, bodi milostljiv moji ubogi duši!»

Čudna trudnost ji je sključila telo in ji zaprla oči. Kaj hoče tu, kaj hoče tu?

Zunaj so zazveneli koraki, počasi je dvignila glavo. Nekdo je vstopil, najprej v izbo, nato v kuhinjo. Elija? Ne, bila je zopet stara Randi.

«Težko mi je, da bi te pustila samo, Sara. Videla sem te sèm vstopiti.»

«Povej mi, ali je Elija umrl!»

«Ali mar ne veš, kaj se je tu zgodilo?»

«Nič ne vem.»

«Elija zdaj stanuje v drugi hiši.»

«Ali... je oženjen?»

«Ne, on živi od preužitka. Posestvo je prodal zakoncema, ki sta si sezidala novo hišo in hlev.»

«Da... da je dal posestvo?»

Pogledala je Randi in težko dihala.

«Mislila sem, da veš. Zdaj moraš pač tja in pri njih stanovati.»

«Pri tujih ljudeh? In midva, Elija in jaz — ali ne moreva skrbeti sama zase?»

Skljućila se je v dve gubi, trepetala je od mraza. Sanje o novem življenju — za oba, na starem domu, s kravo, ovcami in kokošmi — so se razkadile. Zdaj je bil Elija dobesedno nekdo drugi ko poprej. Zibala se je s telesom sem in tja, strmela skozi okno in globoko, globoko sopla.

Randi je stopila k nji in ji je položila roko na ramo.

«Ne jemlji si tako hudo k srcu, Sara. Ubogi Elija ni zmogel več. Moral je tako narediti. Nihče ni vedel, da se boš zopet vrnila.»

«Poslušaj, Randi — pojdi tja in pokliči Elijo!»

«Da pride sem? Toda ljuba Sara, je pač bolje, da se ti potrudiš k ljudem. Mraz te trese in tudi jedi potrebuješ. In tu ni nobene postelje, ne kake odeje, da bi se z njo pogrnila. Polnoč je. Z menoj moraš in kar se dà naglo v posteljo.»

«Ali greš in mi privedeš Elijo? Ne stopim pred tuje ljudi, za nobeno ceno.»

«No, dà, če že nočeš drugače. On gotovo že leži, toda... o ljuba moja! Sveti oče nebeški! Moj Bog!»

Randini koraki so odzveneli pred hišo. Sara je nepremična sedela na ognjišču in strmela pred se. Pod streho in v dimniku je zavijal veter, a ona je sedela in ni opazila, da trepeče od mraza. Zdaj je bila končno tu. Zdaj je bila doma na Sletenu. Novo življenje — o — novo življenje! Zibala se je s telesom.

* * *

Mlada zakonca v drugi hiši sta ležala v izbi, se prebudila in planila na postelji, ko so se vežna vrata hlastno odprla v vetru in je nekdo pritipal čez prag.

«Ali ste vi, Randi? Kaj pa je?»

«Z Elijo bi rada govorila. Moj Bog, to so časi!»

Stara žena je šla skozi izbo v kamro, kjer je ležal Elija.

Slišati je bilo, kako sta govorila. Stari mož je mislil, da sanja. Ko je slednjič stopil s sosedo v izbo, je dejal mladima, preden je oddrsal na prosto:

«Tako mi je, kakor da sem izgubil razum.»

«Kaj pa je?»

«Sara se je vrnila.»

«Sem?»

«Da, ostala je v stari hiši.»

Še dolgo potem, ko so koraki zaglušili v noči, sta mlada dva sedela na postelji in strmela drug v drugega. Sara, morilka — stara pošast, katere sta se še spominjala iz mladih dni, poosebljena zloba v ženski obleki — tu? Ali namerava tu ostati? Ali sta mar prisiljena, da vzameta poleg starega še njo v hišo? Ali je to njuna dolžnost? Ali tako stoji v pogodbi? Ne, nikoli! Starec ima pravico do kota, dokler živi, dà. Toda o Sari ni bilo govora. Sare nikoli ne bosta pustila v hišo.

Toda zdaj sedi tam, v stari hiši. Za božjo voljo, kam z njo?

Nista mogla več zaspati. Čakala sta, da jo slišita priti. Za tisto noč jo morata tako in tako sprejeti. Toda ne dalje. Na noben način niti dneva več.

Zunaj je sijal mesec jasno in svetlo, veter se je polegel. Toda od morja je še vedno prihajalo zamolklo hrumenje, kakor bi bučale daljne orgle.

In mali mož je stopal z Randi, sosedo, skozi mesečino, čez travnik k mali hiši, svojemu nekdanjemu domu. Stopal je razkoračeno in hodil, kakor da iz gole podjetnosti vihti palico; navada, ki jo je videl pri gospodi z Lindegarda. Toda še vedno je mislil, da sanja. Sara, ki je bila zanj že vrsto let mrtva, ki je bila obsojena v dosmrtno

Vežna vrata so se prav hlastno odprla v vetru in nekdo je pritipal čez prag.

ječo, ne, ona je bila pač za vedno izgubljena. Že mnogo let se je čutil vdovca, a zdaj kljub temu sedi v stari hiši. Zdaj jo bo zopet videl. Prebudili so se mu stari spomini. Z njenim odhodom se je bil povrnil mir v hišo, mir in pokoj tudi zanj. Nihče se ni prepiral, nihče ni loputal z vrati, zdaj je živel brezskrbno, dobro življenje. Salamenska reč, kaj naj zdaj naredi?

Koraki so mu bili počasnejši, sopel je težko, oziral se je po kaki rešitvi. Kakšno olajšanje je bilo zanj, ko se je preselil iz stare hiše, ki ga je spominjala na slabo ravnanje in na muke, v kateri se je izvršilo zlò dejanje; da, v temi je največkrat zavil v velikem loku okrog nje, ki so jo nameravali v najkrajšem času podreti. Toda zdaj — zdaj je vstala Sara kakor iz groba — in sedi tam, med stenami, hoče biti znova poročena z njim in mu delati težke ure ko prej. Sveti Bog v nebesih, to morejo biti le sanje!

«Torej lahko noč!» je rekla soseda.

Zdelo se ji je najumestneje, če pusti moža in ženo sama.

Toda moža je mrazilo, spreletala ga je mrščavica, ko je bil sam in je odprl hišna vrata.

Izba je bila prazna. Ozrl se je po stenah in po podu. Ali se bo dvignila iz tal kot duh, ali bo kot čarovnica priletela skozi dimnik? Odkašljal se je, pri tem mu je piskalo v prsih, kakor da je nadušljiv.

«Ali je kdo tu?»

Glas se je razlegnil v prazni hiši, toda nihče mu ni odgovoril. Šel je v kuhinjo, a ves v strahu, da se kaj zgodi za njegovim hrbtom. Odprl je vrata in pomolil glavo skozi špranjo. Na kamenitem ognjišču je ležalo nekaj temnega, gibalo se je, a se ni dvignilo. Drznil se je, da je vstopil, a bi bil najrajši pobegnil. Tedaj je zagledal v ruti bel obraz in dvoje znanih mu oči.

«Ti si...?»

Naprej ni mogel.

Trajalo je nekaj časa, da je dobil odgovor.

«Da, Elija — jaz sem.»

Bilo je zopet vse tiho. Slišala sta sapo drug drugega.

«Dober večer, Elija!»

Dvignila se je in mu prožila belo, koščeno roko, ki jo je nehote zgrabil.

«Da, saj si res ti, Sara. Dober večer!»

Bilo mu je tesno v grlu. Vendar sta le bila nekoč mož in žena.

«Kako ti gre, Elija?»

Glas ji je zvenel skrbeče, toplo.

«O, no, dà; kolikor toliko. In tebi?»

Ni je pozdravil z dobrodošlico. Stal je na mestu, strmel vanjo, niti se ni upal stopiti bliže.

«Da, tu sem, Elija», je rekla končno.

«Da, saj vidim. Toda pridi z menoj k ljudem.»

Veter je znova zapihal pod streho in v dimniku, a ona je stala v bledi mesečini in si niti ni odvezala rute. Ali namerava zopet oditi?

«Če me hočeš zopet imeti, Elija, se boš moral pač preseliti sem.»

«Sem? To je nemogoče.»

«O, hiša je še vedno naša. In ali nimaš vsaj postelje ali mize, da bi lahko znova začela živeti?»

«Tu? Znova začela živeti? He, he! Ali mar ne veš, kaj se je zgodilo?»

«Dragi Elija, ti mi tega ne smeš odreči. Midva morava znova začeti živeti, tu — kakor v prejšnjih časih.»

Njen glas je prosil.

«To je popolnoma nemogoče, Sara.»

«O, Elija, saj ne smeš biti tako trd. Toliko slabega sem naredila. Zopet moram vse popraviti. Zdaj se bova lepo imela skupaj, midva.»

Nikoli se ni mislil, da bi mogel biti njen glas tako mehak, vendar ji je moral odgovoriti:

«Ti si pač popolnoma ponorela, Sara? Razumeti moraš vendar, da je to popolnoma nemogoče.»

«Nemogoče?» Stopila je bliže. «Ali mi sploh nočeš odpustiti?»

Obrisal si je čelo in pogledal skozi okno.

«Ne gre za to, Sara. Toda od česa bova živela?»

«Saj lahko delava in se trudiva po močeh, o, saj ne bom lena, Elija!»

«Nad šestdeset let je nama obema. In posestvo ni več moje. Mlada se nista zavezala skrbeti tudi zate in obadva ne moreva biti občini v breme.»

«Radi mene; če ne moreva več skrbeti sama zase, tedaj nama pač lahko pomore občina kot mnogim drugim. Vsaj skupaj lahko živiva. Sèm se moraš preseliti, Elija, videl boš, kako lepo bo za naju oba.»

Tedaj je opazila ob lunini svetlobi, kako se mu je ob misli, da bi moral zopet živeti z njo, obraz čudno nategnil od bojazni. Dà, celo mrščavica ga je obšla, da je kar trepetal. Bilo ga je strašno pogledati. Med njima se je odprl prepad, čez katerega bi nobena prošnja ne mogla zgraditi mostov.

«Kaj bo iz tebe, Sara? Bojim se, da imata mlada dva že mene več ko dovolj.»

«Jaz imam tu hišo.»

«Ti vendar ne boš tu ostala. Saj nimamo niti stolice ali pručice zate.»

«Tu ostanem», je izjavila in znova sedla na ognjišče. «Hiša je moja, najmanj polovica hiše je moja.»

«He, he! Toda jaz sem vendar hišo prodal, Sara, ona je last mladih dveh. V kratkem jo nameravajo podreti.»

«Kaj praviš? Ti da si prodal hišo?»

«Da», je rekel.

«Da... in jaz?»

«Ti? Ti si bila vendar v kaznilnici.»

Njegove besede so vplivale na ženo ko udarec s pestjo. Slutil je nastajajoči vihar v njenem glasu. Toda to pot ni hotel držati udarcev.

«In ti si prodal hišo, ker si mislil, da sem jaz za vedno odpravljena s poti? Ti si prodal, kar je bilo mojega? In zdaj — zdaj me podiš iz nje?»

«Ni bila moja krivda, Sara.»

«O, ti si pač tepec. Vedno si bil tepec.»

«In ti — kaj pa si ti?»

Bila sta na najboljši poti, da si zopet planeta v lase; žena se je zavedela žalosti tistega trenutka, dvignila se je in se je silila, da bi ga še enkrat lepo poprosila.

«Ti me vendar ne boš podil izpod strehe, Elija! Tega pač ne boš mogel storiti.»

«Ne, toda hiša vendar ni več moja. Saj sem ti vendar povedal, da zate nimam nikakega doma več.»

Potegnila si je z roko preko oči in vzdihnila.

«Tedaj je pač najbolje, da zopet odidem svojo pot.»

«Kam misliš?»

«Lahko grem do fjorda in se ubijem.»

«Ne govori tako bedasto! Zdaj pridi z menoj v ono hišo, k mladim, tako boš imela vsaj za nocoj prenočišče. Jutri bomo govorili dalje, kako naj ti pomoremo.»

Med njima se je odprl prepad.

«Ne, Elija — zato nisem prišla. Vrnila sem se, da zopet pridobim tebe in svoj dom.»

«Za to je zdaj prepozno», je rekel mož in se napravil, kakor da odhaja.

«Ne, v ono hišo ne grem, Elija, za nič na svetu!»

«Toda tu vendar ne moreš prenočevati.»

Tedaj je dvignila proti njemu sklenjene roke in ga poslednjič prosila.

«O, Elija — pridi tudi ti sem! Slišiš! Daj mi, da zopet začnem živeti, od začetka. Sicer ne morem odrešiti svoje uboge duše.»

Tedaj se ni mogla več premagovati. Bila je izčrpana od potovanja, od napetosti in od velikega razočaranja — zaihtela je in se z rokami na obrazu zgrudila na ognjišče.

Pristopil je k nji in ji položil roko na ramo.

«Pridi vendar, Sara, pojdi z menoj!»

Obrisala si je solze.

«Ne, Elija, k tujim ljudem moraš iti brez mene.»

«A jaz ti vendar pravim, da tu ne moreš ostati.»

«Tu ostanem. Za to noč ostanem na vsak način tu. Tu je moj dom. Jutri lahko odidem svojo pot.»

Govoril ji je, poizkusil je z vabo in grožnjo — ona pa se je zibala s telesom sem in tja, strmela pred se in ponavljala:

«Za to noč ostanem tu. Tu je moj dom.»

Slednjič se je Elija spomnil prejšnjih časov in postal hud. Če hoče biti tako trmasta in prebiti mrzlo zimsko noč v zapuščeni hiši, samo da ga muči, tedaj naj to le stori. On gre zdaj in če noče iti z njim, naj pa pusti.

«Tu nobeno prigovarjanje nič ne pomaga», je rekel mladima, ko je šel skozi izbo. «Prav taka je, kakršna je bila. Tam hoče prenočiti.»

Mlada žena je obžalovala, ker ni imela kake odeje odveč, da bi ji jo poslala. Vsaj za tisto noč naj jo pripelje v hišo.

«Noče, za nobeno ceno», je pihal Elija in šel proti kamri. Svojo ženo je poznal že od prej. Tu nobena beseda nič ne pomaga.

Toda mlada dva sta preležala vso noč brez spanja. Kaj lahko vsega ugane ta čudna ženska? Mlada žena je prosila svojega moža, naj gre tja in naj pogleda, toda že je umaknila prošnjo. Prazna hiša na oni strani v tem poznem času ni bila prav varna, če je Sara sedela v nji — ne, on ne sme iti.

Velika ura na steni je tikala in tikala; nekoč je visela v stari hiši in Sara jo je večkrat nategnila. Zdaj je začela biti — ena, dve, tri — kakor da bi jo klicala skozi noč in jo vabila, naj pride.

Toda čas je tekel, zunaj ni bilo slišati korakov. Starec je legel v svoji kamri in se

LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

je zavil tako toplo ko se je le dalo. Gotovo se mu je le sanjalo. Na noben način ne bi hotel več začeti skupnega življenja s Saro.

Mesečina je zbledela, ker se je bilo nebo pokrilo z oblaki. In ko se je veter proti jutru znova ojačil, so se le valili od morja veliki, kuštrasti oblaki. Zima je pričela z vso resnobo; jutri se bo zbudila okolica s snežnim metežem in belimi poljanami.

V stari hiši je Sara legla v kot izbe na isto mesto, kjer je v prejšnjih časih stala postelja.

Ležala je na goli zemlji, noge so ji bile mokre od dolge poti, odkar je stopila z ladje na celino. Toda ona se je tesneje zamotala v svoja krila in v volneno ruto, majhno culo si je položila pod glavo. Tako je vendar končno prišla domov. Peč je stala v kotu ob kuhinji in strmela nanjo. Kolikokrat je v prejšnjih časih zakurila v nji in si skuhala kave. Zdaj jo je vpraševala ledeno mrzlo: «Kaj hočeš tu prav za prav?»

Tam je svoj čas sedela z otrokom v naročju. Otrok! Bilo je strašno.

Četudi je zaprla veke, da bi ga ne videla, ji vendar ni bilo prihranjeno, da bi ga ne slišala.

Tam zadaj, v zapečku, je začel stokati.

O, ta glas!

In Elija, ta zabiti tepec, ki še nikoli ni naredil kake prave na tem svetu, je vstopil, a ona mu je vrgla čevelj v glavo in je klela ter se usajala. Glej, da izgineš! Niti grižljaja nimamo v hiši. Pojdi, ne morem prenašati tvojega pogleda! In ona je vendar dobro vedela, da je najbrže truden in da je v shrambi dovolj živil in mleka. Toda on se je okrenil in odšel. Strašno! Okrenila se je k zidu in trepetala od mraza.

«Osukaj se in glej, da dobiš moža!» ji je zakričala naproti.

In vstopila je Helga, njena rejenka, bleda, mlada, nedolžna. «Osukaj se in glej, da dobiš moža!» ji je zakričala naproti. «Dovolj si stara, da nam pripelješ zeta v hišo, ali pa si morda tako strašilo, da te noben fant niti pogledati ne more.»

Ko je Helga nekega dne zašla v nesrečo, so zapele druge strune. Otrok ni prinesel v hišo drugega ko posmeh in sramoto. Otrok mora s poti, nato bodo ljudje sčasoma pozabili celo zadevo. Čuj, vendar — otrok veka, toda s poti mora!

Valjala se je na mrzlih tleh in ječala.

O, kaj ni iskala miru in sprave, ko se je vračala? In zdaj je naletela na dan sodbe. Tu leži, mučena od mraza in od prikazni — ali je mar to predokus tistega kraja, v katerem se sliši le rjovenje in škripanje z zobmi?

Gospod Jezus, usmili se me, uboge grešnice!

Polagoma ji je postajalo toplo. Zostajalo ji je prav prijetno toplo. Slednjič ji je bilo tako vroče, da se je zganila, kakor da hoče odeje, ki so ji odveč, odvreči s sebe.

Če bi se ji le ne režalo toliko zlih obrazov, ki so se prikazovali okoli nje v izbi. Prihajali so vsi, ki jih je kdaj nalagala, vsi, ki jim je ukradla tobaka ali denarja, vsi, ki jih je v dolgih letih trpinčila z zmerjanjem in divjanjem. Bilo jih je čimdalje več in več. Že so strmeli tudi skozi okna. Vsi so bili tu, prav vsi. Bil je sodnji dan.

Bilo je prepozno za pokoro in spravo. Bila je že prestara, da bi mogla kaj popraviti. Bilo je prepozno.

Elija, Elija — ali res ne moreš odpustiti?

Toda Elija je že odšel. Bilo je prepozno.

Gospod Jezus, bodi milostljiv moji duši!

Že so novi obrazi strmeli skozi okna. Peč je oživela in je začela govoriti. Izba se je napolnila z ljudmi, ki so se hoteli maščevati. Vstala je, da bi pobegnila, toda ni imela več trohice moči, znova se je zgrudila. Slišati je bilo topotanje mnogih nog, cela množica je vstopila, vsi jo hočejo tožiti in obsoditi. Gospod Jezus . . . !

To je trajalo, dokler ni opazila, da je vstopil neki tujec. Preril se je skozi množico, ljudje so se mu umikali in ga gledali začudeno. Bil je mlad mož z ozko brado. Podal ji je roko in glas mu je bil tako mil:

«Vstani, Sara! Pojdi — in ne greši več!»

Med tem je bil mesec popolnoma ugasnil v noči, veter je divje nosil posamezne snežinke in z njimi bičal zemljo. Ko se je

slednjič zaznalo sivo zimsko jutro, so ležali gozdovi in hribi pod gosto, belo odejo. Tu pa tam je podil veter cele rjuhe snega, ki so tuleč bežale čez pokrajino, dokler niso našle kake hiše ali plota, da so ga pokrile. Le fjord je ležal črn med gorami in holmi, sredi snežnega meteža, in je rohnel z istimi glasovi, kakor jih je slišal prej z odprtega morja.

Mlada dva in Elija niso spali; zdaj so prihajali vsi trije, drug za drugim cepetaje v snegu, s svetilko, da pogledajo za ženo, ki je sedela v stari izbi in zmrzovala. Snežni metež je bil prilepil ozke, bele pasove med bruna stare hiše. Pred vrati je mlada žena postala, ni hotela prva vstopiti. Tudi njen mož si ni upal dalje, ako tudi je bil med možmi znan kot bahač.

Tedaj se je opogumil Elija, vzel svetilko in vstopil prvi.

«Ali si... ali si ležala na tleh, Sara?» je zajecljal in obsvetil podolgovati sveženj ob steni.

Nič odgovora. Posvetil je bliže. Sara je ležala z rokama prekrižanima na prsih. Oči so ji bile na stežaj odprte.

«Kaj je to?» je zajecljal.

Mlada dva sta se prekrižala s strmečimi pogledi. Stari se je upognil.

«No, da, tako je torej ta stvar», je rekel nazadnje in postavil svetilko na tla.

Stara Randi je prišla in umila truplo, a Elija, ki je bil ročen človek, je sam zbil krsto.

In ko je Sara tako ležala, izravnana na vratih, ki so bila položena čez dva sodca, oblečena v čisto srajco in z opletenimi belimi lasmi, so poklicali starega. Vstopil je, ki mu je bil obraz vroč od zaposlenosti — in tako so stali, oba mlada, Randi in mali mož v razkoračeni stoji z navzven obrnjenimi stopali.

«Ali se še spominjaš, kako je bila lepa — svoj čas?» mu je rekla Randi.

«O da, lepa je bila res; kar se tega tiče, ji nič ni bilo reči.»

Mlada žena je prinesla culico, ki jo je bila prej odkrila v kotu. Odvezala jo je in vsi so pogledali vanjo. Vsebovala je majhen glavnik, razbito zrcalce, dva žepna robca,

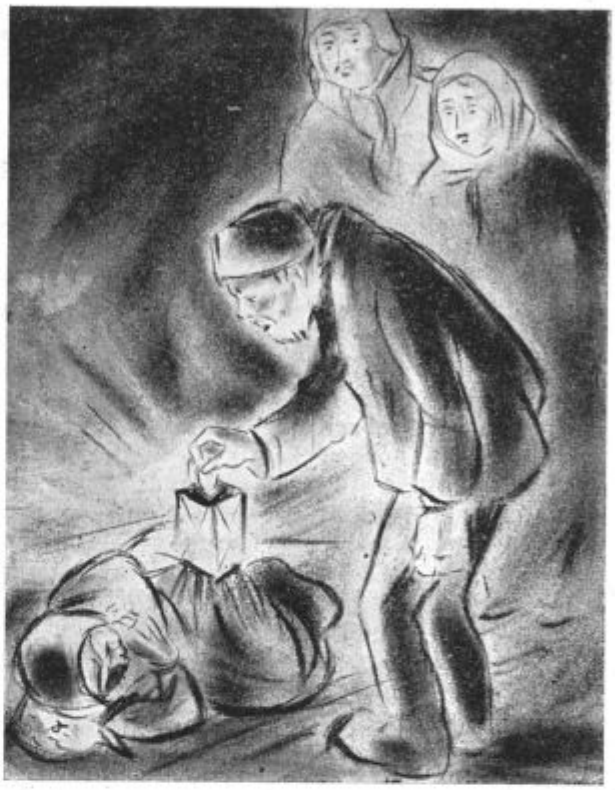

Sara je ležala z rokama prekrižanima na prsih.

nekaj perila in par nogavic. Vmes je bila tudi denarnica z zapiralom iz medi, ki jo je Elija poznal še od prej. Mlada žena mu jo je dala in on jo je odprl. Denar je bil v nji. Nekaj kron v srebru — in, resnično, tudi nekaj bankovcev. Neke vrste plača, ki si jo je bila prištedila v dolgih letih, da bo imela nekaj pod palcem, če se kdaj vrne domov.

«To pride ravno prav za tobak», je menila mlada žena.

«To je res.»

Eliju se je razjasnil obraz, denarnico je vtaknil v žep.

Fran Žgur:

Pojdimo tja na gorico

Pojdimo tja na gorico,
bomo čuli peti ptico,
pesem lepo za uho;
tam Marija ziblje sina
poje pesem: aja, nina —
stisni dete v sen oko...

Angel cvetja ti prinese,
in krog zibke ga natrese —
zibko ti zastraži Bog;
v plašč Marija te zagrne,
kot v noči temine črne
skrije cvetko temni log.

Šlo je dete na gorico,
sliši tam že peti ptico
in z Marijo govori...
Dete s tiha, mirno diha,
spanec laske mu razniha,
v varstvu angeljčkov zaspi...

Pregnani planet

Italijanski spisal Orio Vergani

Orio Vergani (rojen 6. II. 1899. v Milanu) je spisal nekaj gledaliških iger (Un vigliacco, Il cammino sulle acque), več zbirk mojstrskih novel (L'acqua alla gola, Fantocci del carosello immobile in dr.) in se posvetil slednjič časnikarstvu.

Na svojem zadnjem izletu na Severni rtič sem menil srečati vsakogar drugega samo ne njega.

Sedel je ob morski obali in lovil ribe. Tudi jaz sem sedel ob morski obali in lovil ribe, čeprav niso ribe v bližini Severnega rtiča nič kaj prida. Ko mi je bila vaba pošla, sem se obrnil do svojega soseda in ga prosil za trohico njegove vabe. Čeprav sem ga bil nagovoril norveški — govoril sem precej dovršeno — se je zasuknil in me pogledal, kakor bi me ne bil razumel. Toda razumel me je bil zelo dobro, o čemer sem se pozneje sam prepričal. Trudil se je, da bi me spoznal. Ko si ljudje prizadevajo spoznati zopet osebo, ki jim je bila izginila že pred davnim časom iz vidika, razodeva njihov obraz nekaj zbranega, ob enem pa tudi nekaj bebastega.

«Ti tukaj?» Objel me je okrog vratu.

Mnogo se ni izpremenil. Le odebelil se je bil precej, hodil nenavadno počasi in preko temena in čela se mu je začrtovala globoka brazgotina.

Uprl je bil oči vame. Nato je dodal, kakor bi nikakor ne bil želel, da ga o tem mnogo izprašujem: «Nič! Spomin na Novo Zelandijo.»

Zasukal sem govorico na druge stvari. Bil je zelo ljubezniv in me povabil, naj večerjam z njim na njegovem domu. Večerja je bila zelo dobra. Toda opazil sem, kako neprestano nadzoruje smer mojih pogledov, ki so se nehote zopet in zopet ustavljali na tisti globoki, rdeči brazgotini. To ga je užalostilo in nalil si je drugi kozarček.

Približno petnajst let ga nisem videl. Dvajset let mu je bilo, ko se je izselil v Novo Zelandijo, kjer je bil podedoval, v kolikor se še spominjam, srebrn rudnik. Bilo je pač naravno, da sem ga vprašal, kako neki se je bil odločil zapustiti Novo Zelandijo in se umakniti na najsevernejšo mejo našega sveta namesto, da bi se vrnil v svojo domovino.

Preden mi je odgovoril, je ogledoval precej časa zadnjo kapljo v svojem kozarčku, kakor da hoče od nje zvedeti, je li umestno odgovoriti mi ali ne. Nato je dvignil pogled k meni in dejal:

«Dragec moj, zemlja me več ne privlačuje.»

Pričakoval je, da napravi ta njegova izjava na me velik vtis. Jaz sem pa vprašal: «Kako? Zemlja? Krasota, radosti tega zemeljskega življenja te ne privlačujejo več!»

Nasmehnil se je. «Dragi moj, vidim, da me nisi razumel. Mogoče tudi, da nisem bil jaz dovolj jasen. Poslušaj: središče zemlje me ne privlačuje več.»

Ni mi bilo znano, da se bavi prijatelj z zemljeslovjem, poleg tega nisem mogel doumeti, kako more ukvarjanje z drobjem naše zemlje pripraviti kogar koli do tega, da se umakne na Severni rtič.

«Oprosti, če te nisem razumel», sem pripomnil, «ne morem pojmiti kako to, da te ne mika več središče naše zemlje.»

«Ne mika?!» je ponovil, «nasprotno, nič me bolj ne mika ko središče zemlje! Zlo tiči v tem, da me ne privlačuje več.»

Ko je opazil, da ga še vedno ne umejem, je vstal in mi namignil, naj grem z njim. Šla sva v njegovo spalnico. Odprl je omaro za obleke. Omara je bila zelo velika, takšne še nikdar nisem videl. Stene iz težkega lesu, najmanj pet prstov debele. Znotraj počrez velik železni drog. Na drogu obesači iz vlitega železa. Na obesačih jopiči. Vzel je enega izmed teh jopičev in mi ga podal. Ne spominjam se več točno, kako se je bilo zgodilo v tistem trenutku, samo to vem, da mi je padel jopič iz rok in štrbunknil z votlim hrupom pred moje noge. Sramovaje se svoje nepaznosti, sem ga hotel pobrati. Osupel sem, da je bilo vse moje prizadevanje zastonjsko. Moj prijatelj se mi je nasmehnil. To me je razdražilo in dejal sem:

«Bodi sedaj konec teh neumnih šal!»

«To ni nobena šala, ti le vajen nisi tega. Ta jopič je eden izmed najlažjih. Tehta sedemdeset in pet kilogramov. Kakor vidiš», in s temi besedami ga je pobral in ga položil na posteljo, «je znotraj popolnoma podložen z odstranljivimi svinčenimi ploščami. Vsi moji jopiči imajo tako podlogo.»

Obesil je to edinstveno oblačilo zopet v omaro in oba sva se vrnila v obednico.

«Tem jopičem, ki me delajo tako debelega, se moram zahvaliti, da še hodim po tem svetu. Zadostovalo bi, da slečem jopič, ki ga imam sedaj na sebi, brez potrebne opreznosti in ti bi videl svojega prijatelja tam gori na stropu.»

«Misliš?»

«Prepričan sem. Prav ta brazgotina je dokaz temu. In to stanje se še bolj in bolj slabša, prijatelj mi dragi! In zakaj? Ker živim,» in pri tem je vsak zlog posebej poudarjal, «izven zakona o splošni privlačnosti. Jaz sem nebesni pojav.»

«To bi mi bil lahko takoj povedal.»

«Saj mi nisi pustil. In verjemi mi», je dodal otožno, «da ni nikaka posebna zabava biti nebesni pojav. Tega noben človek navadno ne more umeti.»

«In kdaj in kako se je to dogodilo?»

«Pred približno dvanajstimi leti na Novi Zelandiji. Ti nisi sicer nikak učenjak, vsekakor boš vedel, da leži Nova Zelandija na južni polobli. Znano ti je, kaj to pomeni. Ljudje žive z glavo navzdol. Na to pa nikakor nisem mislil. Cemu naj nam bodi mar, živimo li z glavo navzgor ali navzdol, samo da se tega ne zavedamo. Opravljal sem torej nemoteno svoje posle tudi na Novi Zelandiji.

Nekega večera, poslušaj, sem se igral s svojim psom. Prišel je trenutek in jaz sem imel občutek, da se me loteva slabost. Nenadoma je prišlo in se celò stopnjevalo. Bolan sem, sem si dejal, in hotel pozvoniti. Toda preden je sploh kdo utegnil priti k meni, se je že razodeval pojav. Veš, kaj pomeni pasti? Prav, po teži, z glavo navzdol ali navzgor, kakor že hočeš, sem padel na strop.

Kaj se je zgodilo, ne vem. Ko sem se po tem strašnem padcu zopet zavedel, sem slišal lajež. Najprej nisem ničesar razumel. Nato sem šele ugledal nekaj strašnega — strop me je bil pritegnil k sebi. Ležal sem na stropu kakor na podu. In videl sem vse pohištvo svoje sobe, pohištvo, ki je stalo prej na tleh ali slonelo pri steni, vse pohištvo sem torej videl, kakor bi bilo prilepljeno nad mano na stropu. In na tleh, na podu, ki je bil pa za me strop, je ležal z glavo navzdol moj pes — uboga živalca — lajal je in ni pojmil, čemu visi njegov gospodar zleknjen tam gori — ne, tam doli — na stropu. Šel sem z roko preko čela. A nisem zavpil, sploh nisem vpil, ker sem bil nekaj opazil, kar me je navdajalo z osuplostjo.

Iz sredine stropa moje sobe je visela medena veriga in na tej medeni verigi težka svetilka. Za me pa to ni bil več strop pač pa pod. In videl sem, kako se je dvigala s tega poda veriga, stala navpik v zraku in nosila brez vsake podpore zelo težko svetilko. Kako to, da ni padla svetilka?

S precejšnjim naporom sem se dvignil. Na mizi, ki se je držaja nad mojo glavo v ravnotežju, je bila moja žepna ruta. Segel sem po ruto, da si obrišem kri, in iztegnil roko. Rute nisem dosegel. Zbral sem vse svoje moči in jo z zaletom zagrabil. Seveda sem takoj nato zopet padel na strop. S to začasno obvezo sem skušal doseči okno, a ne morda police, moj dragi, ne, pač pa gorenji del okna. Na okenski polici so stali lonci za cvetlice in nisem mogel doumeti, kako to, da mi ne padejo na glavo. Naslonil sem se skozi okno, medtem ko je pes še vedno lajal. Pogledal sem navzgor. Ulica je bila prazna. Nobenega človeka ni bilo na njej. Pogledal sem navzdol. Nebo je bilo jasno in zvezde so migljale na njem.

Tri metre od mene oddaljena so bila tla. Zdelo se mi je, da jih z lahkoto dosežem. Stopil sem na okno — skočil z okna — grozno! Cutil sem se v praznini, videl sem, kako izginja obhišni pločnik, kako izginja ulica izpod mene. Z neznansko naglico sem brzel, padal proti nebu. Vseh pet nadstropij je šlo v letu mimo mene — tretje, četrto, peto — sreča je hotela, da je streha segala daleč tja nad ulico in s silo, ki jo daja edino le obup, mi je uspelo, da sem se oklenil na cesto molečega strešnega dela naše hiše. Pogledal sem pod se. Oh! Groza! Te nepregledne, brezmejne praznine! Zvezdnata polobla pod mojimi nogami me je pričakovala. Če bi se bil izpustil, treščil bi bil v brezkončnost...»

Obrisal si je pot in nadaljeval: «Kako sem dosegel podstrešno sobico, sam ne vem več. Od tu sem pribežal na strop s šipami pokritega dvorišča. Vpil sem ko obseden. Slednjič je le prišel vratar. Videl sem ga, kako je visel trideset metrov nad mano s svečo v roki tam gori na tleh. Da le ne kane kaj na me z njegove sveče. Prišli so možje z visokimi lestvami, da me snamejo. Prepeljali so me nato v bolnišnico. Zvezali so me trdno s posteljo, ker bi bil sicer padel, Grozovito sem trpel, ves čas mi je silila kri v glavo, seveda, saj sem imel pod sabo le praznino.

Slednjič je doumel dober zdravnik vso zadevo z južno polobio in mi nasvetoval, naj grem na severno polobio in sicer na najskrajnejši vrh naše zemlje, kjer žive ljudje z glavo navzgor. Ni mi mogoče popisati vseh naporov tega potovanja. Vožnja po morju. Obsojen sem bil, da potujem zaprt v kovčegu, podloženim s svincem. Le skozi majhno luknjo v kovčegu sem lahko vtaknil svojo glavo.

Mislil sem, da se slednjič vendar vse zopet uravna, toda niti povratnik ni utegnil izpremeniti zadeve. Res me je zapuščalo čustvo, da živim z glavo navzdol, čim više sem prihajal na sever. Čutil sem pa še vedno, da bi bil, če bi zapustil svoj kovčeg, tu na severni polobli ne več padel, pač pa se dvignil navzgor v ozračje. Nov pojav!

In nisem se motil. Pokorim se privlačnosti sonca. Samo sredobežnost vpliva na me. Ko sem prišel na Severni rtič, sem šele doumel, da sem bil postal — kdo ve na kak skrivnosten način — planet, premičnica. Ne prištevam se več k plemenu: človek, jaz spadam že v osončje. Živim v neposredni odvisnosti od sonca. Zadostovala bi najmanjša neprevidnost, zadostovalo, da slečem na prostem to težko obleko, pa bi s tem

dvignil sidro, ki me priklepa k zemlji, in odbrzel bi v vesoljstvo, še dle, kakor sega vidnost najboljših daljnogledov. Nastopil bi svojo pot kot premičnica, uredil bi svoje vrtenje, imel bi pri obračanju okoli sonca svoje enakonočje, svoj sončni obrat, svoje letne čase, skratka bil bi premičnica z vsemi pravicami, da, a tudi z vsemi dolžnostmi.»

Zrak v zaprti sobi je bil nekoliko težak. Moj prijatelj je vstal in šel zelo počasi v svojem s svincem podloženem jopiču k oknu, da ga odpre.

Gledala sva proti nebu. Nad nama je gorelo nešteto zvezd.

«Glej», je dejal, «kako me pozdravljajo, kako pričakujejo svoje najmanjše, neznane, izgnane premičnice. Zdi se mi, da sem jim tu gori, na vrhu zemeljske oble, bližji.»

Pomolčal je. Nato je dodal s tihim glasom in me pogledal precej čudno:

«Pride noč, ki bo mogoče sličila današnji, ko jim porečem: Tu sem! In slečem si jopič in se dvignem, više, vedno više, polnočnemu soncu naproti.»

In solze so mu zalile oči.

Ognjenik

Ivo Dren

Živa gora, svojeglava,
rada v srdu prekipi,
s plodnih bokov žgoča lava
briše mesta in vasi.

Zlagoma se spet ohlaja.
Kdor je zbežal, spe nazaj.
Dom in polje se pomlaja —
včasih pekel, včasih raj.

Živa gora — žitje naše;
groza, slast — živ ognjenik.
Ha, kako nas usoda jaše:
zdaj objem in zdaj odmik.

Kdor to ve, ne bo nikoli
usodi dal se pod petó,
prav iz tuge, prav iz boli
se mu nade više pnó.

Poletje

Adolf Šinkovec

Poletno jutro... Žito šumi, trava diši.
Sonce blesti se ko otroške oči.
Brušenje kose z obronka doni,
seno raste v kope...
Žanjice žanjejo in pojó;
roke jim mehkó božajo klasje,
ga povezujejo v snope.
Njih židana volja ko molitev hiti
čez polje... Pšenica valovi...
Smeh srebrno doni, žarijo oči...

Kristus z morja

Francoski spisal Anatole France

Anatole France (prav Jacques Anatole Thibault, roj. l. 1844. v Parizu, umrl l. 1924. v Toursu) je bil odlikovan l. 1921. z Nobelovo nagrado radi plemenitega sloga, izražajočega izredno človekoljubje in srčno milino.

Tisto leto je utonilo v morju mnogo ribičev iz Saint Valery-ja. Vaščani so dobili njihova trupla na obali, kamor so jih bili naplavili valovi z ostanki njihovih čolnov vred. Devet dni so romale po strmi poti do cerkve krste, ki so jih nosile človeške roke. Krstam so sledile vdove, vzdihujoče in jokajoče pod črnimi kapucami svojih širokih plaščev ko svetopisemske žene.

Tako so položili tudi kapetana Jeana Lenoela in njegovega sina Desire-ja na mrtvaški oder v prostorni cerkvi pod obokano streho; pod katero sta bila nekoč obesila ladjico z vso opremo Devici Mariji v dar. Bila sta oba poštena in bogaboječa.

Ko ju je gospod Guilleaume Trupheme, domači župnik, blagoslovil, je dejal s glasom, tresočim se od bolesti:

«Še nikoli nismo položili v blagoslovljeno zemljo boljših mož in boljših kristjanov, kakor sta bila Jean Lenoel in njegov sin Desire. Tu bosta čakala božje sodbe.»

Medtem ko so se tik ob obali potapljali čolni s svojimi vodniki, so se zibale tam zunaj po odprtem morju velike ladje. In ni minil dan, da bi ocean ne bil naplavil kosov kakega razklanega čolna ali kake razbite ladje.

Neko jutro so videli otroci, vozeči se v čolnu, kako je plaval po vodi kip. Bil je Kristus v naravni velikosti, izrezan iz lesa, poslikan z živimi barvami in vsekakor precej star. Gospod je plaval z razprostrtimi rokami po morju. Otroci so potegnili kip iz vode in ga prinesli v domačo vas. Glavo je obdajala trnjeva krona. Roke in noge so bile prevrtane. A ne žebljev, ne križa ni bilo. Roke so bile še vedno iztegnjene, kakor bi bile pripravljene za daritev in blagoslov. Tak se je zdel Gospod Jožefu Arimatejcu in svetim ženam, ko so ga polagali v grob.

Otroci so izročili kip župniku Trupheme-ju, ki jim je rekel:

«Ta kip našega Zveličarja, je starinsko delo. Kdor ga je napravil, leži že dolgo v grobu. Čeprav prodajajo po trgovinah bližnjega Amiensa in daljnega Pariza lepe kipe za sto frankov in mogoče kako malenkost več, moram priznati, da imajo tudi starejši kiparji svoje zasluge. Najbolj me pa razvnema tale misel: če je dospel Jezus Kristus tako z razprostrtimi rokami, je prišel, da blagoslovi preizkušeno občino, da pokaže svoje sočutje do revnega ljudstva, ki se preživlja s smrtno nevarnim ribolovom. To je Bog, ki je hodil po valovih in blagoslavljal Kefasove mreže!»

In župnik Trupheme je dal položiti Kristusa na prt glavnega oltarja in šel nato k tesarju Lemerre-ju, da naroči lep križ iz hrastovega lesa.

Ko je bil križ napravljen, so pribili nanj Zveličarja s popolnoma novimi žeblji. Križ so nato postavili v cerkvi prav nad klečalnik cerkvenega predstojnika. In videli so, kako so bile oči Križanega polne usmiljenja, in zdelo se jim je, da se leskečejo v njih solze božjega sočutja. Enemu med starešinami, ki je bil poleg, ko so postavljali križ, se je dozdevalo, da je videl, kako so polzele po božjem obličju.

Ko je stopil drugo jutro župnik s strežnikom v cerkev, da bo maševal, se je začudil, videč, da je križ nad klečalnikom starešine prazen, Kristus sam pa leži na oltarju.

Kakor hitro je bil opravil božjo daritev, je dal poklicati tesarja in ga vprašal, čemu je snel Kristusa s križa. Toda tesar je odgovoril, da se ni bil dotaknil križa. Župnik je vprašal še cerkovnika in strežnike in ugotovil, da ni bilo nikogar v cerkvi, odkar so bili postavili križ nad molilnik cerkvenega starešine.

Čutil je, da se dogajajo čudovite stvari, in razmišljal o tem, ko je bil sam. Naslednjo nedeljo je govoril o tem v svoji propovedi zbranim vernikom in jih pozival, naj prispevajo po svojih močeh za nabavo novega križa, ki naj bi bil lepši in vrednejši nositi Zveličarja vsega sveta.

Revni ribiči so dali, kolikor so zmogli, vdove so prinesle svoje poročne prstane. Darovi so omogočili župniku, da se je takoj napotil v Abbeville, kjer je naročil križ iz svetle, izglajene ebenovine, ki naj nosi na vrhu trak z napisom: INRI z zlatimi črkami. Dva meseca pozneje so postavili križ na mesto prvega in pribili Kristusa med sulico in gobo.

* * *

Toda Kristus je zapustil križ, kakor je bil zapustil prvega. Ko se je znočilo, je šel in legel na oltar.

Ko ga je našel župnik drugo jutro na oltarju, je pokleknil in molil dolgo, dolgo. Glas o tem čudežu se je raznesel po vsej soseščini in gospe v Amiensu so priredile zbirko za Kristusa iz Saint Valery-ja. Župnik Trupheme je dobil denarja in draguljev

tudi iz Pariza in žena ministra za mornarico, gospa Hyde de Reuville, mu je poslala križ iz demantov. Iz vseh teh zakladov je napravil zlatar v ulici St. Suplice v dveh letih križ iz zlata in dragocenih kamnov. Križ so postavili drugo nedeljo po velikinoči z veliko slovesnostjo v cerkvi. A On, ki se ni bil odrekel križu bolesti in trpljenja, je bežal tudi s tega zlatega križa in legel zopet na beli prt glavnega oltarja.

Iz strahu, da ga ne razžalijo, so pustili Kristusa na oltarju. Dlje ko dve leti je že ležal na oltarju, ko je pritekel Pierre, sin Pierre-ja Caillou-ja, k župniku Truphemeju in mu povedal, da je bil našel pravi križ našega Gospoda tam doli ob obali.

Pierre je bil preprost deček. Ker ni imel dovolj razuma, da bi si služil sam svoj kruh, so mu ga darovali sovaščani iz usmiljenja. Vsi so ga radi imeli, ker ni storil nikomur nič žalega. Toda njegovo govorjenje je bilo zmešano in nikdo ga ni poslušal.

Vkljub temu je izpoved revnega bebčka ganila župnika Truphemeja, ki je še vedno razmišljal o Kristusu z morja. S cerkovnikom in dvema strežnikoma se je napotil do mesta, kjer naj bi bil videl otrok križ. Na obali je dobil dve od vode izprani deski, iz katerih je štrlelo vse polno žebljev in ki sta tvorili v resnici križ, ležeča druga na drugi.

Bili so najbrž ostanki kake pred davnim časom razbite ladje. Na eni izmed obeh desk sta se še razbrali dve črni črki J in L, nedvomno sta bili deski kosi ladje tistega Jeana Linoela, ki se je bil pred več leti utopil.

Cerkovnik in strežnika so se začeli hahljati dečku, ko so videli nedolžni deski. Kako neki je mogel smatrati deski za križ Jezusa Kristusa. A župnik Trupheme jih je pokaral. Mnogo je mislil, mnogo molil, odkar je bil prišel Jezus z morja med ribiče in v glavi se mu je vedno jasneje začrtovala skrivnost o neskončnem usmiljenju. Pokleknil je na pesek, ponovil molitev za verne duše in ukazal cerkovniku in strežnikoma, naj zadenejo deski na ramo in naj ju nesejo v cerkev. Nato je dvignil Kristusa z oltarja, položil ga na deski in ga pribil sam z žeblji, ki jih je bil že precej razjedel ocean.

Na ukaz župnika so postavili brž drugi dan ta križ na mesto prejšnjega, zlatega in z dragulji posejanega križa, nad molilnik cerkvenega starešine. In Kristus z morja ga ni več zapustil. Izbral si je, da ostane pribit na deskah, na katerih so klicali umirajoči mornarji njegovo ime in ime njegove Matere. Zdelo se je, da govori s tega mesta veličastno in ob enem bolestno:

«Moj križ je napravljen iz trpljenja vesoljnega človeštva, kajti jaz sem v resnici Bog revnih in tlačenih.»

Burkasta narava. Drevesni štor, ki je videti ko kaka predpotopna gaščerica.

Kje se rodi dan?

Naš dnevni čas se ravna po soncu. Sonce je tako rekoč poosebljena opoldanska ura. Povsod, kjer se pojavi v zenitu t. j. na najvišji točki na nebu, je poldne. Lahko si mislimo obroč, prosto visečega okoli naše Zemlje v ravnini ravnika, tako nekako kakor obroč okoli naše sopremičnice Saturna. Ta obroč razdelimo na dvajset in štiri enakih delov in postavimo na te dele zaporedne številke od ene do štiri in dvajsete. Nad številko dvanajsto pritrdimo sonce. Obroč se obrača od vzhoda proti zahodu in se obrne v štiri in dvajsetih urah enkrat okoli naše Zemlje. Vsak kraj ima dnevni čas onega oddelka na obroču, ki ga nahajamo navpično nad njim.

Ko imamo mi poldne, ko je dozdevno — ker v resnici se obrača Zemlja — doseglo sonce svojo najvišjo točko, je kraj, ki leži za eno četrtino Zemeljskega obsega proti zahodu tudi za eno četrtino dneva t. j. za šest ur za nami in ima šele šesto uro zjutraj. Približno v taki daljavi od nas leži New York. Ko prenaša iz tega mesta radijska postaja potek kake borbe med znamenitimi boksarji, čutimo v precejšnji meri to časovno razliko. Borba se vrši v New Yorku ob dvajseti uri v območju velikanskih obločnic. Če hočemo zasledovati po radijskem poročilu ves potek boksarske borbe, moramo žrtvovati nekaj ur spanja, ker je tedaj pri nas že druga po polnoči. Nasprotno ima kraj, ki leži vzhodno od nas, popoldan — tem poznejšo popoldansko uro, čim bolj vzhodno leži — saj je že bilo sonce tam, preden je prišlo do nas.

Mreža onih dolžinskih in širinskih stopenj, ki jih je človek zaznamoval na Zemeljski obli, da laže določa krajem njihovo lego, se ravna po londonskem predmestju Greenwich-u (izgovori: grinnič-u). Skozi to predmestje kroži poldnevnik z označbo 0 (ničla). Poldnevnik ali meridijan je, kakor znano, črta, ki veže vse one kraje na Zemlji, ki imajo istočasno poldne. Od te točke štejemo proti vzhodu in proti zahodu po sto in osemdeset dolžinskih stopenj. Sto in osemdeseta dolžinska stopnja na oni drugi strani Zemeljske oble je zelo mikavna in za vse človeštvo zelo važna črta. Da se tudi sami prepričamo o njenem pomenu, se hočemo nekoliko pomuditi pri pojasnjujoči sliki.

Obroč, o katerem smo malo prej govorili, smo razdelili na štiri in dvajset delov. Posameznim točkam smo dodali imena bolj znanih krajev, ki jih približno nahajamo na poldnevnikih, oddaljenih drug od drugega za petnajst dolžinskih stopenj, ujemajočih se torej z razdelitvijo obroča na štiri in dvajset delov. Skušajmo iz Londona določiti po tej sliki dnevni čas, ki je v istem trenutku v drugih krajih po svetu. Recimo, da je v Londonu nedelja in da bije ura deset predpoldne. Eno četrtino Zemeljskega obsega proti vzhodu — v Dhaki(Vzhodna Indija blizu Kalkute) — imajo tedaj šestnajsto uro in zopet eno četrtino Zemeljskega obsega proti vzhodu — na Fidškem otočju v Oceaniji — imajo nedeljo in sicer dva in dvajseto uro. Računimo sedaj iz Londona v nasprotno smer, proti zahodu. Ko je v Londonu nedelja in sicer deseta una predpoldne, imajo v Chicagu, eno četrtino

Dnevni čas na posameznih poldnevnikih, ko je na Greenwichu poldne.

Zemeljskega obsega proti zahodu, nedeljo in četrto uro zjutraj in zopet za eno četrtino Zemeljskega obsega proti zahodu, — prijadrali smo torej zopet, a po drugi poti do Fidškega otočja — imajo soboto in sicer dva in dvajseto uro zvečer.

Kako naj si to razlagamo? Na enem in istem kraju pač ne more biti istočasno in obenem nedelja dva in dvajseta ura in sobota dva in dvajseta ura!

V prejšnjih časih si ljudje niso belili glave s tem težavnim časovnim vprašanjem, saj niso še poznali onostranske Zemeljske polovice, sploh niti vedeli niso, da je Zemlja krogla. Vsa zgodovina se je vršila le na vzhodni Zemeljski polobli, na tako zvanem starem svetu, v Evropi, Aziji in Afriki. Ali Evropci so odkrili v petnajstem in šestnajstem stoletju nove celine in dežele. Holandci so pluli proti vzhodu, Španci proti zahodu okoli sveta. Tam nekje v Tihem

oceanu so se srečali. In tedaj so osupli, ko so dognali, da se ne ujema njihov koledar za en celi dan. Eden med njimi je moral torej obhajati nedelje in praznike na napačni dan...

Sčasoma so se narodi zedinili glede štetja. Določili so sto in osemdeseti poldnevnik — ono mikavno črto, ki stoji greenwichškemu (ničelskemu) poldnevniku na drugi Zemeljski polovici nasproti — kot časovno datumsko mejo. Če bi se kdo razkoračil prav nad časovno mejo, bi stal z eno nogo v nedeljskem, z drugo pa v ponedeljskem poldnevu. Taka telovadba bi bila zelo težavna, če ne celo nemogoča, kajti meja, časovna meja, gre po morju.

Na tej meji se torej rodi dan in potemtakem tudi leto. Oglejmo si nekoliko zadevo z Novim letom. V Londonu si nazdravljajo. Ura bije polnoč in novo leto prihaja. Eno uro prej smo si pa že voščili mi v naših krajih, dve uri prej so si stiskali roke v Odesi, pred tremi urami v Bagdadu, pred šestimi v Vzhodni Indiji, pred devetimi na Japonskem in pred dvanajstimi urami na Fidškem otočju in sicer na otoku Vanua Levu. In ko bodo vstajali Londončani ob osmi uri na Novega leta dan, nenaspani in s težko glavo — groga je bilo le preveč in punč vsekakor premočan — bodo pozdravljali filmski igralci in igralke v Hollywood-u blizu Los Angeles-a v Kaliforniji prihajajoče Novo leto in šele tri ure potem pride Novo leto na Tokelandske otoke, da izgine nato v večnost.

Omenjena datumska meja se pa ne ujema popolnoma s sto in osemdesetim poldnevnikom. Vzhodni rogljič Azije moli, ker spada k Rusiji, s svojim datumom preko časovne meje. Južno ležeče Alevtsko otočje se pa ravna po koledarju Zedinjenih držav Severne Amerike, katerim tudi pripada, in vzboči mejo proti zahodu. V Južnem morju se meja radi političnih posestnih razmer zopet nekoliko vzboči proti vzhodu.

Radi tega se začenja na naši zemlji dan praktično prej, kakor bi se moral začeti v astronomskem smislu, namreč v vseh tistih krajih, ki leže v vzhodnih vzbočkih časovne meje t. j. na skrajnem koncu Azije in na otokih vzhodno od Nove Zelandije. Dan bi se moral začeti astronomsko točno na sto in osemdesetem poldnevniku. Začenja se pa dejanski že na vzhodnem rogljiču Azije in na Tongskem otočju, še preden se rodi na otoku Vanua Levu, po velikosti drugem v Fidškem otočju. Zapadni otoki Alevtskega otočja zaznamujejo astronomsko že novi dan, ko morajo čakati dejanski in koledarsko še celih štiri in dvajset ur na njegov prihod. Toda te razlike nimajo kdo ve kakega pomena, ker so označeni kraji skoroda neobljudeni.

Datumska meja.

Kdaj se torej začenja dan na naši Zemlji? Začenja se, ko je pri nas na Goriškem približno ena ura popoldne. Dan divja proti nam s tisoč kilometrsko brzino preko morskih pust Tihega oceana in preko puščav Azije. K nam prihaja enajst ur po svojem rojstvu.

Naj navedemo še neko posebnost te časovne meje. Potniki in moštvo na ladjah, prihajajočih od vzhoda, torej v smeri od Južne Amerike in plujočih proti avstralski

ali azijski celini, preskočijo prvi januar in pišejo po 31. decembru takoj 2. januar, časovna meja jih je oropala dobrot in užitkov Novega leta. Nasprotno je pa na ladjah, ki plovejo v nasprotni smeri. Na teh obhajajo Novo leto kar dvakrat. Voščili so si «Srečno in veselo novo leto!», ko se je to rodilo, torej zapadno od sto in osemdesetega poldnevnika in trčijo štiri in dvajset ur pozneje, ko vozijo vzhodno od omenjene črte, zopet s kozarci, ker je prišlo Novo leto po velikem ovinku preko vse Zemlje zopet do njih. Za kar so bili potniki na prejšnjih ladjah prikrajšani, so dobili podvojeno srečnejši potniki proti vzhodu t. j. dvakratnega mačka.

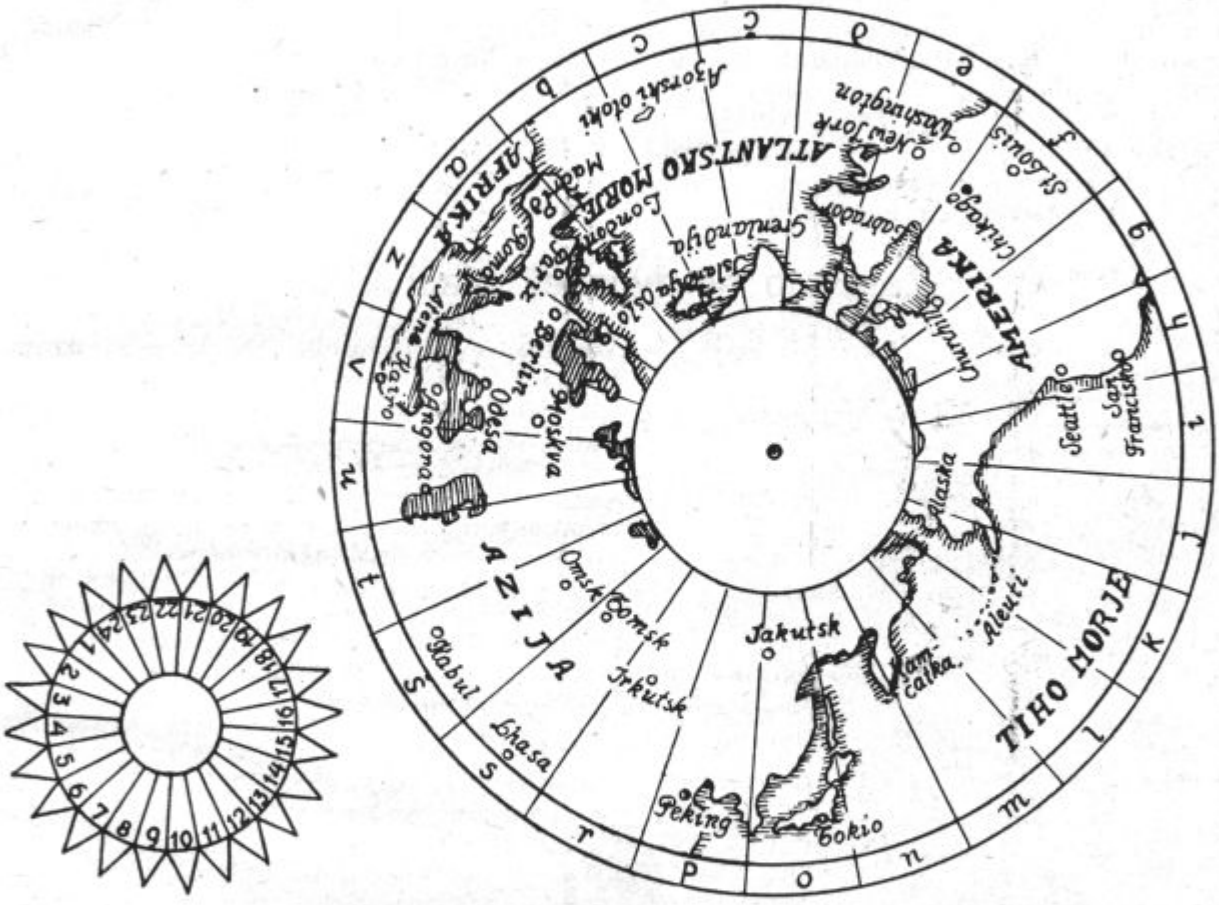

Svetovna ura.

Ob tej priliki ne smemo zamolčati zares neobičajnega sončnega mrka. Luninemu mrku dne 30. januarja (1934) je sledil v noči od 13. do 14. februarja popolni sončni mrk, pri nas neviden. Območje popolnega mrka je bila ozka proga v Tihem oceanu. Edini otoki v tem pasu, kjer se je dalo opazovati sonce ves čas mrknjenja, so bili Karolinški otoki, ki so prešli po svetovni vojni iz nemške v japosko last. Ker je šla med sončnim mrkom senca lune preko datumske meje, je nastal nenavaden slučaj, da se je začel mrk dne 14. februarja na jugu otoka Celebes (vzhodna Azija) in se končal dne 13. februarja na obali Severne Amerike v Alaski. Ta mrk so nazvali zvezdoslovci «paradoksni mrk» t. j. dozdevno nesmiseln mrk, ker je pač edini mrk, ki se je končal dan pred svojim začetkom, in da si človek še laže zapomni dogodek, se je začel mrk na pepelnično sredo in se končal na pustni torek. Odkar je datumska meja v rabi, ni bilo še nobenega takega mrka, pa tudi za bodoče čase ne poznajo take primere, čeprav so preračunali mrke že za precej stoletij naprej.

Kakor znano opazujemo razliko dnevnega časa na naši Zemlji v praktičnem oziru vedno bolj. Poslušamo radio iz Amerike, nastavljen na krajevni čas oddajne postaje, beremo, kdaj je odletel kak prekooceanski letalec, kdaj dospel do cilja, dobimo vest, da je umrl ob tej in tej uri naš sorodnik v tujini, dnevniki poročajo o potresu na Japonskem, ki je vzbudil Japonce iz najlepšega sna, in mi bi radi vedeli, kateri čas je bil tedaj pri nas, ko se je to ali ono zgodilo tam daleč po svetu. Zato dodajmo temu članku še svetovno uro.

Na sliki vidimo najvažnejši del severne poloble, razdeljen na štiri in dvajset, po 15 dolžinskih stopenj širokih «časovnih pasov». V vsakem pasu kažejo po mednarod-

nem dogovoru vse ure enaki čas in sicer astronomski čas one dolžinske stopnje, ki gre skozi sredino dotičnega pasu. Seveda se to popolnoma strogo ne ujema, ker ne določajo dolžinske stopnje t. j. poldnevniki državnih mej. Mi tu v sredini Evrope se ravnamo po srednje-evropskem času (Švedska, Norveška, Danska, Nemčija, Luksenburg, Češko-Slovaška, Švica, Avstrija, Ogrska, Italija, Jugoslavija, Albanija in Grčija).

Navajamo na tem mestu označbe posameznih časov, ujemajočih se z zaporednimi črkami na večji sliki: a) zapadno evropski, b) 1. atlantski, c) 2. atlantski, č) 3. atlantski, d) čas atlantskih držav, e) čas vzhodnih držav, f) č. srednjih držav, g) č. gorskih držav, h) č. tihooceanskih držav, i) juhonski, j) alaški, k) č. samojskih otokov, l) č. fidških otokov, m) č. Novih Hebridov, n) guamski, o) japonski, p) vzhodno-kitajski obrežni, r) južno-kitajski obrežni, s) birmski, š) taškendski, t) mavricijski, u) madagaskarski, v) vzhodnoevropski in z) srednje-evropski čas.

Preriši manjšo sliko na močnejši papir, izreži jo ob zobčastem robu, položi jo na večji krog (zemljevid) tako, da počivata središči drugo na drugem, uravnaj na njej zob naše trenutne dnevne ure na sredino «srednje-evropskega časa» (z), pa ti pokažejo drugi zobje, kakšna ura je tedaj v ostalih časovnih pasovih. Enajsta ura na Japonskem se ujema z našo tretjo, peta v Hollywoodu z našo štirinajsto uro. Ker nismo uvaževali na zemljevidu južne poloble, vključujemo nekaj tamošnjih, za naše ljudi radi izseljencev važnejših mest z označbo črke, v kateri časovni pas spadajo. Buenos Aires (d), Rio de Janeiro (č), Pernambuco kakor vsa vzhodna Brazilija (č), Kapetown in Južno-afriška zveza (v).

Fran Žgur:

Žalostno se zvonček glasi....

Žalostno se zvonček glasi,
živih je umrl nekdo: —
Ako dete, — naj je krasi
božje radosti oko.

Če umrla je devica,
rož zagrni jo poljub;
angel tih na bela lica
na obraz jej plakaj ljub...

Ako mladec let ponosnih —
veter ti v pokoj mu poj:
Kak ljubezen v letih rosnih
vzame, vtihne strast in boj.

Ako je porodna mati,
vzemi angel jo mirú —
daj jej v roko križec zlati,
pojdi z njo, kjer ni joku...

Če razbojnik je okrutni
šel od tu s poti prevar —
V blisku grom na grob mu butni,
plakaj mu v pokoj — vihar! —

Burkasta narava. Velikanska skala stoji navpično sredi južno-zapadne afriške pustinje.

Nekdanji zimski večeri v naši družini

F. S.

Davno je že temu, a še se jih spominjam nekdanjih zimskih večerov v rojstnem domu.

Zgodaj se je zmračilo in večeri so bili dolgi. Vsa družina je bila zbrana v prostorni izbi. Če smo bili vsi doma, nas je bilo 13: starši, 8 bratov in 3 sestre.

Zunaj je pihalo in brilo, snežilo in mrazilo. V naši izbi pa je bilo prijetno gorko, ogromna krušna peč je tu razširjala svojo blagodejno toploto. Udobnost je še povečevala precej velika petrolejska svetilka, ki jo je bil nedavno prinesel oče iz trga. Kakor da sije v sobi sonce, se nam je zdelo prve čase, ker dotedaj smo bili navajeni le šibke, medle svetlobe oljnatih leščerb in tresk.

Večerjali smo navadno zgodaj. Skromne so bile naše večerje, včasih samo krompir in oblice v olupkih, drugič nezabeljen koruzni močnik ali pa sirotka s fižolom. A vsaka jed nam je šla v tek in vsi smo bili zdravi.

Pri veliki mizi v kotu pod podobami svetnikov nismo imeli vsi prostora. Mlajši rod, h kateremu sem spadal tudi jaz kot najmlajši član, je obedoval in večerjal na tleh. Na pod so nam postavili leseno skledo z jedjo in lesenimi žlicami in okoli nje smo posedli na turški način trije dečki. Kadar je bil v skledi močnik, je bilo med nami dogovorjeno, da bomo spočetka zajemali pri vrhu in posrebali najprej čisto juho ter si privoščili na dnu ležečih močnatih štrukeljčkov šele nazadnje kakor poslastek. Štrukeljčke smo imeli namreč zelo radi. Zgodilo pa se je včasih, da ta ali oni ni čakal določenega trenutka, ko bo dovoljeno globoko zajemanje in je kar samovlastno prezgodaj zagrabil z žlico na dno sklede. Tedaj je kajpada nastalo hlastanje in tekmovanje v čim hitrejšem zajemanju in lovljenju štrukeljčkov. Ko je bila skleda prazna, smo obsuli rušilca discipline z očitki in grajo. Nastalemu prerekanju in prepiru je navadno napravila konec žlica, s katero smo se obdelovali po rokah, po glavi in kamor je priletelo. Hujše nesreče pa ni bilo.

Po večerji smo redno molili rožni venec. Pri tej molitvi sta se dogajali dve posebnosti. Oče, ki je molil naprej, je imel pogostoma polno glavo družinskih in gospodarskih skrbi. Prav nič ni čudnega, če so ga tudi pri tej večerni pobožnosti včasih motile posvetne misli, da je kar nenadoma sredi molitve vprašal brata, kateremu je bila poverjena glavna skrb za živino: «Ali si zaprl vrata v hlev?» in slično. Pripomniti pa moram, da se je to dogajalo le bolj poredkoma.

Junak druge posebnosti, ki se je pa redno ponavljala, je bil odrasli brat. Prej in slej buden in če je bilo treba zgovoren, je med molitvijo redno zaspal. Sunki z desne in leve so imeli le hipne uspehe. Za to nespodobnost so ga skušali včasih še drugače kaznovati. Ko je namreč po končani molitvi še spal, so drugi nalašč še nekoliko pomrmrali in eden ga je pošteno sunil, da je ves prestrašen glasno zaklical: «Sveta Marija, mati božja....» Splošen krohot je nemarneža takoj probudil in zdramil, poboljšal ga pa le ni.

Po molitvi še dolgo nismo šli spat. Mlahav razgovor v vsakdanjostih, raznovrstno večerno delo in prebiranje knjig so izpolnjevali dolge večere. Ženske so pridno pletle, predle in krpale. Tudi moški so bili večkrat zaposleni. Ličkali so turščico, luščili fižol, skubili volno itd.

Še nam otrokom niso prizanesli. Le prepogosto se je oglasilo povelje: «Otroci, krompir strgat za jutri!» Zoperno nam je bilo to

Burkasta narava. Posušena korenina nadliščka (mandragora officinalis).

opravilo, in še posebno zato, ker smo morali zapustiti toplo peč, ki smo jo bili takoj po večerji zasedli, in zlesti na pod. Upirati se povelju nismo smeli, pač pa smo stavljali pogoj: «Da, če nam poveste pravljico!» Pravljice smo neizrečno radi poslušali in uživajoč njih bajno lepoto še vedeli nismo, kedaj smo ves krompir ostrgali. Žal, da je bila zaloga naših pravljic dokaj skromna. «O treh bratih, O začaranem gradu, O zakleti kraljični, O snubačih kraljeve hčere, O tem slabem (O hudobi)» — in konec. V pomanjkanju novih pravljic nas je hotel starejši brat slepariti na ta način, da je skušal že znane pravljice spreminjati in jih podati za nove. Kar sproti si je izmišljal spremembe in dodatke ter je počasi in jecljaje pripovedoval svoje neuspele inačice. Mi smo takoj spoznali nepristno blago in ga obsodili: «To pa ni nič lepo!» Bratov trud pa ni bil brez vsakega pomena. Našo pozornost je v toliko zaposlil, da smo z lahkoto izvršili svoje opravilo.

V naši družini so se v dolgih zimskih večerih precej pridno čitale knjige takratne celovške Mohorjeve družbe. Bil je vesel dogodek, ko jih je mati prinesla iz župnišča. Začelo se je takoj površno pregledovanje. Pred vsem so prelistali koledar in morebitno knjigo s slikami. Nato so čitali najprej Večernice oziroma kako drugo povestno knjigo. Povesti so bile naše najljubše branje. Eden mojih bratov, ki je bil v bralni umetnosti nekoliko bolj izurjen, je pogostoma glasno čital, da smo vsi lahko poslušali. Pozorno smo sledili razvitku dejanja, ki je odločevalo usodo ljubih nam povestnih oseb.

Spominjam se, kako zelo nam je ugajala Andrejčkovega Jožeta izmišljena čudežna povest «Žalost in veselje». Vodila nas je na morje, nas seznanila z jadrnicami, morskimi roparji in tujimi kraji. Čustvovali smo z njenimi junaki v žalosti in veselju. Ginljivo je bilo čitati, kako je kranjski rojak našel na daljnem Kitajskem rojaka. V ječi kitajskega mandarina ves obupan premišljujoč o svoji žalostni usodi, kar nenadoma zasliši, da poje nekdo v sobi nad njim znano «Na Gorenjskem je fletno...» Radostno presenečen se takoj odzove z isto popevko. Prešlo je do tajnega sporazuma in obema rojakoma se je posrečilo pobegniti iz ujetništva. Kako smo bili tega veseli!

Izredno so tudi ugajale Frana Erjavca knjige «Domače in tuje živali v podobah». Z velikim zanimanjem smo ogledovali slike premnogih nam dotedaj še neznanih živali tujih krajev. Čitajoč o njih bitju in žitju, smo se divili velikosti, silni moči, krvoločnosti, grozovitosti, gibčnosti in čudni telesni obliki raznovrstnih tujih živali. Slon, gorila, lev, tiger, kit, morski som, krokodil, klopotača, naočarka, noj, papiga itd. itd. so vzbujali naše občudovanje, našo grozo.

* * *

V zimskih večerih se je večkrat pripetilo, da so prišli k nam na pomenek ali kak sosed ali pa domači fantje. Ob takih prilikah je dobil razgovor drug tek in zabava je postala bolj živahna. Pogovor se je pletel o domačih zadevah, o bližnjih in daljnih dogodkih, o doživljajih raznih znancev, o vojnah, o raznih nadnaravnih pojavih itd. Pogovori o naravnih dogodkih in pojavih mene niso zanimali. Silno rad pa sem poslušal pripovedke o nadnaravnih pojavih in čudežnih dogodljajih kakor: kako je tega strašilo, onega vodil škratelj, da ni mogel najti prave poti iz gozda, kako je ta kopal zaklad, oni zagovarjal kačji strup itd.

Spominjam se zgovornega soseda, ki je pravil, da je zakopanih mnogo zakladov, a jih čuvajo umrle duše ali pa peklenšček v razni podobi. Ob določenem času v letu goré zakladi ponoči, svetijo se in blagor tistemu, ki tako luč vidi. Če je pameten, lahko zaklad dvigne in postane na mah bogat. Rajnki oče mu je to-le pripovedoval: Staremu Jeklinu se je imela krava oteliti, zato je šel večkrat ponoči gledat v hlev. Pri tej priliki zagleda doli v dolini svetlo luč. Je najbrž zakasneli potnik, si misli. Zazdi pa se mu, da se luč ne premika; stegne kazalec proti svetli točki in se prepriča, da svetloba res stoji vedno na istem mestu. Brž stopi po puško in jo nastavi na luč. Ko se zdani, pogleda in vidi, da kaže puška pod veliko, s travo poraslo skalo ne daleč od reke. Koj poišče lopato in malo vrečo in se napoti v dolino. Prišedši do skale, najde tam neznanega moža, ki sedeč pregreba svetle cekine na razgrnjenem prtiču. Ko ugleda Jeklina, mu reče: «Zagrabi, zagrabi!» Ta pa se pripogne, prime vse štiri vogle prtiča, vsuje zlatnike v svojo vrečo, potisne jo pod suknjič in odide. «Le nesi jih, ali užival jih ne boš!» mu zakliče neznanec in izgine. Jeklin hiti domov, a bolj ko se bliža domu, bolj se mu dozdeva, da postaja vreča lažja. Doma se zapre v sobo in iztrese iz vreče na mizo — oglje.

«Oh jej, zakaj so se cekini izpremenili v oglje?» vpraša moja najmlajša sestra.

«Zato, ker Jeklin ni zakladovega čuvarja ubogal», odvrne sosed. «Moral bi bil cekine le z roko zagrabiti, se neznancu lepo zahvaliti in ga vprašati, s čim in kako bi pa on njemu mogel pomagati. Ali Jeklin je bil lakomen, zato pa kaznovan.»

Včasih je govorica nanesla na strahove. In tedaj sem jaz posebno pozorno napenjal ušesa, da bi mi ne ušla nobena beseda. In slišal sem pretresljive historije.

Doljan je šel kasno ponoči iz T. proti domu. Ko pride na Petelinc, zagleda pred seboj črno krsto, ki leži poprek čez cesto. Mož hoče iti mimo ob desni strani, krsta se pomakne na desno; poskuša iti mimo ob levi, krsta se pomakne na levo. Mrščalica ga je stresla, a na srečo mu šine dobra misel v glavo — naglo preskoči krsto in dirja, kar le more hitro po cesti dalje. Krsta pa drsa za njim in ga bije v pete. Komaj pol živ priteče v bližnjo vas, kjer je bilo še nekaj luči. Tu pa nenadoma izgine krsta.

Tolminec je bil po opravkih v V. V gostilni je naletel na veselo družbo znancev in se tu dolgo zamotil. Šele po 23. uri se je odpravil domov. Ko se bliža reki, opazi, da pred njim na mostu koraka temna postava, nekak mož brez glave. «Počakaj no, pojdeva skupaj!» mu zakliče. Oni pa molči, koraka naprej in na koncu mosta nenadoma izgine. «No, kje pa si?» vpraša Tolminec. Mesto odgovora zasliši za seboj čof!, kakor bi bilo kaj padlo v vodo. Tedaj se spomni, da je bil pred leti z mosta padel neki tujec v reko in utonil. Groza ga je prešinila in, kar so ga noge nesle, je hitel proti domu.

Kamenšček se je na kvatrno soboto ponoči odpravil, da pogleda k živini v planino. Ko se izza ovinka bliža križišču pod golim bregom, opazi že oddaleč, kako se pretepati prav na križpotju dve temni postavi z gorečimi poleni, da iskre okoli švigajo. Domisli se, da se sestajajo ob kvatrnih dneh na križpotjih vedomci in ves tresoč se od strahu je napravil velik ovinek naokoli in hitel, kar je le mogel, naglo naprej.

Slične pripovedke so me napolnile s strahom in grozo. In vendar bi jih bil vedno rad poslušal; imele so zame neko čudno mikavnost. Tolažil sem se, da so vsi ti strahovi daleč tam doli v dolini, v meni neznanih krajih, in da gori do nas nimajo moči.

A prišlo je huje. Kakor bi se bili domenili, so začeli fantje pripovedovati o domačih strahovih, ki so se pojavili v kratkih presledkih v neposredni bližini, v krajih, ki so mi bili dobro znani. V nedolgem času je strašilo na vseh poteh, ki so vodile v vas oziroma iz vasi. Navajali so osebe, katere je strašilo, da ne bi kdo dvomil o resničnosti pripovedk.

Šoštarjeva Urška je hotela iti proti večeru v sosedno vas na S. Prišedši do ograje, ki loči polje od občinske gmajne, opazi, da sedi na kamnu pod prelazom rajnki Seliščar, ki je bil pred kratkim umrl. Urno se obrne in drvi vsa preplašena domov, kjer razbobna, da straši pod prelazom.

Stari Petrač je bil šel davke plačevat v T., kjer se je zakasnil do noči. Ko je prilezel, vračajoč se okoli 22. ure, na vrh prepada Brinte, švigne mimo njega velika črna mačka, ki je, kakor se mu je zdelo, skočila naravnost v prepad. Prestrašil se je prikazni, a ko se še spomni pripovedke, da je bil pred davnim časom padel čez rob v prepad neki tuji vojak in se ubil, ga je pretreslo. Vsa utrujenost ga je minila, noge so postale silno lahke in ves zasopljen prihiti domov.

Gabrovec je peljal telička mesarju v trg. Napravil je dobro kupčijo in si ga privoščil kozarček. Temna noč je bila, ko je krevsal proti domu. Ko pride čez prvi ovinek v vaškem polju, zasliši v grapi pod potjo, kjer je rasla skupina dreves in grmovje, žalosten klic: «O-joj, O-joj!». Mravljinci mu lezejo po hrbtu, pobožno se pokriža in vzdihne: Bog bodi milostljiv duši, ki se tukaj vica! Kakor da bi imel peroti, je hitel domov, kamor je dospel ves potan.

Komarjev stric se je bil zakasnil v vaški krčmi in šel proti domu v K. šele v pozni noči. Ko je prilezel na vrh Strenčela, zasliši v bližnjem grmovju neko čudno hreščanje, kakor bi kdo suho leso lomil, in neko cviljenje, podobno cviljenju mladega prašička. Prestrašil se je, da so mu lasje vstajali po konci. Kakor da mu je kdo podkuril pod petami, jo je rezal jadrno naprej. Še nikoli se mu ni zdela pot do doma tako dolga kakor to noč.

Fantje so te dogodke opisovali z resnim obrazom in najbrž nalašč natančno in živo,

Burkasta narava. Na Predariskem (Avstrija) rase iz vrbe jelka.

da bi moje sestre bolj preplašili. Svoj namen so docela dosegli. Največji uspeh pa so imeli pri meni. Bil sem tako preplašen, da bi za vse na svetu ne bil šel sam ponoči v kak temen prostor.

Moj odrasli brat ni veroval v nadnaravne strahove in se jih prav nič ni bal. Ko je opazil uspeh fantovske nagajivosti, je skušal sestre potolažiti razkrinkavši in raztolmačivši te strahove tako-le:

Pod prelazom ni sedel umrli Seliščar, ampak še živeči stari Jelc, ki ima tam blizu senožet in je po dnevnem delu nekoliko počival.

Na Brinti ni švignila mimo črna mačka, ampak sosedov črni pes, ki se je tedaj slučajno tam okoli podil po sledu kake divjačine.

V grapi za ovinkom ni klicala trpeča duša, ampak je vpila sova v vejevju.

Hreščanje in cviljenje v grmovju pa je opravljal znani berač, ki je izpraznivši svojo merico žganja tam zaspal in grdo smrčal.

To bratovo tolmačenje strahotnih dogodkov je bilo povsem verjetno in zdelo se je, da je sestre potolažilo. Ne tako mene. Nime prepričalo, slej ko prej sem veroval fantovskemu pripovedovanju. In kolikor bridkih ur sem moral radi tega prestati! Niti o belem dnevu se nisem upal iti sam tam mimo, kjer je strašilo. In še kasnejša leta, če se je slučajno pripetilo, da sem ponoči prihajal domov, sem se, dospevši na dotično mesto, nehote spomnil: Tu je strašilo. In ni mi bil prijeten ta spomin. Močni, z zanimanjem v mlado dušo sprejeti vtisi se le težko zabrišejo in pozabijo.

Ivo Dren:

Ta tihi čas

No, včasih mrtve ure tekó
in svet se unese, upeha;
zaškriplje, zahrešči kolo —
in čas ti v brk zazeha.

Stopinja ne more nikamor naprej,
povsod bi se ji udrlo;
nikar, oko, nazaj ne glej
ne v stran — vse je odmrlo.

Seve, potrebna in blaga je noč,
seve, ko ni kaj početi;
le kdo bo imel pogum in moč
s to temo potrpeti?

Če res ima ta tihi čas
globoko, skrito ceno —
kje si, ki mu pogledaš v obraz
in mu odgrneš kopreno?

Pa naj bi že bilo, kakor že je:
dolgčas in mrtvi dnevi —
le da vedrina vsa ne zamre
in se nam volja ne ušlevi.

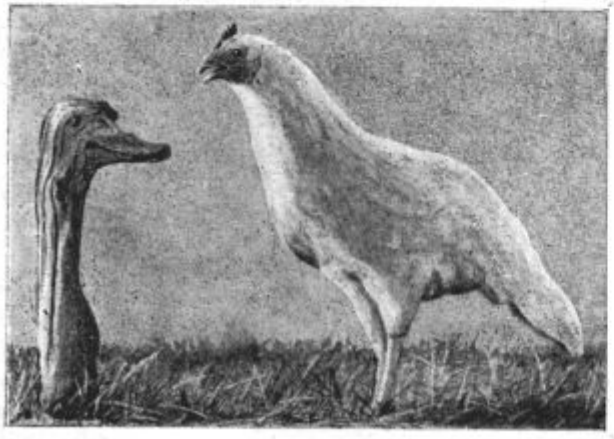

Burkasta narava. Drevesni štor, podoben gosji glavi.

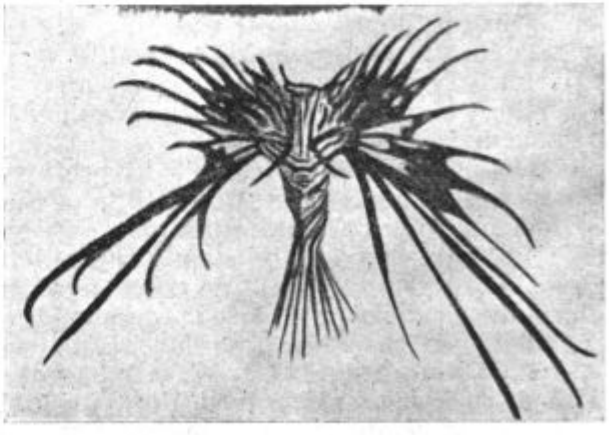

Čudo iz morske globine. Riba, ujeta ob severni avstralski obali.

Človek izgine brez sledu

Spis, ki ga posnemamo po pisatelju Neutri, se opira na resničen dogodek. Sedaj ob sedemdesetletnici se hočemo tudi mi spomniti tega dogodka. Pripominjamo, da so izrabili to snov v novelah in romanih, uprizorili so jo v gledališču in celo v filmu, ki je vzbudil pred svetovno vojno nenavadno pozornost.

Koliko zmore, a kako malo šteje pri vsem tem človek, nam dokazuje vsak dan, nam dokazuje vsaka ura, ki ne poprašuje po posamezniku in ga celo žrtvuje, če to zahtevajo resnične ali dozdevne koristi splošnosti, pa tudi kake večje skupnosti. Zdi se, kakor da bi bila danes v dobi strojev padla cena posameznika v primeri z množico in njenimi zahtevami in da je bilo nekoč bolje preskrbljeno za njegovo zaščito in njegove pravice. Da je ta domneva napačna in da so tudi že prej posegali v območje posameznika, če so to zahtevale izredne razmere, nam izpričuje nenavaden dogodek izza pariške svetovne razstave (1867. l.) v najsijajnejši dobi drugega cesarstva (1850 - 1870).

Neka gospa iz Brazilije je bila prišla v Evropo, da obišče svoji v Parizu mudeči se hčeri, si ogleda razstavo, nakar se vrnejo vse tri zopet v domovino. Tuici iz vseh delov sveta so prihajali tedaj v Pariz občudovat prvovrstni dogodek svetovne razstave neprekosljive krasote in mogočnosti v najsijajnejšem mestu vsega sveta.

Parnik, na katerem je potovala gospa, kakor tudi dan njenega prihoda sta bila naznanjena, hčeri sta se peljali materi naproti do pristanišča, da jo lahko že pri izkrcaniu pozdravita. Uspelo jima je bilo, iztekniti v odličnem pariškem hotelu sobo, kamor sta tudi pripeljali mater še isti večer. Sami sta stanovali ne daleč v nekem drugem hotelu. Človek je moral biti vesel, da je sploh dobil kako prenočišče, kajti naval tujcev je postajal vedno večji in zdelo se je, da privlačna sila razstave in mesta nikakor še nista dosegli viška. Mati se je čutila po naporni vožnji nekam trudno, tožila, da jo je začela boleti glava, in hotela iti čimprej počivat. Drugo jutro naj bi prišli hčeri v hotel po mater, da si skupaj ogledajo mesto. Ko sta se bili gospodični uverili, da je za mater dobro preskrbljeno, sta pomirjeni zapustili hotel.

Ko sta se hčeri, kakor dogovorjeno, odpravili drugo jutro k materi, sta stali nenadoma osupli pred prostorom, ki ga nista utegnili več spoznati. Najbrž sta bili zašli, kajti v sobi so bili zaposleni rokodelci. Soba je bila popolnoma prazna, malta, apno, odtrgani koščki stenske papirnate opone so ležali po tleh, in vse je kazalo, da sobo že dle časa obnavljajo. Strop, stene so bile že na novo pobeljene in več delavcev je pravkar urejevalo novo opono, da prevleče z njo stene. Začudeni sta se dekleti umaknili, seveda zgrešiti sta morali nadstropje ali hodnik. Soba se nikakor ni ujemala. Ko sta se pa bolje ogledali, sta dognali, da je bilo nadstropje isto, kamor sta bili sinoči pripeljali svojo mater, in številka nad vrati je bila številka sobe, ki sta jo bili po daljšem ogledu najeli za svojo mater. Popolnoma zmedeni sta stopili še enkrat v sobo in spoznali na papirčkih, raztresenih po tleh — soba še ni bila dobro pometena — cvetlični vzorec stenske opone, ki jima je tako ugajal že tedaj, ko sta najemali sobo.

Osupli sta se gospodični lotili delavcev s hlastnimi vprašanji, ki so jima skoraj v grlu obtičala, a delavci so zmajevali z glavo, očitno niso razumeli njunih stavkov. Tako gladko njima, Brazilijankama, gotovo ni tekla francoska govorica, da bi se bili utegnili sporazumeti s preprostimi možmi iz ljudstva, poleg vsega jima je še strah jemal pravilne besede. A tudi priklicana služinčad ni mogla dati dekletoma, ki sta se bolj in bolj zamotavali, nobenega zadovoljivega odgovora. Služabniki so odkimovali na vse mučno prekopicajoče se govorjenje razvnemajočih se sester. Soba sploh ni bila v zadniem času oddana, že nekaj dni sem so v njej zaposleni delavci, kajti izkazalo se je, da jo je treba temeljito prenoviti. Gospodični se morata očitno motiti, nihče ni stopil včeraj v sobo, ki naj bi tu prenočeval.

S solznimi očmi, skoraj že nezavestni, sta hiteli sestri dol k vratarju, k ravnatelju popraševat po sobi, ki je bila odkazana njuni materi. Toda nihče ni vedel ničesar, ne vratar, ne ravnatelj. Oba sta ju nekam čudno pogledovala. Dami sta se morali zmotiti, njuna mati nikakor ni prišla v ta hotel, nobena soba ni bila najeta za njo. Gotovo ne, tudi gospodičen ni doslej še nobeden videl. Mogoče v kakem drugem hotelu, je menil ljubeznivo, a pomilovalno ravnatelj. Vse je kazalo, da imajo dekleti, ki sta to domnevo tudi opravičevali, za blazni.

Tedaj se je spomnila starejša sestra, da se je bila mati prejšnji večer v hotelski knjigi podpisala. Še bolj vznemirjeni sta zahtevali, naj se jima predloži knjiga, se bodo že prepričali, da se oni dve nikakor ne motita. Ravnatelj je prinesel uslužno zahtevano knjigo in odprl v njej stran, ki so jo morali uvaževati t. j. stran prejšnjega dne, kajti med tem so bili prišli že novi gostje, ki so se bili tudi že vpisali. Z bolestno hitrostjo

sta prebirali dekleti priimek za priimkom, tresoči se prsti so begali po vrstah, priimka njene matere, njunega priimka ni bilo nikjer. Nobenega dvoma ni bilo, prav tu bi bil moral stati priimek, hčeri sami sta videli, kako se je mati prav na tem mestu podpisovala, toda popolnoma tuj priimek jima je zijal nasproti. Nič ni pomagalo. Nobeno zagotovilo hčerk, da sta si bili pač sami ogledali sobo in da sta prišli sinoči skupno z materjo semkaj. Ravnatelj je skomizgnil z rameni in ju čudno pogledal. Ni izključeno, da se gospodični vkljub temu motita glede hotela. Svetoval jima je slednjič, naj poprašata pri policiji, ki zanesljivo dožene po priglasilnicah sedanje bivališče njune matere.

Tudi poizvedovanja policije po vseh hotelih in pri lastnikih prenočevališč se niso ponašala z nikakim uspehom. Poprašev anje po mestnih bolnišnicah ni dalo nikake nade, da bi bila kaka gospa s takim imenom kje sprejeta. Zaman sta čakali sestri kakega poročila, ki bi moralo priti v njun hotel, kojega naslov je bil znan njuni materi. Slednjič sta se zatekli k diplomatskemu zastopstvu svoje domovine — Brazilija je bila tedaj mogočno cesarstvo — naj ugotovi vsaj iz potniškega seznama, da se je njuna mati v resnici izkrcala ob francoski obali, kajti oblasti so začele še o tem dvomiti. Ko jima je bil po mučnem čakanju dostavljen odgovor, da ni dobiti materinega priimka v potniškem imeniku, je bilo očitno, da sta bili postali žrtvi čutni zmoti, oziroma da sta bili vzeli prikazen v sanjah za resničen dogodek. Sestri sami, že skoraj blazni, sta včasih podvomili o svoji lastni eksistenci.

Slednjič so jima svetovali, naj se vrneta v domovino in naj doma nadalje poizvedujeta. Brazilijansko zastopstvo se je samo z vsem poudarkom ogrevalo za ta načrt, najbrž so mu prigovarjale pariške oblasti, katerim sta postajali Brazilijanki že nevšečni. Tam v domovini je sestram uspelo, ugotoviti po neoporečnih pričah, da je kupila mati vozni listek, da je tudi stopila na ladjo, namenjeno v Francijo, na isto ladjo, ki vkljub temu ni mogla izkazati materinega priimka v svojem potniškem seznamu. Toda pot iz Brazilije v Pariz je dolga in je bila ob tistem času še daljša. Za nadaljnje poizvedovanje v tej mučni zadevi se francoske oblasti niso mnogo navduševale, odkar so se bile tako srečno iznebile tujih gospodičen.

Minilo je leto. O materi se ni vedelo ničesar, hčerki sta jo še vedno objokovali, a njuna bolest se je bila omilila in se izognila senci obupne blaznosti. Velikanska razstava se je bila končala z brezprimernim uspehom, Pariz je plaval v zlatu in denarju, ki sta se iztekala vanj iz vsega sveta.

Nekega dne so povabili sestri, ki nista bili zapustili Brazilije, v ministrstvo, kjer ju je pozval uradnik z resnim obrazom, naj sedeta. Vsi zelo obžalujejo in posebno obžaluje francoska vlada, ki jo veže z Brazilijo največje prijateljstvo, da morajo šele sedaj priznati, da so bili vsi podatki, ki naj bi pomagali izslediti njuno mater, popolnoma resnični. Njuna mati se je bila v resnici pripeljala v Francijo s tisto ladjo in njeni hčeri sta jo bili tudi pripeljali prav v tisti hotel. Toda primorani so bili, izločiti njeno ime tako iz potniškega seznama kakor iz hotelske knjige za goste, da, sploh zatajevati do skrajnosti dejstvo njenega prihoda v Pariz. Še v tisti noči, nekaj ur po odhodu obeh hčera, je namreč njuna mati nenadoma zbolela. Radi sumljivih znakov so poklicali takoj zdravnika, ki je ugotovil smrt in sicer smrt za kugo. Nenavadni dogodek je zahteval najskrajnejšo previdnost in vsi tozadevni ukrepi so se morali takoj izvršiti. Vse stvari pokojne matere, njene obleke in kovčeg, a prav tako tudi vse pohištvo njene sobe je bilo takoj sežgano. Sobo so očistili, pobelili in opremili z novimi opnami, parnik so spravili na varno, temeljito ga pregledali. Na srečo je bila pokojna mati edina, ki je zbolela in umrla za tako nevarno in tako nalezljivo boleznijo. Bolezen oziroma smrt so morali na vsak način skrivati, sicer bi

Burkasta narava. Koren, podoben človeški roki.

bila utegnila vest o takem obolenju povzročiti svetovni razstavi neizmerno in nepregledno škodo. Zato je bila pot, ki so jo bili primorani izbrati in ki je na žalost prinesla užaloščenima hčerama toliko bolesti in gorja, edino možna. Šele sedaj, ko je razstava že zaključena in ji nič več ne more škoditi, lahko pojasnijo prizadetima hčerama ves položaj. Vsi obžalujejo in sočustvujejo z njima. Posebno pa prosi francoska vlada, ki poravna seveda vso nastalo škodo, naj zagotove brazilijanske oblasti nesrečnima vso njeno iskreno sožalje.

Temu zanimivemu opisu resničnega dogodka dodajamo, da se je pojavila v nekem ameriškem dnevniku po zaključku svetovne razstave v Chicagu, odprte meseca junija leta 1933., vest s podobno vsebino le z izpremenjenimi osebami. Indijska kneginja Shervo iz Bombaja se pripelje v New York, da obišče svojo nečakinjo Nagamo in si ogleda obenem chicaško razstavo. Nečakinja odvede svojo od dolge vožnje utrujeno teto v hotel. Teta zboli, hotelski zdravnik ugotovi kugo, in ko se vrne nečakinja po kratki odsotnosti — mudila se je v bližnji prodajalni — zopet k teti, najde prazno sobo. Vratar, oskrbovalec dvigala, hotelski ravnatelj, zastopnik pristaniške oblasti, vsi po vrsti zatajujejo indijskega gosta. Šele mnogo pozneje se je razvedelo, zakaj je morala izginiti tujka brez vsakega sledu. Da bi si bila kuga po prvem primeru v Parizu poiskala zopet žrtev izmed obiskovalcev nove svetovne razstave, se sicer ne da popolnoma izključiti, vendar se zdi verjetnejša domneva, da je porabil spreten časnikar po njegovem mnenju že precej pozabljeno epizodo s pariške razstave in jo lepo presadil na ameriška tla. Mikavna snov, čeprav posneta po resničnem dogodku, najde vedno številno, hvaležno in navdušeno čitateljstvo. Če se bo pa še kdaj lotila pri kaki poznejši svetovni razstavi neusmiljena kuga zopet kake starejše udeležnice le radi iznajdljivosti varnostne oblasti-in njenih bliskovitih ukrepov, bomo brž vedeli, odkod ta bolezen.

Fran Žgur:

Božji volek

Božji volek, božji volek
pridi ven, če imaš molek —
Če si pa le čuri-muri.
gosli nesi ven pred duri;
pa zagodi nam vsaj eno
prosto pesem, ne učeno;
pesmic v teh bi časih radi,
pa nas eno vsaj navadi — —
Murna pa iz hiške ni
morda se na nas jezi, —
se jezi in trdovratno
dela to, kar je obratno.

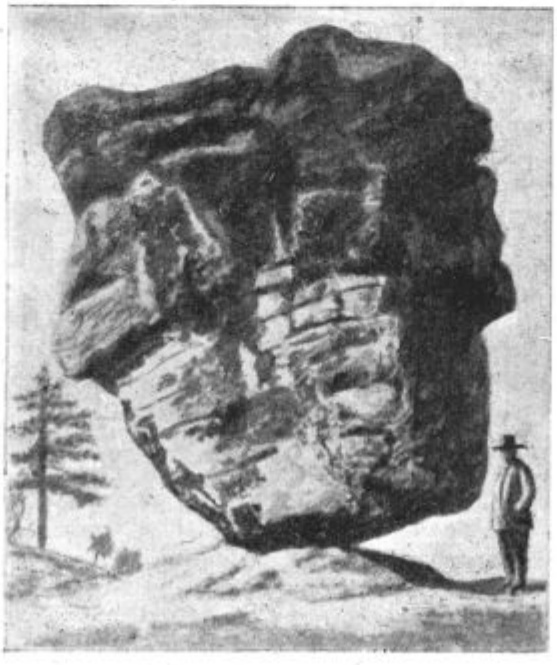

Burkasta narava. Skala v popolnem ravnovesju (Kolorado, Severna Amerika).

Duša glasbil

Emil Komel

Večina ljudi, lahko rečemo skoraj vsi, ima smisel za glasbo, ljubijo glasbo in radi poslušajo petje in tudi godbo, t. j. instrumentalno glasbo. Veliko ljudi je, ki obiskujejo koncerte in gledališke predstave in ki uživajo zvoke velikega orkestra, ne da bi poznali sestavo orkestra in psihološkega in dramatičnega pomena posameznih instrumentov, ki nam razjasnjujejo smisel glasbenega dela. Vsak instrument ima svojo dušo, značilna svojstva, ki sodelujejo pri tvorbi skladbe. Prav pogostoma razumevamo dejanje opere po orkestru. Različna instrumentacija je ključ k pravemu razumevanju skladbe.

Veliki orkester je sestavljen iz treh velikih, po zvoku zelo različnih skupin instrumentov. 1.) Iz godal (violina, viola, čelo in kontrabas) 2.) iz lesenih pihal, (flavta, oboa, klarinet in fagot) in 3.) iz pločevinastih pihal, (rog, trobenta, pozavna, in tuba), kateterim se pridružijo še tolkala (pavke, kotli, veliki in mali boben itd.).

Najbolj znani instrumenti so godala. Ne samo zato, ker so postavljena v prvo vrsto, na levi in desni strani dirigenta, ampak tudi, ker vodijo violine celi orkester in so zvočno neizčrpljive, ki lahko pojejo koprneče ali vriskajo razposajeno, pa tudi žalostno ihtijo.

Manj znana je viola, ki je nekoliko večja in niže uglašena ko violina. Ima v nizkih legah mračen, nekoliko hripav, v višjih legah pa žalostno strasten glas. Viola ima zato veliko dramatično moč.

Radi značilnega zvoka se viola močno razlikuje od drugih godal in je zato v orkestru v manjšem številu zastopana. Proti 8 prvim in 6 drugim violinam zadostujejo 4 viole.

Čelo je veliko večii od viole tako, da sloni pri igranju na tleh. Uglašen je čelo za oktavo niže kakor viola. Glede izraza ne zaostaja prav nič za drugimi godali. Kakor z violino se dajo izraziti tudi s čelom vsi čuti. Poleg tega je čelo tudi opora za kontrabas, ki je še večji kakor čelo in je podlaga godalnemu kvintetu in tudi celemu orkestru.

Kakor dosežejo godala najvišje in najnižje tone, tako prevladujejo lesena pihala od flavte do kontrafagota višine in nižine glasbenega materiala.

Med pihali je flavta najstarejši instrument. Mala flavta (piccolo) z rezkim glasom se lahko demonsko smeje in lahko piska kakor nevihta.

Drugačna je velika flavta, ki ima nežen, idiličen glas, je zelo gibčna in lahko posnema žvrgolenje ptičkov. V nizkih legah pa je glas votel, otožen, primeren za označbo grozovitih dogodkov.

Oboa z ostrim, pozornost vzbujajočim, nazalnim, otožnim glasom, se zelo razlikuje od drugih lesenih pihal. Oboa je primerna za proizvajanje šaljivih napevov. Imenujejo jih «zabavljače v orkestru». V Mozartovi «Così fan tutte» spremljajo oboe, združene s fagoti, humorista in komika, zabavljača dona Alfonza. Po drugi strani je oboa zelo primerna za proizvajanje pastoralnih melodij, za posnemanje pastirskih piščalk.

Tako rekoč «basista» med lesenimi pihali sta fagot in kontrafagot, ki stojita v istem razmerju glede nižine in višine tonov kakor pri godalih čelo in kontrabas; v nizkih legah ima fagot krepko zveneče glasove, ki spominjajo na orgelski ton.

Klarineti so med lesenimi pihali nositelji melodije. Pri vojaški godbi (godba na pihala) igra klarinet vlogo violine v orkestru, ker je zelo gibčen instrument, na katerem se dado igrati v hitrem tempu diatonične in kromatične skale. vsi figurirani akordi, legato in staccato. Kakor tekmuje v gibčnosti klarinet z violino, tako tekmuje tudi v izrazu. Poje najbolj občutne melodije, od najbolj vesele do najbolj žalostne. Kakor ima oboa niže uglašenega tovariša: angleški rog, tako ima tudi klarinet niže uglašenega tovariša basklarinet.

Od omenjenih lesenih pihal so v orkestru vsi po dvakrat zastopani (2 flavti, 2 oboi, 2 klarineta, 2 fagota, 1 kontrafagot).

Godala so pa v večjem številu zastopana (8 - 12 prvih violin, 6-10 drugih violin, 4-6 viol, 3-5 čelov in 3-5 basov).

Od pločevinastih trobil orkestra se je v zadnjem stoletju najbolj izpopolnil rog, tako da je vsestransko poraben in si brez rogov ne moremo misliti orkestra velikih instrumentalistov kakor Wagnerja, R. Straussa in drugih.

Rog je pripraven za izražanje veselja, žalosti, ljubezni in tudi bojevitosti. Ne poje samo melodijo v orkestru, ampak služi tudi kot spremljevalni instrument in podpira v nizkih legah tudi base.

Zelo važen instrument za melodijo je tudi trobenta. Basisti med pločevinastimi pihali so pa pozavna z najbolj mogočnim glasom. Kakor kontrabas pri godalih ima pri pihalih tuba najnižji ton.

Različne so duše instrumentov, ki tvorijo eno veliko dušo orkestra. Poznati jih v posameznosti in skupnosti, se pravi, razumeti instrumentalno glasbo.

Kažipot do zakladov

Skoraj neverjetno je, koliko bogatih zakladov se skriva v skrbno čuvajoči jih zemlji. Ne mislimo s tem doslej še neodkritih ležišč dragih kovin in kamnov, v mislih imamo marveč one milijonske vrednosti, ki so bile iz raznih nagibov zakopane in leže vkljub neprestanemu iskanju in neumornemu iztikanju že desetletja in stoletja še vedno neodkrite. Večina zakladov se ponaša s čudovitimi pripetljaji, ki le povečujejo njihovo že tako skrivnostno privlačnost.

Ker prinašajo dnevniki včasih kako vest o tem ali onem zakladu, ne da bi se spuščali v podrobnosti njegovega postanka, meneč, da so te podrobnosti širni javnosti že znane, je dobro, da vedo bralci, kdo je zaupal molčeči in zaupni zemlji toliko dragocenosti, kdaj se je to zgodilo in kateri vzroki so ga bili napotili do tega nenavadnega sklepa.

V naslednjih vrstah popeljemo naše bralce nekoliko po svetu, da jih seznanimo z najbolj slovitimi zakladi. Bralci naj se pa pripravijo na daljšo pot.

V naši Evropi se ne bomo dolgo mudili. Za romantiko zakopanih zakladov pravljične vrednosti je v njej le malo prostora. Nikakor ne moremo trditi, da ne hrani evropska zemlja prav nobenih zakladov, toda to, kar hrani in o čemer ve povedati ustno ali pismeno izročilo, smemo z mirnim srcem in navadnim izrazom imenovati — drobiž, primerjaje namreč naše zakopanine z zakladi po drugih delih sveta. Večkrat beremo, kako so v Nemčiji, na Češko-Slovaškem in v Avstriji izkopali tu železno skrinjico, prsteno posodo, tam kovinasto žaro, zvrhano zlatnikov in srebrnikov, nakita in dragocenosti. Povsod, kjer je divjala nekoč vojna, so ljudje, iznenadeni po bližajočem se sovražniku, skrivaj zakopali svoje vrednosti v nadi, da jih odkopljejo, ko se vrnejo. Vrnili se niso in z njimi je legla tudi vednost o zakopanem premoženju v grob. Tridesetletna vojna (1618-1648) ima v tem pogledu še največ zakladov po srednji in severni Evropi na svoji vesti.

Največji zaklad, o katerem govori zgodovina, na evropskih tleh je zaklad angleškega kralja Ivana, Brez zemlje imenovanega. Ta kralj je moral bežati z vso svojo vojsko pred sovražnikom. Da si skrajša pot, jo je mahnil pri Norfolku (južno-vzhodna Anglija) naravnost preko zaliva — istočasna oseka je dopuščala prehod — toda sredi zaliva ga je dohitela plima in izpodnesla težko obloženim konjem opolzla tla, da so se vsi pogreznili v pesku s tovorom vred t. j. s kronsko imovino in dragulji, zlatimi in srebrnimi predmeti, kar je bil pač poplenil Ivan na svojih vojnih pohodih. Od tedaj se je v teku sedmih sto let dvignila tamošnja obal tako, da leži po splošnem mnenju Ivanov zaklad pod sipinami med krajema Suttonom in Walpolom. Da se doslej še nihče ni lotil iskanja, je zakrivil britanski zakon, po katerem je pripadal vsak zaklad iz angleške zemlje vladarski hiši. V zadnjem času so to določilo izpremenili, kar utegne povzročiti, da se bo skušal marsikdo dokopati — v pravem pomenu besede — do bogastva.

Če je evropska celina revna z zakladi, je pa tem bogatejša z njimi njena obal. Na severo-vzhodu in jugu leže tik ob obali milijonska bogastva na morskem dnu. Mimogrede omenjamo največja: Ob izlivu Labe je potopil l. 1401. Simon Utreški Rdečega vraga, ladjo morskega razbojnika Klausa Störtebecker-ja z vsem njegovim plenom naravnost bajne vrednosti. — L. 1799. je prevrnil vihar pred Zuiderskim morjem na Holandskem jadrnico Lutino, vozečo s seboj 25 milijonov zlatih tolarjev. — Ob Škotski obali v Tobermory-skem zalivu leži od l. 1588. Dulque de Florencia, poveljniška ladja slovite španske Armade, z vojno blagajno iz samih zlatnikov za 700 milijonov. — Tam blizu ob irski obali je nemška podmornica torpedirala l. 1917. angleški parnik Laurentic in pogreznila s parnikom tudi blagajno — več sto milijonov. — V zalivu Vigo na severo-zahodni španski obali so potopili leta 1702. Španci svoje tako zvano Srebrno brodovje, vozeče iz Amerike domov letni dohodek peruanskih in meksikanskih rudnikov,

Burkasta narava. Skala, ki sliči ovnovi glavi na poluotoku Crozon-u v Bretoniji (Francija).

in na ta način preprečili, da bi se bili polastili treh sto milijonov v zlatnikih in zlatenini na mornarico prežeči Holandci in Britanci. — Pri Favignani (glavnem otoku Egadskega otočja) je premagal l. 241. pred K. r. Katul Hamilkarjevo mornarico in zaključil s tem prvo punsko vojno. Z ladjami vred se je potopil kartaginski zaklad v vrednosti nad sto milijonov seveda v zlatu. — Leta 146. pred Kr. r. je potlačil rimski konzul Mumius ahajski upor, oplenil mesto Korint, ladja s plenom se je pa potopila v korintskem zalivu. — Na potu okoli Evrope smo prišli slednjič v Črno morje. Blizu Sebastopola počiva v potopljeni fregati vojna blagajna s plačo za angleško vojsko v krimski vojni (1855), znašajočo v samih zlatnikih nad 400 milijonov. Potopljeni zakladi so vsi ohranili vso svojo vrednost, ker morska voda ne škoduje zlatu.

Prišli smo s svojimi bralci do Azije. Azija je klasični svet za zaklade. Ni je skoraj pravljice, ne kitajske, ne indijske, ne perzijske, ne arabske, ki bi ne vedela povedati o kakem čarovnem zakladu. Domišljija, ki se je bila tako razbrstela v orientalskih pravljicah, se je morala vsekakor naslanjati na resnične dogodke in gotovo ni prav nič pretirana trditev, da leži neštetо bogatih zakladov v azijski zemlji. Radi dobro znane bujne domišljije vseh orientalskih narodov se je v tem blodnjaku težko razpoznati in še teže izluščiti iz pravljične lupine dejansko jedro. Na tem mestu omenjamo zaklad iz novejše dobe, zaklad, ki se zanj zanima v prvi vrsti japonska vlada. Gre namreč za zaklad, ki ga je dal zakopat general Stössel, branilec Port Arturja. Pet častnikov je smuknilo neopazno v temni noči (Silvestrovo) na saneh skozi sovražne vrste in skrilo v bližnjem Zmajskem gorovju pet železnih skrinj z nad 50 milijoni zlatih jenov in sicer en dan pred predajo trdnjave japonskim oblegovalcem (2. jan. 1905). Nad trideset let je minilo. V Rusiji se je mnogo izpremenilo. Kdo ve, če še živi kateri izmed častniške petorice, ki je edina poznala grob tega vojnega zaklada, in če uspe kdaj japonskim odpravam priti do zaklada v Zmajskem gorovju?

Afrika, ki bodi nadaljnji cilj temu izletu, nam nudi glede svojih zakladov natančnejših podatkov in jih ne zastira s pravljično tenčico ko Azija. Preden stopimo na celino, se hočemo nekoliko pomuditi na Madagaskarju. Na tem otoku je živel pred poldrugim stoletjem grof Mavricij Benyovsky. Benyovsky je bil zelo nemirne krvi, a tudi precej pustolovca je bilo v njem. Vojskoval se je v avstrijski, potem v poljski armadi, prišel l. 1770. v rusko ujetništvo, zbežal s Kamčatke, vzel s seboj nekaj milijonov in se pojavil na Madagaskarju, kjer se je povzpel kmalu nato do prvega poglavarja madagaških črncev in se dal oklicati celo za kralja vseh zamorcev. V obrambni vojni zoper francoske osvajalce se je zvezal z morskimi razbojniki, ki so imeli v številnih zalivih svoja oporišča in skrivališča, združil njihov precejšnji zaklad s svojimi prihranki in z dobršno razpoložnino svoje mlade kraljevine in dal vse skupaj zakopat po sužnjih nekje v gorovju nad nosibeškim zalivom. Vsi zavezniki s pokraljenim grofom in sužnji vred so padli v boju (l. 1786.). Kje naj bi bil zakopan nad sto milijonski zaklad, iščejo zaman srečolovci z vsega sveta.

Kažipot nas namerja sedaj proti južni Afriki in sicer v Rodezijo, kjer je ležal po najnovejši znanstveni ugotovitvi svetopisemski Ofir, dobavitelj zlata za Salamonov tempelj. Tu se je ob koncu prejšnjega stoletja najžilaveje upiralo angleškim četam kafrško pleme Matabelov s svojim mogočnim, prav tako strahovitim ko bogatim poglavarjem Lebengulo. Toda neprimerno boljše orožje je strlo odpor tudi tega drznega plemena. Pred popolnim polomom je naložil Lebengula na nasvet domačih žrecev vse svoje premoženje na vozove, odpravil se s štirimi sopoglavarji in krdelcem hlapcev v gore in dal tu (l. 1893.) zazidat globoko v zemljo številne zaboje, natrcane z zlatom in demanti. Hlapce so poglavarji brž naslednjo noč pomorili, sami pa niso nikdar izdali mesta zakopanih milijonov.

Ne daleč od portugalske kolonije Mozambik počivajo baje prav blizu Spitzkopa Krügerjevi milijoni. Leta 1900. se je moral Pavel Krüger, zadnji predsednik burske republike, vedno bolj umikati prodirajočim Angležem. Zlati denar, ki so ga bili Buri v začetku vojne pobrali Angležem v Johanesburgu, in zlato, ki je bilo poslano iz Pretorije predsedniku, je dal Krüger na begu zakopat.

Sedaj pa preko Atlantskega oceana v Južno Ameriko! V dobi Zeppelinov in letal je to prava malenkost! Hujše in napornejše bo plezanje po visokih Andah, da se približamo kraju, kjer počiva menda največji zaklad na svetu. Bilo je l. 1533. Španec Francisco Pizarro je zavojeval indijansko državo Inka v severozahodnem delu Južne Amerike. Povabil je zadnjega cesarja Atahualpo k sebi, napadel svojega gosta in njegovo spremstvo, pobil spremstvo do zadnjega moža, cesarja samega je pa vklenil. Visoki jetnik se je hotel odkupiti. Poznal je lakomnost svojih sovražnikov in obljubil napolniti sobano, kjer se je tedaj mudil, do stropa z zlatom, če ga izpuste. Cesarjevi odposlanci so se v najkrajšem času vrnili z obljubljenim zlatom. Toda Pizarru ni bilo dovolj. Zahteval je, da se mu še enkrat napolni sobana z zlatom. Zopet so se razkro-

pili cesarjevi sli po državi, da naberejo zlata. Nabrali so ga tudi mnogo več. Ko so pa čuli, da jim je Pizarro vkljub obljubi in iz gole neučakljivosti zadavil vladarja, so vse nabrano zlato na poti k besedolomnemu osvojitelju zakopali in prav ta zaklad obsvetljuje, čeprav skrit neznano kje pod zemljo, največji sramotni madež v splošni zgodovini človeškega rodu.

Kokosov otok leži v Tihem oceanu, oddaljen kakih 500 km od srednje-ameriške republike Kostarike. Na tem otoku sta zakopala razbojnika Graham in Thompson v letih 1820. in 1826. več zakladov, plen iz oropanih cerkva peruanskih obrežnih mest. Otok ni kdo ve kako velik, meri le nekaj nad 30 km², a vendar ni doslej še nihče izsledil zakopanega bogastva.

Leta 1803. je zakopalo ob reki Suwannee na polotoku Floridi moštvo razbojniške ladje tri železne skrinje, ki so vsebovale 15 milijonov dolarjev v zlatu. Razbojniški načelnik Gasparilla je namreč malo prej pobral francoski fregati vso kupnino za državo Luisiano, ki jo je bil prodal Napoleon Zedinjenim državam. Ker je roparja preganjala neka druga razbojniška ladja, je tej ubežal le s tem, da je zaplul po plitvem Suwannee-ju, kamor ni utegnila večja preganjavka. Kraj, kjer je Gasparilla zakopal zaklad, si je zaznamoval v naglo narisanem načrtu, toda k zakladu se ni vrnil nihče več. Gasparillov vnuk je podedoval načrt, zbral l. 1870. nekaj ljudi, a pomanjkljive priprave in nezadostno orodje so obrezuspešile podjetje. V zadnjem času so se lotili te zadeve inženirji, ki so bili že izsledili eno skrinjo, a se jim je v močvirnati zemlji še globlje pogreznila. Seveda ne bodo mirovali in zdi se, da uspe moderni tehniki, izviti tropski džungli Napoleonov zaklad.

Zelo romantična je zgodba zaklada, zakopanega na enem izmed Bahamskih otočičev, ki so nekak južno-vzhodni podaljšek Floride. O tem zakladu, znanem kot zakladu Velikega mogula vodi Vzhodno indijska družba v Londonu poseben zapisnik. Leta 1715. je postal Furoksir veliki mogul hindustanski in zasedel prestol mongolskih vladarjev, naslednikov Timurlenka. Ni bil sicer na vrsti, toda na prestol si je pomogel s strupom, bodalom in majhno revolucijo. Da si razbremeni svojo kosmato vest, in doseže odpuščanje grehov, je odpravljal v Meko, glavno mohamedansko božjo pot, jadrnico z zlatom, srebrom, preprogami in s skrinjico, v kateri je bilo poleg 58 demantov še vse polno draguljev iz slavnih golkondskih rudnikov. To skrinjico naj bi položilo njegovo odposlanstvo kot dar velikega mogula na kaabo, največje svetišče v Meki. Tako opremljena jadrnica še ni bila dodobra zapustila reke Indusa, ko jo je zapazila razbojniška ladja Jupiter, oplenila jo in potopila. Jupitru je poveljeval Avery, ki je bil postal malo prej admiral razbojniškega ladjevja v Indijskem oceanu z oporiščem na Madagaskarju. Plen iz mogulove jadrnice so si razbojniki razdelili, v kolikor se je dal deliti, le skrinjica je ostala še v Avery-jevi posesti, dokler se ne ugotovi prava vrednost njene vsebine. To vrednost je pa Avery prav dobro poznal. Ko so razbojniki slavili svoj uspeh s popivanjem, je Avery neopažen odkuril s svojo ladjo. Dospel je do Bahamskega otočja. Njegovo moštvo se je upravičeno balo, da ga ukani. Toda vkljub paznosti svojih ljudi je Avery prodal Jupitra, kupil barko in pobegnil na njej z dvema somišljenikoma. Seveda je bil vzel skrinjico s seboj. Na enem izmed številnih otočičev je nato zakopal skrinjico, prekanivši celo svoja tovariša. Toda osleparjeni mornarji z Jupitra so pobeglo trojico kmalu dohiteli in takoj pobili. Zapiski Vzhodno indijskega društva beležijo že 176 izjalovljenih poskusov, dvigniti Avery-jev zaklad.

Ostanejo nam v območju Tihega oceana še njegova večja in manjša otočja. Dva izmed neštetih otočičev se ponašata z zakladoma, ki glede vrednosti prav nič ne zaostajata za drugimi. Na otočju Tonga počiva že od osemnajstega stoletja zaklad zadnjega tahitskega kralja Pomare-ja. Kapitan angleške vojne ladje Bouvery se je bil polastil tega zaklada, odpeljal ga in ga zakopal na enem izmed 150 otočičev, sestavljajočih prej omenjeno otočje. Zakopal ga je, da niso vedeli niti njegovi tovariši — s petimi se je bil rešil na to otočje — ne kdaj, ne kje.

Neprimerno večji zaklad se skriva na otoku Tavi-tavi-ju. Zadnji malajski knez Bungsu ga je bil tu zakopal, bežeč l. 1638. pred španskim osvojevalcem Corcuero. Ta zaklad, ki ga je kopičilo kdo ve koliko rodov pravljično bogatih vladarjev, šteje dvesto izbranih draguljev in še več biserov naravnost bajne krasote, med katerimi je tako zvani «črni biser malajskega plemena», cenjen 70.000 angl. funtov. Na prostoru, kjer je bil zakopal Bungsu svoj zaklad, je sezidal kraljevsko palačo novo ustanovljenega mesta Dunguna, ki pa je kmalu nato propadlo. Pragozd je požrl mesto, palačo in noče izročiti pod razvalinami skritega zaklada, čeprav je poskusilo že nešteto pustolovcev svojo srečo.

Robinzoni

Med lanski knjižnji dar je uvrstilo naše književno podjetje tudi ljudsko knjigo: Robinzon Crusoe. Te knjige smo se spomnili ob dvestoletnici smrti njenega pisatelja Daniela Defoe-ja v Koledarju za leto 1932.

Ni je morda pripovedne knjige na svetu, ki bi bila povzročila po vsem vsetu skoraj pri vseh narodih celo vrsto podobnih spisov, tako zvanih «robinzonad», kakor prav ta prigodniški roman. Pri večjih narodih imajo že razni poklici vsak svojega Robinzona.

Čudna, a resnična zgodba mornarja Aleksandra Selkirka, ki se je bil dal leta 1704. radi spora s svojim kapitanom ladje «Cinque Ports» izkrcati na glavnem izmed treh Fernandeških otokov v Tihem oceanu in preživel tu sam samcat cela štiri leta, je služila Defoe-ju za podlago njegovemu Robinzonu. Izvirnik vseh Robinzonov je torej v resnici živel. Spretno pero istočasno živečega pisatelja je utemeljilo v nekoliko predelani obliki Robinzonovo slavo in nesmrtnost. Pisatelj je samovoljno prenesel doživljaje Selkirka, torej pravega Robinzona, s Fernandeškega otočja na neki otok ob izlivu reke Orinoko na drugi t. j. vzhodni strani Južne Amerike. Vkljub temu hodijo obiskovat Defoe-jevi častilci le pravi Robinzonov otok v Tihem oceanu, ki je postal, čeprav tako oddaljen od ameriške obali, zelo priljubljeno izletišče in v vsakem oziru veliko botaniško čudo. Čeprav je otok zelo majhen (eno miljo dolg in štiri milje širok), rase na njem 142 različnih rastlin, od teh dve tretjini samo na njem.

Da živi dandanes v dobi najhitrejših letal in zrakoplovov na kakem samotnem otoku človek, ki se je bil prostovoljno izločil iz človeške družbe in se odrekel vsem udobnostim sedanje dobe, kakršne so dnevniki, kino in radio, se nekam čudno sliši, a je vendar resnica. Ne samo to, takih sodobnih Robinzonov je več in pri njih se hočemo nekoliko pomuditi.

Galapaško (beseda galapagos pomeni v španščini: želve) otočje v Tihem oceanu, nad 900 km zahodno od ekvadorske republike na južno-ameriški celini, sestavlja deset večjih in okrog petdeset manjših otokov. Razen otoka Chatama s 400 prebivalci, od katerih biva polovica v glavnem mestu S. Cristobal, so vsi drugi neobljudeni. Otočje je pravi raj živali. Roparice so tu zelo krotke in celo valeče burjevke, povsod drugod znane kot skrajno plašne živali, se tu ne boje človeka.

Na enem izmed teh manjših otokov, in sicer na otoku Charles-u je živel do predlani Nemec dr. Ritter. Hranil se je s sadeži in z divjačino, pil deževnico, če mu je usahnil studenček. Dr. Ritter se je bil izselil leta 1928. iz Nemčije. V Berlinu, kjer je živel edino le svojemu zobno-zdravniškemu poklicu, so ga zapletli po krivici v smešen dogodek, ki je vzbujal tedaj obče zanimanje. Stvar se je sicer pozneje razjasnila, toda storjene mu krivice le ni mogel preboleti, in da se reši neutemeljenih, škodoželjnih in hudomušnih opazk, se je zatekel v samoto. Pretrgal je vse vezi s kulturnim svetom in izjavil sorojaku, ki je prišel slučajno čez nekaj let na njegov otok, da se čuti srečnega in zadovoljnega. Predlani so dobili Ritterjevo truplo na otoku, vzrok njegove smrti se ni dal pojasniti.

Tam blizu je otočič Santa Maria, na katerem vlada, ako smemo verjeti raznim časnikarskim poročilom, ki so polnila pred dobrima dvema letoma predale vseh svetovnih listov, avstrijska baronesa pl. Wagner, kateri so se polagoma pridružili kar trije podložniki: Berlinčan Philipson, Avstrijec Lorenz in Ekvadorčan Valdiviera. Je li posnemala vladarica svojega prednika Robinzona in imenovala svoje sotrpine po tedenskih dnevih: Pondeljek, Torek, Četrtek, nam niso znali povedati poročevalci, ki jih je bilo pozimi leta 1935. na tistih otokih in otočičih več ko želv.

Precej niže, in sicer ob perujski obali leže gvanska (huano pomeni v španščini: nakopičen ptičji gnoj) otočja s številnimi otočiči, kjer domuje nešteto galebov in drugih morskih ptičev. Tak samoten otočič si je bil izbral Indijanec ajmarskega rodu za svojo novo domovino. Kaj mu je bilo pristudilo človeško družbo in ga pognalo v samoto, kdo ve? Visoko gori med skalovjem si je zgradil leseno kočo. Tu prebiva indijanski Robinzon sam med ptiči. Ogromnega bogastva (gvano vsebuje mnogo rastlinskega hraniva in je zato zelo cenjeno gnojilo) je nakopičenega okoli njega, a on se ne zmeni za nič drugega ko za pernate soprebivalce svojega otoka. Vsak mesec pošlje družba, ki se bavi z izvozom gvana, do brega čoln, kjer izlože za Robinzona nekaj hrane, in šele, ko izgine čoln na obzorju, pride Indijanec po živež.

Prepluti moramo ves Tihi ocean, da pridemo še do rumenega Robinzona.

Pred več leti je bil Japonec Juji Sucuki znamenit slikar, štet med umetniki in čislan od vsakogar, kdor ga je poznal. Precejšna dediščina po očetu mu je omogočila, da si je ogledal svet. Potoval je po Indiji, Afriki, Mongoliji. Čim več sveta je videval in spoznaval, tem bolj se mu je večalo sovraštvo in prezir do človeške družbe, dokler se ni nastanil na majhnem, neobljudenem otoči-

ču, ki ga je bil nekoč sam odkril v Jinzenskem zalivu v koreanskem vodovju. A imel je smolo. K samotarju je prišel podjeten korejanski trgovec in mu dokazal z listinami, da je otočič njegova last, da ga pa da rad slikarju v najem, če mu plača 300 jenov (jen, japonski srebrnjak, skoraj deset lir) najemnine na leto. Robinzon se je dal premotiti. Bil je pač umetnik. Da plača najemnino, se je lotil kokošarstva, sadjarstva in vrtnarstva, kar mu je donašalo precej dohodkov. Le prezgodaj se je raznesla vest po korejanskih in japonskih mestih o samotarju-čudaku. Neštetio radovednežev je prihajalo na njegov samotni otočič. Da se jih odkriža, je določil Robinzon — njegov najemodajec in lastnik otoka mu je bil nevede začrtal pravo pot — precejšno vstopnino in jo, ko se zletniki le niso dali odgnati, povečal v taki meri, da ne nadleguje in ne moti noben radovednež več rumenega Robinzona.

Malo komu je znano, da se je ponašala z enako usodo kakor mornar Selkirk tudi ženska.

Leta 1836. se je odpravil Jack Gashel s svojo jadrnico lovit tjulenje in vidre na otok San Nicolas. 150 km dolga pot od kalifornijske obali do otoka je bila sicer precej zamudna, ker so protivne vihre po pretoku Sv. Barbare skoraj vedno vznemirjale in vzburjale morje, a se je splačala radi obilnega lova. Srečno je zasidral Gashel svojo ladjo ob otoški obali. Bila je že noč in mornarji so pospali po krovu, da si naberejo novih sil za jutrišnji lov. Le Gashell je stražil in si ogledoval bližnjo obal, ki je bila videti ob svetlikajočem in penečem se morju nekam skrivnostna. Nenadoma se je pojavila med nabrežnimi čermi človeška postava, sklonila se in si razpletala svoje dolge, goste in ko morska haloga temne lase. Gashell je strmel v postavo. Ali so ga varale oči? Ali je človeško bitje? Ali prikazen morske deklice, ki ščiti vodne živali, ovira lov nanje, če ne naklanja kake hujše nesreče brezsrčnim lovcem? Da ni vzel poguma svojim vražastim mornarjem in solovcem, je zamolčal kapitan Gashell ves svoj doživljaj in jim šele po uspelem lovu odkril, kar je bil opazil v prvih nočnih urah. Ker je torej izredno obilni plen izključeval možnost, da se je bila prikazala morska deklica, so se lovci razpršili po nabrežju, da najdejo kako sled nenavadne nočne prikazni. In res, naslednji dan so dobili v gošči kočo: na kitovih, navpično postavljenih rebrih je počivala streha iz ločja. Pleteni koši, mreže za ribji lov, sulice, loki in še več čudežnega orodja je ležalo po tleh. V kotu je pa čepela v smrtnem strhu ženska — Indijanka.

Polagoma so dognali vso njeno čudežno zgodbo. Otok San Nicolas je bil dve desetletji nazaj še obljuden. Na njem je prebivalo več indijanskih družin in ruskih ribolovcev, ki so bili prišli iz Alaske vzdolž obali do otoka in se na njem naselili. Otočane so prišli tedaj najemat razni posredovalci kot delavce na mladih plantažah kalifornijskega obrežja. Prevoza zadnjih otočanov se je udeležila tudi Indijanka, ki se je pa šele na ladji zavedela, da ji niso bili prinesli otroka. Radi otroka, ki bi bil ostal sam na otoku, je mati zadnji trenutek skočila z ladje v morje in ker se ni prikazala več na površino, so bili vsi uverjeni, da je utonila v razburkanih valovih. A ona se je bila rešila. Priplavala je srečno do obali, dobila otroka, ki ji je pa kmalu nato umrl, in živela celih osemnajst let sama na otoku. Preživljala se je z ribami in ptiči in si napravljala sama za to potrebno orodje. Oblačila se je v vidrovino, ki si jo je sama sešila. Za iglo so ji služile ribje koščice, za nit pa živalske kite. Osemnajst let ni videla človeka, ni slišala človeškega glasu.

Ko se je razvedelo po Zedinjenih državah, da imajo Robinzonko, ki prekaša glede let, prebitih v samoti, angleškega Selkirka za več ko četverek, je postala ženska prava senzacija tedanje dobe. Na žalost je umrla eno leto pozneje leta 1837. (pred sto leti), čeprav so jo negovali in skrbeli zanjo, da ni pogrešala prav ničesar. Njeno kočo z vsem po Indijanki napravljenim pohištvom in orodjem so prenesli v posebno sobo muzeja v San Franciscu. Požar, ki je dne 18. aprila leta 1906. uničil nad 28.000 poslopij v tem mestu, ni prizanesel muzeju in z muzejem vred so izginili vsi spomini na ameriško Robinzonko. Ostali so le zapiski kapitana Gashela z doživljaji nesrečne Indijanke, ki jo je bila neizmerna materinska ljubezen vrgla na samoten otok.

Najnovejša Robinzona sta brez dvoma Angležž Brix in Danec Jensen, mornarja z dvojamborke Richmond-a, ki jo je razbil dne 29. junija leta 1934. besen orkan in jo potopil, ko je plula s tovorom proti Japonski. Od moštva sta se rešila le omenjena mornarja, ki sta se bila zapletla v vrvi in se rešila, privezana k jamboru, gotove smrti. Dva dni in dve noči sta plula na jamboru po morju, dokler ju ni tok dovedel do otoka. Tu sta se Robinzona kmalu udomačila. Sčasoma sta si pripravila skromno kočo, ukrotila si srno, ozdravila ranjeno opičko, ki jima je postala iz hvaležnosti zvesta spremljevalka, in naučila ujeto papigo nekaj angleških in danskih besed. Septembra meseca leta 1936. je opazil kapitan parnika Mataj-a, plovečega proti Sidneju, dim v daljavi, ki se je moral dvigati po njegovem računu edinole iznad zapuščenega in daleč od običajne vozne poti ležečega otoka, zaznamo-

vanega v morskih mapah z imenom Sobota po tedenskem dnevu njegovega odkritja. Kapitan se je hotel prepričati, odkod dim na otoku, ki ni vulkaničen. Tu je naletel na preprosto naselbinico z dvema Evropejcema v družbi krotkih živali. Robinzona sta povedala kapitanu svoje doživljaje. Kapitan ju je povabil na parnik, da ju prepelje domov, toda to vabilo sta otočana odklonila. S svojo usodo sta popolnoma, tako sta izjavila, zadovoljna, vživela sta se že v nove razmere in sedaj blagrujeta nezgodo, ki jima je naklonila novo, od nikogar odvisno življenje na samotnem otoku pod večno milim nebom sredi prijaznih, nezahrbtnih živali. Prosila sta kapitana le nekaj zdravil. Po tem kapitanu je zvedel svet o čudežni usodi najnovejših dveh Robinzonov.

Polnočnica

Na griču samotnem cerkvica stoji,
bližajo se ji skrivnostne luči.

Pod snegom ležijo doline in goré,
nad njimi molijo blesteče zvezdé.

Molijo lučke, ki ob jaslicah svetló
gorijo, molijo ljudjé ... Zvonovi pojó ...

Adolf Šinkovec.

Izumrle in izumirajoče živali

«Najnevarnejša zver je človek.» Do te ugotovitve se je povzpelo že več naravoslovcev. Naj je tudi njihova trditev še tako žaljiva za človeški rod, resnične podlage ne moremo odrekati gorenjemu stavku, kakor se bomo prepričali iz naslednjih vrst. Še nikdar ni ena vrsta živali popolnoma zatrla druge vrste, kar je pa človeku čestokrat neoporečno uspelo, posebno po izumu strelnega orožja. Res je sicer, da je izumrlo mnogo živali brez človeškega sodelovanja kakor predpotopne živali. A v tem primeru je šlo za dovršitev zgodovinske dobe naše Zemlje, iz organskega razvoja je morala izginiti vrsta, da prepusti svoje mesto naslednji vrsti t. j. sesalcem. Toda ne z razvojnega vidika, ne s kakega drugega stališča se ne da opravičiti zatrtje in ugonobitev živali kakor kvage, morske krave, mnogih ptičjih vrst, med temi alka, selca, dode, ki jih je vse do zadnjega poedinca pobila človeška roka, a prav tako se nikakor ne da opravičiti dejstvo, da je obstoj mnogih živali, mirnih in popolnoma neškodljivih živali, zelo ogrožen po istem neusmiljenem, brezsrčnem in še nespametnem sovražniku.

Pomudimo se nekoliko pri vsaki taki nesrečni živali in začnimo s kvago.

Neko naravoslovno poročilo se začenja takole: «Kvaga je izumrla v sedmem desetletju devetnajstega stoletja tako nenadoma, da si jo je le malokak muzej utegnil še priskrbeti, ker ni pač nihče pričakoval njenega tako naglega konca.» Kvaga je spadala med divje konje in je sličila zebri. Rjave barve, spredaj belo progasta, po trebuhu in nogah bela. Živela je skoraj v neizčrpnih čredah po nepreglednih stepah Kaplandije. Buri, holandski kmetje, ki so se bili naselili na južnem delu Afrike, so uničili to žival v kratki dobi še ne dvajsetih let. Nekdo med njimi je bil uporabil kožo kot meh za žito, njegov domislek so posnemali drugi, začelo se je preganjanje, streljanje, dokler ni padla leta 1879. zadnja žival kot žrtev človeškega brezumja in sebičnosti. Neusmiljeni lovci so izrezovali vsako svinčenko iz trupla pravkar ubite živali, samo da so kroglo še nadalje uporabljali in si tako prihranjali strelivo.

V novembru leta 1741. se je rešila odprava Danca Beringa po hudem viharju na otok, ki je dobil svoje ime po tem slavnem raziskovalcu severnih krajev. Bering sam kakor tudi večina moštva razbite ladje je umrla tu za skorbutom (gnilobo dlesen). Stellerja, nemškega naravoslovca in spremljevalca Beringa na prej omenjeni odpravi, in še nekaj mož so rešili po desetih mesecih z otoka in ta učenjak je prvi omenil v po-

sebnem, skrbno sestavljenem poročilu dotle neznanega sesavca, morsko kravo. «Cele črede teh živali», je poročal, «plavajo ob otoški obali, kjer mulijo morsko travo. Živali so do deset metrov dolge in na najmočnejšem mestu do sedem metrov široke. Vrhna, ko les trdna, črna koža je polna jam, gub in vrask, spodnja pa čisto bela. Pod obema kožama leži po vsem telesu štiri prste debela plast masti. Mast ni oljnata, na soncu postane rumena ko maslo, kuhana prekaša po okusu govejo. Meso mladih živali sliči teletini, starih pa govedini. Tudi v najbolj vročih poletnih mesecih se meso na svežem zraku ne pokvari tako naglo.» To Stellerjevo poročilo, priobčeno leta 1742., je privabilo nešteto kitolovcev in lakomnih pustolovcev v Beringško morje, začelo se je strašno klanje živali, ki se vkljub svojemu obsegu niso znale braniti, in leta 1768. je bila ubita zadnja morska krava. V kratki dobi dvajset in štirih let je izginila žival, ki se je maloprej še pasla v velikih čredah ob obalah Beringškega morja.

Ista usoda je doletela v Južni Afriki neko vrsto antilope, modri kozel imenovano. Čeprav ni delala nobene škode, čeprav se je mirno pasla po širnih in neobljudenih južno afriških planinah, so jo lovci zasledovali in jo pobivali ne radi mesa, pač pa radi lova samega, ki je bil po njihovem mnenju nad vse zanimiv in je tako prijetno razburjal živce. Radi te strasti je padel leta 1799. zadnji modri kozel.

Na Madagaskarju in vzhodno na Maskarenskem otočju je živelo na tisoče in tisoče velikih želv, radi velikosti slonske želve imenovanih. Ker so se dale lahko, brez vsake nevarnosti uloviti, so služile mornarjem kot živ proviant na njihovih vožnjah. Nalovljene živali so pometali v podpalubje, kjer so živele brez vsake hrane nad leto dni in se niso v tem času prav nič shujšale. In zgodilo se je, da je ta vrsta želv popolnoma izginila in ohranili sta se od stotisočev edino dve živall: eno imajo na dvorišču topničarske vojašnice v St. Louisu (Sev. Amerika) in je stara nad dve sto let, druga — pripisujejo ji tri sto let — živi v Rothschildovem parku v Tringu v bližini (50 km) Londona.

Najbolj so pa občutili človeško nespametnost, lakomnost in krutost ptiči. Več vrst je izginilo v zadnjih stoletjih.

Na otoku Reunion-u v Indijskem oceanu je živel golob gosje velikosti, ki je bil tako debel, da se ni utegnil dvigniti, tudi če bi mu bile dovolile polet njegove kratke peruti. Trebuh je vlačil ptič po tleh. Tehtal je nad 25 kg. Ni bil boječ, zato je bil lov nanj lahek. Leta 1735. je poslal guverner Maskarenskega otočja še živečega goloba-velikana v Evropo. Kar je ostalo od tega ptiča, ki so ga bili omenjeni otoki prepolni, sta le še dve sliki nekega nizozemskega slikarja.

Od njegovega sorodnika, doda ali dronte imenovanega in živečega v prav tako velikem številu na Mauricius-u, so ostali še

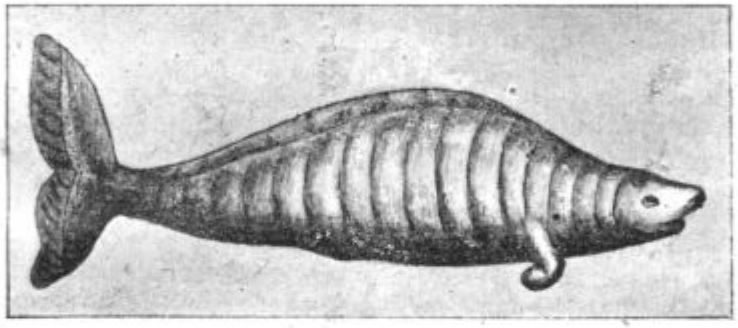

Morska krava. Izvirnik te slike v nekdanji knjižnici v Leningradu.

trije dobro ohranjeni okostnjaki v londonskem, dunajskem in frankfurtskem muzeju. Praga se ponaša z dodino glavo. Doda ni bila tako tolsta ko njen prej omenjeni sorodnik, a mornarjem je šlo njeno meso prav tako v slast. Devetnajsto stoletje ni videlo več tega goloba.

Na tretjem otoku Maskarenskega otočja, na Rodriguez-u, je živel ptič samotar. Tudi golobje vrste ko velikan in doda se je razločeval od svojih sosedov po daljšem vratu in daljših nogah. Poleg človeka ga je preganjal še prašič, ki so ga bili pripeljali naseljenci iz Evrope in je tu podivjal. Tudi samotar se ni rešil več v devetnajsto stoletje. Leta 1866. je nabral neki raziskovalec 2000 koščic te živali, osem let pozneje so našli dva popolna okostnjaka, ki ju hrani sedaj britski muzej v Londonu.

Do srede prejšnjega stoletja je živel ob obalah in na otokih severnega tečajnega območja na ameriški in evropski strani črno bel ptič, veliki alk ali severni pingvin imenovan, ki se je bil radi svoje prehranitve z ribami prilagodil potrebam potapljača in izgubil popolnoma vsako možnost za leta-

nje. Na kopnem je bil sila okoren. Mornarji so pobijali te ptiče kar s poleni, osolili njihovo meso, jajca pa kar na mestu izpili. Ker je zlegla samica na leto le eno jajce in se ni dala večajoča se vrzel zamašiti z veliko plodnostjo, so se vedno bolj krčila nekdanja številna krdela tega severjana, dokler niso ubili trije Islandci leta 1844. na otoku Eldey-u zadnjega para. Od tega lepega, velikega, popolnoma neškodljivega ptiča hranijo po muzejih 80 kož in 70 jajc kot največjo dragocenost, a obenem kot obtožbo tedanje sebične dobe, kot opomin, da treba ceniti in spoštovati prirodo in njeno deco.

Nezmožnost do letanja je zakrivila pogin tudi dveh drugih ptičev, in sicer madagaskarskega noja, ki je dosegel velikost do 5 m in čigar jajce je po vsebini zaleglo 148 kokošjih jajc, kakor tudi novozelandskega noja, moa imenovanega. Moo so Maori po svoji naselitvi na tem otočju kot edino lovno žival z okusnim mesom popolnoma uničili in so morali postati potem ludožerci, tako so se bili privadili mesnati hrani. O velikosti obeh teh ptičjih vrst, ki sta živeli še pred sto let, priča nekaj jajc, nekaj kosti, nekaj perja in od zadnje tudi dva okostnjaka.

Sedmi dan septembra leta 1914. je prav posebnega pomena v zgodovini ameriškega živalstva. Ta dan je poginil v zoološkem vrtu mesta Cincinnati-ja (država Ohio, Severna Amerika) vkljub najskrbnejši negi zadnji zastopnik golobje vrste selcev, ki so še pred sedemdesetimi leti letali v neznanskih množicah po ameriškem ozemlju, da so zatemnevali sonce in da je ranil strelec z enim samim strelom s šibrami dve do tri sto živali. Erjavec popisuje v knjigi «Živali v podobah» z leta 1870. podrobno te golobe. Tedaj so živeli še v ogromnih množicah. Le nekaj desetletij je zadostovalo, da sta človeška nespamet in požrešnost tako temeljito iztrebila to ptičjo vrsto, da čaka že od leta 1912. nagrada v znesku 10.000 dolarjev (dodaj še obresti!) zaman tistega, ki bi prinesel družbi prosto živeči par ameriškega selca.

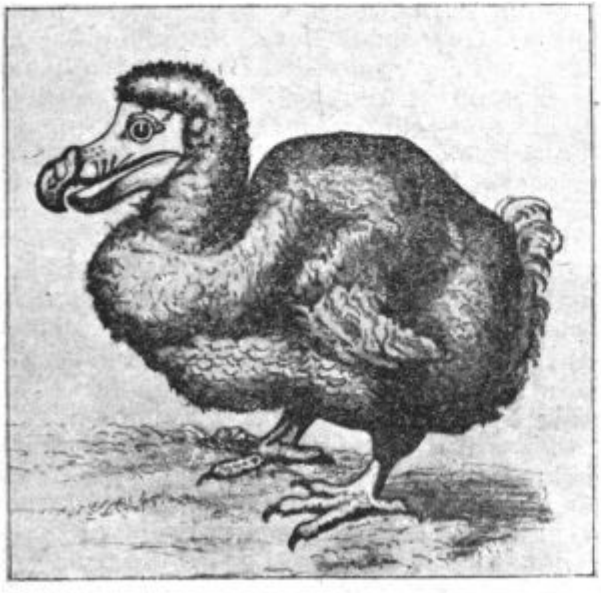

Dronte.

* * *

Pomudimo se sedaj nekoliko pri živalih, ki jim preti prej ali slej pogin in jih ne utegnejo več ohraniti niti zaščitni parki. Tu žive živali v popolni prostosti, tu jih ne sme njihov največji sovražnik, človek, preganjati. Skoraj vsaka država se je že bila preskrbela z obsežnim prostorom za ohranitev ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Najznamenitejše take parke nahajamo v Sev. Ameriki ob reki Yellowstone in v yosemitski dolini.

Z bizonom smo se svoje dni seznanjali, ko smo s tako slastjo prebirali «indijanarce». Ta divja goved se je pasla po ameriških prerijah v 25 do 30 milj dolgih čredah, dokler se niso začele graditi železnice. Neštetim delavcem je tedaj dobavljal meso svetovno znani Buffalo Bill. Njegov zgled so posnemale cele trume poklicnih lovcev, katerim je uspelo pobiti v dveh letih (1872-1874) nad tri milijone in pol bizonov, kojih meso so puščali, da je gnilo, ker niso vedeli, kam z njim. Posamezna koža je postala tako poceni, da nisi dobil zanjo toliko, da bi si bil nabavil streliva za en sam strel. Od nekdanjih milijonov je ostalo samo še tisoč glav deloma v zaščitnem parku deloma v Kanadi, kamor so se živali izselile.

Na tem mestu moramo omeniti zobra, evropsko divjo goved, ki je živela v srednjem veku še po srednje-evropskih gozdovih in se umikala pred napredujočo kulturo vedno bolj proti vzhodu. V Nemčiji je padel zadnji zober leta 1755. kot žrtev divjega lovca. V bialovješkem pragozdu v grodenski guberniji, kamor se je bil zober slednjič zatekel, je bilo do svetovne vojne še vedno nad 700 repov. Vojna je njihove vrste tako razredčila, da živi sedaj na svetu samo še nekaj nad 60 zobrov, a mnogim se zdi celo to neznatno število previsoko.

V Južni Ameriki je živela v velikih čredah ovca vikunja. Inka, peruansko prebivalstvo, je res prirejalo nanje love, toda le, če so se bile ovce preveč razmnožile. Šele potem, ko so zagospodovali Španci v teh krajih, se je začelo število divjih ovac na peruanskih planinah krčiti. Sedaj bi ne mogli njihovega pogina zadržati niti najstrožji zakoni, ker jih preganjajo skrivaj radi njihove svileno mehke volne, kajti ni je volne, ki bi človeka tako obvarovala najhujšega mraza, ko volna vikunje, prav radi tega, ker živi ta ovca 3000 do 4000 m visoko.

Še pred sto leti so oživljali skalnate planote, divje globeli in strme prelaze južnoameriških And v večtisočmetrski višini neštete množice posebne vrste glodavcev, činčila imenovane. Njihov mehki, rahli kožušček z 2 do 3 cm dolgo, modro sivo, srebrno lesketajočo se dlako jim je bil usoden. Že Inka so znali ceniti to mehko dlako in izdelovali iz nje najdragocenejšo tkanino. A niso bili tako nespametni, da bi bili ogrozili njihov obstanek. Prišlo je devetnajsto stoletje, stoletje gizdavosti, pojavila se je moda s perjem in kožuhi, in v glavnem so morale skrbeti činčile z visokih And za nakit in okras evropskih gospa. Kožuščki so postali navadno trgovsko blago, pri katerem je divji Indijo, najet po evropskem trgovcu, zaslužil za svoje večdnevne naporne in nevarne pohode le nekaj kozarčkov žganja, medtem. ko si je z neprimernim dobičkom natrpal brezvestni trgovec svoje žepe. Lov je postajal od leta do leta bolj pičel, leta 1864. je prišlo na svetovni trg le še 100.000 kožuščkov (iz tega vidimo, koliko jih je prihajalo prej). Chilenska vlada se je prav tega leta odločila, da obvaruje glodavce, prepovedala je vsak lov in vsak izvoz, a zdi se, da so prišli vsi ti ukrepi le prepozno in da so tudi tej živali dnevi šteti.

Toliko milijonov teh živalic je moralo poginiti, da je ostalo slednjič na vsem svetu le še deset kožuhov, napravljenih iz teh najdragocenejših kožuščkov. Tak kožuh za ženske so prodajali spomladi l. 1937. na javni dražbi v Londonu. Vzklicna cena mu je bila nad 21000 angl. funtov (okrog 200.000 lir). Občudovalcev je bilo na stotine, kupca nobenega. Čeprav predstavlja predmet tako vrednost, ga nimajo kdo ve kako skrbno zavarovanega, ker ga ni tatu, ki bi ga skušal ukrasti in prodati, ne da bi ga takoj ne zalotili, saj je v Londonu samo pet takih kožuhov.

Ženska moda bi bila upropastila še marsikatero drugo žival, da je niso rešili znanstveniki s svojim vplivom pri vladah tako rekoč v zadniem trenutku gotovega pogina. Južno-ameriški mravljinčar — iz njegove kože so izdelovali svoje dni ročne torbice — bi znal mnogo povedati o preganjaniu in zalezovaniu. Srebrno čapljo je rešil živalski vrt v Kairi na ta način, da je ujel nekoliko parčkov, zadnje v Egiptu, in zagotovil z najstrožjimi odredbami obstoj tej vrsti. Z njenim peresnim šopom, ki zraste samici ob valjenju, so si krasile moderne dame svoje klobuke.

Jasno je, da odklenka v doglednem času največjemu sesavcu, morskemu kitu, če ne pride do posebnega dogovora med angleškimi, norveškimi, japonskimi in nemškimi kitolovci do dogovora, ki naj omeji vsakoletni plen na najnižje število vse dotle, da se kiti primerno razmnože. A to se da le težko doseči, odkar so ugotovili v kitovi maščobi precejšen odstotek glicerina, sestavnega dela najhujšega rastreliva, tako zvanega nitroglicerina.

Redčeče se vrste morskih kitov, nekoč dozdevno neizčrpljive, so dovedle kitolovce do tega, da so se morali lotiti tjulnjev. Tjulnji so sicer mnogo, mnogo manjši od kitov, zato so jih morali lovci pobiti nešteto več, da niso imeli škode. In zgodilo se je, da so zapustile ogrožene živali dotedanja bivališča in si poiskale teže dostopne vode. Ker se tjulnji hranijo po večini z roparskimi ribami, so se te po izselitvi svojih preganjalcev namnožile v taki meri, da so čutili to v največji meri ribiči slanikov in polenovk na izredno manjšem plenu. Tako so škodovali lakomni in sebični lovci na tjulnje z neumnim, vsako mero in potrebo presegajočim pobijanjem svojim številnejšim tovarišem, ki jim je vsakoletni lov na manjše ribe poklic in ki jim zagotavlja nabrani plen obstanek.

Živali se dado poljubno izkoriščati. Ako jih le preveč preganjamo, izumrejo. Vsako bitje ima svoje mesto v gospodarstvu življenja. Kdor izpreminja nepremišljeno in s

Moa, noj Nove Zelandije.

surovo roko ravnotežje v prirodi, greši zoper njo in posledice občuti prej ali slej ne samo sam, ampak tudi njegovi potomci in človeštvo sploh.

Zdi se pa, kakor da prihaja sedaj ogroženim živalim če že ne rešitev pa vsaj pomoč, odkoder bi jo bili še najmanj pričakovali. Pomoč prihaja od gospodarstva samega. Človek prejšnje dobe je rabil živali, da so mu dobavljale surovine. Kako naj bi bila krila Holandska prejšnjih časov svojo potrebo po maščobi, če ne z mastjo kitov, ki so jih bili njeni kitolovci polovili v daljnjih morjih? Kako naj bi se bil človek upešno ubranil mraza in zime, če ne s kožuhi in kožami? Kdor je potreboval želvovine, je moral loviti želve, kdor slonovo kost, je moral zalezovati slone. Pižmarji in kiti so skrbeli za vonjave i.t.d.

V kratkem se lov na tjulnje recimo ne bo več izplačal. Kar potrebujemo za razsvetljavo, si izvrtamo iz zemlje, maščobo nam dajata kokosnik in ogrščica. Naša želvovina je roženi gumi in nam prav tako dobro služi. Tehnika nam dobavlja umetno rogovino, radi katere so morale prej padati živali. Radi kožuhov nam ni treba več preganjati po visokih planinah in severnih krajih živali z gosto in toplo kožuhovino. Dandanes so farme, ki rede najrazličnejše vrste živali po določenem načrtu in v taki meri, da zadoste prirastki sami vsem potrebam ženskega sveta po krznovini in skoraj bi lahko upali, da ne bosta pohlepnost in dobičkaželjnost resno ogrožala teh dragocenih živalskih vrst.

Zdi se pa, da je odkazana soji naloga, razbremeniti večino ogroženih živali in jih rešiti gotovega zatrtja. Soja je stročnica, narodom na Daljnem vzhodu že tisočletja znana in neogibno potrebna kakor nam krompir in žito. Soja se je vedno uporabljala kot živilo v najrazličnejših oblikah, toda šele moderno svetovno gospodarstvo je odkrilo prav za prav ta pridelek mandžurske zemlje in mu odprlo nepričakovane možnosti uporabe. S tem se je dvignila soja do največjega pomena v svetovni trgovini. Iz soje pridobivajo lecitin, važni pripomoček v usnjarstvu in margarinski industriji, pridobivajo iz nje jedilno svetilno in mazilno olje, milo, maslo, barve, lak, firnež, linolej, glicerin, tolščno kislino, gumijasti, petrolejski in celuloidni nadomestek, nadalje moko, krmo, gnoj, lim, beljakovinaste izdelke in razna zdravila. Da služi soja milijonom kot hrana, smo že omenili. Ni čuda, da skušajo radi tako razsežne uporabljivosti nasaditi sojo, kjerkoli dopušča podnebje njen razvoj. Najboljši pogoj za njeno rast so dani razen v njeni prvotni domovini še v Sovjetski Rusiji, Zedinjenih državah Severne Amerike in v nekaterih krajih na Balkanskem polotoku.

Tehnika, o kateri se je vedno mislilo, da zatira in zatre toliko in toliko živalskih vrst, se je razkrila kot rešiteljica, če ne že vsem, pa vsaj večini ogroženih živali.

POUČNI ČLANEK ZA KMETE

Dobrotnika ameriških poljedelcev

Neznansko hitro je zaslovel pisatelj de Kruif tudi izven mej Zedinjenih držav Severne Amerike. Njegovi spisi: «Borci za življenje», «Lovci na mikrobe» in «Otroci kličejo» se berejo kakor najmikavnejši romani in so izšli v prevodu večine evropskih jezikov. Prinašamo iz njegovih «Borcev za življenje» kratek posnetek enega poglavja, s katerim mislimo prav posebno ugoditi zvestim bralcem našega kmečkega stanu.

Po neki statistiki so pridelali leta 1900. na svetu pšenice 215 milijonov ton (tona = 1000 kg.) Količina je narasla v nekaj nad 30 letih na 280 milijonov ton. Ta prirastek je povzročilo deloma dejstvo, da se je obdelal svet, dotle po svoji zemljepisni legi neprimeren za setev pravočasno dozorele pšenice, deloma pa obdelovanje s stroji, ki so izkoristili širne neobdelane ravnine, odtegujoče se prav radi svoje obsežnosti obdelovanju z izključno človeško in živalsko silo.

Med dobrotnike, ki so se trudili, da dado svojim rojakom in svoji domovini dovolj prepotrebnega žita, odstranjajoč vse pojavljajoče se ovire, smemo šteti tudi Marka Alfreda Carletona. Carleton je bil pravi tip sanjača in neutrudnega raziskovalca. Čeprav bi mu morale biti hvaležne vse države, ker jim je omejil slabe letine in jih obvaroval vsakoletnega razočaranja, so njegovi rojaki skoroda že pozabili nanj.

Carleton je prebil svojo mladost kot sin revnih farmarjev v Kanzasu, eni izmed Zedinjenih držav Severne Amerike. Že zgodaj se je seznanil z najhujšim sovražnikom tamošnjih žitnih polj: s črno rjo (puccinia graminis), ki je srkala sok iz pšeničnih stebel in ugonabljala zrna v klasju. Ker je povzročala rja v deželi vedno slabo letino, se je dečku živo vtisnila v spomin ta žitna kuga.

Iskrena želja, pomagati nesrečnim naselnikom z besedo in dejanjem, ga je napotila, da se je vpisal v višjo kmetijsko šolo v Kanzasu, ki jo je tudi dovršil z najboljšim uspehom v svojem eden in dvajsetem letu.

Ker se je bil namenil, proučiti na vsak način rjo na žitu in dobiti zoper njo sredstvo, da reši z njim toliko farmskih družin revščine in lakote, ki ju je bil spoznal sam v svoji mladeniški dobi, je kmalu zamenjal dobro plačano profesorsko mesto za naravoslovje na vseučilišču v Wichiti z nestalno službo na poskuševališču v Mahattanu. Ne v učilnici, v naravi je bilo njegovo pravo torišče.

Po temeljitih poskusih je ugotovil, da ima vsaka žitna vrsta svojega posebnega sovražnika. S tem je ovrgel dotle prevladujoče mnenje, da napada ena in ista rja različna žita kakor recimo oves in pšenico. Iz dejstva, da ne napade rja vse pšenice, čeprav je nasičeno kanzaško ozračje z njenimi trosi, je sklepal nadalje, da so nekatere vrste pšenice nesprejemljive za to bolezen. Dobiti mora na vsak način pšenico, ki bi uspevala v nemilem podnebju, kjer slede mraz in slana in sonce in suhi veter drug drugega kakor v Kanzasu, in ki bi se je obenem izogibala usodna rja. Ta naloga je krenila njegovo znanstveno raziskovanje v drugo smer. Lotil se je novega dela s pravo vnemo in strastjo, kakršno smo občudovali svoje dni pri Edisonu, ko je izumljal električno žarnico.

Carleton je pisal vsem kmetijskim zavodom po svetu, naj mu pošljejo pšeničnih zrn. V majhnih zabojčkih in omotih je dospelo kakih tisoč različnih vrst najboljše pšenice iz vseh delov sveta: onigara iz Japonske, hafkani iz Turčije, goli kaiser iz Nemčije, prolifero iz Italije, girka iz Rusije, ratling iz Avstralije i. t. d.

V Marylandu, državici ob Atlantskem oceanu, je posejal Carleton v bližini Garetskega parka v neštetih, do 20 m dolgih vrstah poslana mu zrna. Pšenica se je krasno razvijala. Pregledoval je stebla vseh poskusnih rastlin, o rji ni bilo najmanjšega znaka. Zemlja in podnebje sta ugodno vplivala na pšenico. Zato je preložil svoje poskuse na kanzaško zemljo in sicer v Salino, kjer mora biti pšenica že prav posebne vrste, da se vzdrži. Nemilo podnebje z menjajočim se vremenom je kmalu zatrlo in ugonobilo večino posejanih vrst, ostala je od cele tisočice le še kaka desetina, ki se je vsekakor upravičeno smela ponašati s precejšno trdoživostjo in veliko odpornostjo.

Toda Carleton se ni zadovoljil samo s temi poskusi. Potujoč po Kanzasu je bil naletel slučajno na naselbino ruskih poljedelcev, ki jim je celó nesrečno leto 1896. prizaneslo in jim naklonilo izdatno žetev, medtem ko je po vsej ostali kanzaški državi odgnala skrajno slaba letina večino naselnikov v tuje kraje. Rusi so namreč posejali seme, ki so ga bili prinesli s seboj iz daljne domovine, iz Tavrije, dežele severno od Črnega morja. Pšenica je bila sicer trda, mlinarji so se jezili nanjo in treba je bilo posebnih valjev, da so jo zmleli.

Carleton je dobil novo pobudo, novi vidiki so se mu odpirali. Nenadoma se je zavedel, kje treba iskati toli zaželene pšenice. V daljni Rusiji, ki sliči po svoji črni prsti, po dolgih mrzlih zimah, kratkih vročih poletjih in približno enaki količini padavin kanzaškemu svetu, dobi najodpornejšo pšenico.

Brez vsake podpore — oblasti so mu jo odklonile, ker jih ni bil prepričal o potrebi in uspehu takega potovanja — se je odpravil na Rusko.

Celo poletje in celo jesen je potoval po Rusiji, to- in onostran Urala, popraševal, iskal in dobil slednjič na Turgajski stepi, jugovzhodno od Oremburga, kubanko s krepkimi stebli, ploščatimi klasi in trdimi zrni.

Kubanka se je v ameriški zemlji popolnoma obnesla. Prebila je najhujšo sušo in naselniki so se začeli polagoma sprijaznjevati s to ko kremen trdo pšenico. Leta 1904. se je pojavila črna rja. Uničila je popolnoma vse druge vrste, prizanesla je edino le kubanki, ki je obrodila v tem nesrečnem letu celó 25 mernikov na oralu. Kubanka je torej uspešno kljubovala suši in rji. Zato se je pa tudi udomačila na vsem sredo-vzhodu Zedinjenih držav in izpremenile širne, skoraj brezdežne pustinje v žitorodne kraje.

Še enkrat se je napotil Carleton na Rusko. Uspeh? S seboj je prinesel iz Starobjelska v harkovskem okrožju rdeči harkov. Rdeči harkov je ozimina, ki spušča le polagoma svoje dolge korenine globoko v zemljo in prislanja svoja stebla tesno k zemlji, da se zavaruje zoper usodne zimske viharje.

Kubanka in harkov sta nastopila svoj zmagoslavni pohod po srednjih in zahodnih državah. Leta 1914. je bila polovica celotne ameriške žetve — osemdeset milijonov mernikov — rdeči harkov. Leta 1919. je bila s harkovom posejana že tretjina vse z žitom obdelane zemlje v Zedinjenih državah.

Carleton, dobrotnik ameriških poljedelcev, je umrl dne 26. aprila 1925. šele 59 let star, daleč od svoje družine, ki jo je bil pustal doma, za malarijo v peruanskem mestecu Paiti na svojem novem poskuševališču. Nima ne iz kamna izklesanega, ne iz brona ulitega kipa, njegov spomenik so širna polja zelenečega harkova po hudi kanzaški zimi, ki je pred Carletonom udušila vse rastlinsko življenje, njegova nagrada je svetlo zlató kosmate kubanke ob žetvi v po-

krajinah, kjer je prej gospodovala z neusmiljeno strogostjo črna rja.

* * *

Kanada, britanski dominion, t. j. kolonija s samostojno upravo in svobodno trgovino, razprostirajoča se po severni polovici Severne Amerike, je postala — ni dolgo še tega — prava žitnica s povprečnim letnim pridelkom 265 milijonov bušlov (angleška mera = 27.2 kg). Še pred kakimi tridesetimi leti ni uspevala pšenica v teh krajih, čeprav je bilo tu na milijone oralov najboljše deviške zemlje. Zgodnji jesenski mraz je oledenil sokove v rastlinskih celicah, še preden je utegnila pšenica dozoreti. Životaril je le rdeči fife, pšenica, prenešena iz enako imenovane grofije na jugo-vzhodnem Škotskem, in obrodil le v ugodni jeseni, kar se je pa redkokdaj pripetilo. Kanadi ni trebalo nič drugega ko pšenica, ki bi dozorela teden dni prej ko fife.

Mladi dr. kemije Percy Saunders je razmišljal o načinu, kako priskrbeti severo-zahodnemu delu njegove kanadske domovine pravo pšenico. Znan mu je bil Mandlov nauk o dedičnosti pri rastlinah. Po tem nauku bi se dala z mešanjem (spojitvijo, bastardiranjem) plodovite, pozno dozorele pšenice slabše kakovosti z manj plodno, zgodaj zrelo pšenico, vsebujočo veliko količino lepilca, pridelati nova vrsta, ki bi se ponašala z obilnim zarodom, zgodnjo zrelostjo in mnogim lepilcem, torej s posameznimi lastnostmi obeh staršev. Pogoditi bi bilo treba le primerni vrsti in odbrati od potomstva vedno le najboljši zarod. Po daljšem razglabljanju je Percy vzel drobcene kleščice, upognil z njimi še zeleno odevalo pravkar cvetoče trde kalkute — pritlikave, malorodne pšenice, ki je pa dozorevala prej ko druge — izpulil ji prašne niti s prašnico vred in potrosil po pestiču nekaj skrivnostnega cvetnega prahu v bližini rastočega rdečega fifeja. Tako «operirano» glavico trde kalkute je ovil s svilenim papirjem, da jo obvaruje letečega cvetnega prahu kake drugačne vrste.

Spojitev moškega fife-ja z žensko kalkuto je uspela popolnoma. V klasih so se pojavila zrna, seme. Deset let je Percy izbiral, sejal in žel seme otrok in vnukov iz prej omenjene zveze. Koliko ponesrečenega zaroda je bilo vmes! Ta se je bil vrgel po očetu in dozorevał prepozno, ta pa po materi, ostal beden in pritlikav. Slednjič je vzgojil pšenico, lažjo ko njen prednik fife in dozorevajočo cel teden prej. «Marquis» (marki) jo je imenoval Percy in se ukvarjal z njo na očetovem poskuševališču v Otavi še nekaj let. Po petnajstletni vestni in natančni izberi jo je poslal sorojaku in znancu, veleposestniku Mackay-u v Indian Head s prošnjo, naj poskusi seme na mrzlem severo-zahodu.

Bilo je nesrečno leto 1907. Radi mraza je zakasnela setev jare pšenice za cel mesec. V juniju nekaj dežja, nekaj sonca, v juliju so privabili žarki zakasnelo žito iz zemlje, polje je zazelenelo. Prišel je avgust, postalo je gorko. Po le nekaj dni trajajoči gorkoti je padel toplomer na ničlo. Mrzel dež je bičal dozorevajočo pšenico. V septembru je zavladal stalni mraz. Rdeči fife je zmrznil še zelen, huron in preston sta podlegla. Edino pšenica, ki jo je bil posejal Mackay na priporočilo svojega znanca dr.-ja Percy-ja tako le za poskušnjo, je vztrajala, prebila mraz in obrodila eden in štirideset mernikov na oralu.

Kanada je na ta način dobila pšenico, ki je bila edino sposobna za njeno mrzlo podnebje in ki je dozorela prej in obrodila več ko njen prednik rdeči fife.

Dve, tri o lesu

Ohranila se nam je prerokba iz 16. stoletja, po kateri se pojavijo na svetu še pred sodnim dnem trije veliki nedostatki. Primanjkovali bodo dobri, odkritosrčni prijatelji, polnovreden denar in les. Ob tistem času je bil les za človeštvo skoraj edini vir gorkote. Ne smemo se torej čuditi, če so se bali ljudje, da jim zmanjka kurivo.

Toda dandanes, ko poznamo svet temeljiteje, kakor so ga poznali naši predniki pred štirimi stoletji, vemo, da taka bojazen še ni upravičena, čeprav se je od tedaj neznansko povečala uporaba lesa in se še vedno veča. Naš svet pokriva namreč gozd v izmeri 2533 milijonov ha. Da si bodo naši bralci laže predstavljali tako površino, pojasnjujemo, da je to skoraj ena šestina vse kopnine.

Gozdovi v Evropi.

Največ gozda nahajamo v Rusiji, kjer pokriva gozd skoraj sedem milijonov km², seveda računamo pri tem evropsko in azijsko Rusijo skupaj. Za Rusijo prihajajo Brazilija, Kanada in Zedinjene države Severne Amerike. Kar se tiče Evrope so zelo gozdnate: Finska, Švedska, Avstrija, Češko-Slovaška in Jugoslavija. Primerjaje površino po-

sameznih, pravkar navedenih držav s površino, poraslo z gozdom, dobimo tele odstotke: Finska 65.1%, Švedska 54.2%, evropska Rusija 40.6%, Avstrija 37.4%, Češko-Slovaška 32.7% in Jugoslavija 31.2%. Dodajmo še Bulgarijo (27.4%), Nemčijo (27.3%) in Portugalsko (26.2%), pa imamo države, v katerih je več ko ena četrt njihove površine pokrita z gozdovi.

V Italiji je gozda več ko polšesti milijon ha (18% v primeru s površino države). Statistika iz leta 1936. (Podatke smo posneli iz Calendario Atlante De Agostini za leto 1937. iz založbe Istituto Geografico De Agostini, Novara) našteva točno 5.758.040 ha in dostavlja, da je na tej površini 35% visokega gozda, 55% navadnega nizkega in 10% mešanega gozda. Visokega (fustaia) imenujemo tisti gozd, kjer se vrši pomlajenje nasada s semenom ali s sadikami. K visokemu gozdu šteje naša statistika tudi pitano kostanjevje (castagneti da frutto). V navadnem nizkem gozdu (ceduo semplice) se pomlaja drevje iz štorov, ki se puščajo pri sečnji nalašč v ta namen. Ponekod pravijo takemu gozdu meja. Če se pusti v takem nizkem gozdu tudi nekaj dreves, da se naravno zaplojajo s semenom, imamo pred sabo mešan nizki gozd (ceduo composto). Dve osminki teh gozdov stà v zasebni lasti, z ostalimi razpolagajo država, občine in druge take skupine.

Kakor drugod so se bili tudi na našem polotoku skrčili gozdovi radi nepremišljenega sekanja. To se je pa v zadnjem času temeljito izpremenilo. Skušajo se popraviti tozadevne napake prejšnjih rodov z novimi nasadi po strokovnem načrtu. V ta namen je poleg drugih ukrepov določen v letu en dan, ko se odpravi šolska mladina na določeno zemljišče, da posadi vsak otrok po eno drevesno mladiko. Pozni rodovi bodo hvaležni za to pobudo. Za izvajanje te pobude se je uspešno trudil Arnaldo Mussolini, le škoda, da ga je smrt prerano odtegnila nenadomestnemu uveljavljanju v tej tako važni panogi državnega gospodarstva.

V starih časih je bilo po Evropi neprimerno več gozdnatega sveta ko sedaj. V Angliji, kjer poznajo otroci dandanes gozd le še iz pravljic in iz knjig, so iztrebili gozdove deloma, da so posejali po krčevinah žito, deloma, da so pridobivali pašnike za ovce, ker je postajalo volnarstvo tedaj že važen del angleškega gospodarstva. Tudi v Španiji so padali gozdovi, ker je to zahtevala ovčjereja in sicer reja merinovk, na Balkanu so pa naprávile nepregledno škodo koze.

Tragika ameriških gozdov.

V Zedinjenih državah Severne Amerike, ki se ponašajo še vedno z zelo gozdovitim svetom, prekaša uporaba lesa vsakoletni prirastek. Gozd lahko primerjamo z glavnico, vsakoletni prirastek se nekako ujema z obrestmi. Dokler zadostujejo obresti za vsakoletno uporabo, ostaja glavnica neokrnjena, če so pa potrebe večje od dohodkov, treba načeti glavnico. Nekdaj sta bili dve petini ameriške države pokriti z gozdovi, torej na površini, ki bi bila več ko desetkrat večja od površine naše države. Sedaj je ostala od vsega tega gozdnatega sveta le še ena petina. Gozde ni uničila izredna potreba, krčila jih je v prvi vrsti samogoltnost ameriških farmarjev, ki so sekali in zažigali gozdove, da so pridobivali tla za žito, ki je imelo tedaj izjemoma visoko ceno. Toda narava se je maščevala. Z gozdovi so bili odpadli braniki zoper viharje, ki so se z neovirano silo lotevali zemlje in jo, posušeno — z gozdi je bila izginila vlaga, izostale so padavine in nastala je suša — raznašali preko gorovja v morje. Ob hipnih nalivih in plohah pa ne utegne zemlja popiti vode, zato reke nenadno narasejo, poplavijo bregove in uničijo vse, karkoli je dotedaj ustvarila pridna človeška roka. Skalnata, peščena tla pričajo, da so valovi odplavili še tisto rodovitno zemljo, ki je viharji še niso bili odnesli. Ta škoda je izpametovala in iztreznila ljudi. Gozdom so začeli prizanašati. Predsednik sam je posegel vmes in zabičil skrajno varčnost s skromnimi ostanki nekdanjega, skoraj neizmernega gozdovja.

Zakaj je propadla stara, kulturna država Maya? Ameriški geolog dr. Coohe je ugotovil, da so prebivalci svoje jezernate domovine Guatemale trebili pragozd. Tla, izročena tropičnim ploham, je odplavljala voda v jezera, jezera so se zablatila in postala plodišče moskitov, dom malarije in mrzlice, ki sta prebivalce deloma uničili, deloma pregnali.

Kam romajo gozdovi?

Les je v resnici poleg premoga, rud in kamenega olja najpomembnejša tvarina, ki nam jo daje narava v uporabo. Železniški pragi in brzojavni drogi — na milijone jih je po širnem svetu — so leseni, stotisoč novih se pridružuje tem vsako leto, prav toliko starih treba izmenjati z novimi. Ladjedelstvo zahteva cele gozdove.

Stavbena obrt uporablja največ lesa. Nimamo sicer zanesljivih številk o tej uporabi, toda sodi se, da pridelajo žage od skoraj dveh milijard m^3 lesa, ki se vsako leto odtegneta vsem gozdovom na svetu, približno 800 milijonov (40%) na gradbeni in mizarski les. V rudnikih uporabljajo po vsem svetu do 50 milijonov m^3 lesa za oboje v rovih. Če računamo na vsak ha 200 m^3 lesa, gre leto za letom en gozd v izmeri 250.000 ha v zemljo.

Izdelovanje vžigalic je postalo svetovna industrija. Približno dva milijona m^3 topo-

lovine, lipovine in vrbovine se predelata vsako leto v 800 milijard vžigalic, ki prihajajo v 13.12 milijonov škatlicah v promet. Za odpravo teh vžigalic bi bilo treba 80.000 železniških vozov. Vsak človek na tem svetu uporabi na leto 400 vžigalic. Površina furnirja (tenkih deščic) za izdelavo škatlic bi merila 190 km².

Veliko količino lesa požre na leto izdelovanje papirja. Na svetu se izdela vsako leto do 15 milijonov ton papirja, od katerih celih 6 milijonov ton časniškega. Za tako količino gre 57 milijonov m³ lesa. Ako bi hoteli to množino papirja odposlati po železnici, bi morali imeti vlak, dolg od nas pa tja do Vladivostoka na vzhodni azijski obali. Lesu, namenjenemu za papir, odlupijo posebni stroji skorjo. Nato ga sekalnice temeljito razsečejo. Cepec, 2 m dolg in 15 cm debel, postane v štirih sekundah pravcata sekanica. To seseko kuhajo v kotlih skupaj z natronskim lugom ali žveplenasto kislino. Po raztopitvi lesnega gumija in lignita (lesne sestavine) napravljena staničnina tehta polovico manj, kakor je tehtal les pred predelavo. Poskusi, kako uporabiti te ogromne množine odpadkov, ki znašajo na leto mnogo milijonov ton, doslej še niso uspeli.

Preprostejše je izdelovanje lesnega obruska, pri katerem se zmelje les na posebnih brusih v fina vlakna. Med svetovno vojno so začeli presti iz takih vlaken sukanec, s katerim so nadomeščali sukanec iz konoplja, bombaža in jutovca. Nastala je tedaj, ko so nam premanjkovale tiste surovine, nova industrija, ki je preživela vojno dobo in nam še dandanes daje vrvico za vezavo lažjih zavitkov.

Uporabnost lesa se veča.

Navadna lesna staničnina povzroča danes že svilarjem težke skrbi, saj se mora boriti sviloprejka s hudim tekmecem. Že pred več ko petdesetimi leti so poskusili, kako bi prišli do izdelka, ki bi bil podoben naravni svili. Opazovali so sviloprejko pri njeni preji. Poskuševali so dolgo časa, kako bi posnela v tem oziru naravo, a zaman. Šele francoskemu grofu Chardonnetu je to uspelo. Iz teh poskusov je nastala danes že ogromna veleobrt, ki daja iz lesne staničnine umetno svilo. Staničnino najprej obdelujejo z natronskim lugom in vodikovim sulfidom, nato jo kuhajo zopet v lugu in iztisnejo raztopino z zračnim pritiskom skozi najfinejše luknjice. Posamezne niti, ki so se na zraku takoj strdile, navijejo na motovila. Svetovna proizvodnja umetne svile je v zadnjih letih tako napredovala, da je znašala l. 1934. že nad 350.000 ton. Umetna svila prekaša naravno, kar se tiče tankosti niti. 9000 m niti tehta en gram. Predlanska svetovna proizvodnja umetne svile bi dala nit 21.000 krat daljšo od razdalje med soncem in zemljo. Japonski raziskovalci so odkrili v najnovejšem času, da dado stroki soje izborno surovino za izdelovanje umetne svile. Ker je soja v Vzhodni Aziji doma in ker so doslej uporabljali njene stroke le kot kurivo, utegnejo sojevi stroki v veliki meri razbremeniti les, vsaj kar zadeva umetno svilo.

Tudi preizkušenemu bombažu grozi nasprotnik, ki ga je oživila prav tako staničnina, torej les. Je to posebno, skoraj ko umetna svila napravljeno, volni ali bombažu podobno vlakno omejene dolgosti. Taka vlakna imenujejo skladna, to pa radi tega, ker se polagajo, skladajo, vzporedno razvrščena, drugo na drugo. V nasprotju z umetno svilo, ki se da takoj tkati, gre pri skladnem vlaknu za tkalno surovino, ki se mora kakor bombaževa ali grebanana preja popresti, ker so posamezna vlakna le od 3-15 cm dolga. To vlakno mešajo z volno ali bombažem povsod tam, kjer nimajo dovolj surovin kakor volne in bombaža, niti dovolj deviz za njihov uvoz, imajo pa dovolj lesa.

Oglejmo si nekoliko nekrvavi boj, ki so ga bili Japonci za svojo kafro. Drevo, ki daje kafro, rase v Južni Kitajski, na otoku Formozi in na Japonskem. Doseže visokost nad 100 m. Da se pridela kafra, se zdrobi les omenjenega drevesa, treščice se izlužijo v vreli vodi, nakar se voda ohladi in se iz nje izloči trda kafra. Kafra, pomešana s kolodijem, daje celuloid. Filmska industrija je že takoj v svojem početku uporabljala to upogljivo in prozorno tvarino kot nosilca za svetlobo občutljive plasti. Radi tega filmskega traku se je uporaba kafre vedno bolj večala. Japonska, ki je obvladovala svetovni trg z naravno kafro, je žela tedaj velikanske dobičke, dokler ni nastal njeni kafri neprijeten tekmec v umetnem, iz terpentinovega olja in solne kisline napravljen izdelek, ki se je ponašal še z zelo nizko ceno. Japonska se je obupno branila, pokupila vse nove tovarne, nato potrojila svoje pridelovanje, znižala na tretjino ceno svojemu izdelku in pokupila slednjič vse terpentinovo olje, da je ohranila svojemu filmskemu traku svetovni trg.

Z bencinom so obdarjene le nekatere države, druge ga morajo iz teh uvažati. Vsak uvoz je združen s težkočami, ker treba za to devize t. j. v tujini plačljive menice, izdane v valuti tiste države. Države, ki nimajo takih vrelcev, si skušajo pomagati z nadomestilom, ki jih manj stane, oziroma ki ga ni treba plačevati z devizami. Kot pogon za motorje služi lesni plin. V primernih napravah, tako zvanih generatorjih, se razvija iz tlečega lesa eksplozivna plinska zmes, ki goni motor skoraj z enako učinkovitostjo kakor bencin. Ker učinkujeta dva kilograma lesa toliko ko en liter bencina, se pri-

hrani najmanj 80%. Mnoge države, ki so bo[illegible] z lesom, že uporabljajo les kot gonilno [illegible] v, uporabljajo ga pa tudi druge, ki nimajo kdo ve koliko lesa doma, a se jim vsekakor bolj izplača uvoz lesa kakor pa uvoz bencina.

V zadnjem času uporablja kemija les tudi za izdelovanje hranil. Nemškemu kemiku dr.-ju Bergiusu, ki je bil radi tega l. 1931. tudi odlikovan z Nobelovo nagrado, je uspelo napraviti z zgoščeno solno kislino iz sto delov suhe lesne tvarine približno sto delov lesnega sladkorja. Ta sladkor ima enako redilno vrednost ko sladkor iz trsta ali pese, ni pa tako sladek ko zadnji. Les postane tako, če se posrečijo nadaljni poskusi v tej smeri, v kratkem času surovina za našo prehrano. Bistveno za to novo industrijo je dejstvo, da se zanjo lahko uporabljajo tako listnata ko iglasta drevesa in celo trske, stružje, dračje in suhljad. Sedaj romajo taki odpadki v peč kot kurivo, črez čas bodo kot živila polnili naše želodce in želodce naših živali.

Na razstavi, otvorjeni v začetku meseca avgusta leta 1937. v Düsseldorfu na Nemškem, se je videla čokolada, napravljena iz lesa. Ta «lesna čokolada» je pravi triumf nemške kemije.

Toda ni še dovolj! Kemija je postala v dvajsetem stoletju pravi čarovnik. Kemikom uspe že skoraj vsaka preobrazba in preoblikovanje lesa. Naj naštejemo še nekaj poglavitnejših uspehov iz zadnjega časa. Strešne žlebove izdelujejo iz skrivljene, tenke zatike, ki jo z limom in posebno prepojitvijo usposobijo, da tekmuje uspešno s pločevino. Lesne preproge so prav tako trpežne ko dosedanje in so za celo tretjino cenejše. Kemik izpreminja krhla in drobljiva vlakna drevesne skorje v mehko tvarino za blazine in odeje in nadomešča z njo puh in bombaževino. V novejšem času pokrivajo ceste z lesom, pripravljenim na poseben način. Take ceste so zelo odporne, vzdržujejo najhujši promet, blažijo ropot in so obenem prožne. V mnogih tovarnah že izdelujejo tako zvano efemerno t. j. kratkodobno posodo iz posebnega papirja torej iz lesa. Krožnikov, skled, skodelic in kozarcev ne bo treba več pomivati, po uporabi se bo s tako posodo, ki bo zelo poceni, kurilo. Les izpodrine torej porcelan, glino in steklo. Kako bodo gospodinje zadovoljne, si lahko mislimo, saj se odkrižajo za vedno sitnega, neprijetnega in zamudnega dela.

Zaključne besede.

Glede na tako vsestransko uporabljivost lesa se ni čuditi, če se množe svarilni glasovi, da so gozdovi v veliki nevarnosti. Mnogi podkrepljajo to trditev s številkami. Tako meni dr. Semjonov, da se uporabi po svetu vsako leto 168 milijard m^3 lesa, da pa znaša letni prirastek le 114 milijard m^3. Gozdovi in njihova usoda so postali vsekakor gospodarsko vprašanje, ki zanima ne le strokovnjake ali posamezne gozdne uprave, marveč nas vse. Resni znanstveniki in narodni gospodarji se bavijo že precej časa z lesnim vprašanjem in opominjajo, da treba modro gospodariti z naravnimi zalogami. Človeštvo se pa tudi trudi, da nadomesti les po možnosti s kako drugo snovjo. Veda bo vsekakor poskusila podaljšati z vedno boljšimi ohranjevalnimi in obvarovalnimi sredstvi drevesom življenjsko dobo in vzgojiti drevesa, ki bodo hitreje rasla in se krepkeje razvijala.

Mogočni pritlikavci

Piše J. Trnovec.

Vse stvarstvo, v kolikor ga moremo razpoznati s svojimi čutili, smo že iz stare navade vajeni deliti v tri skupine in te so: rudnine, rastline in živa bitja. Drugi zopet razlikujejo le dve skupini in sicer: neorgánično, h kateri prištevajo mrtve rudnine, in organično, kateri naj pripadajo rastline in živali. «Toda, nič ni mrtvega v stvarstvu», bi rekel marsikdo, ki pozna izsledke znanosti najnovejše dobe, «še mrtvi kamen oživi, ako pogledamo v podroben sestav njegove zgradbe: tu je na bilijone neznansko majhnih telesc, ki se z bliskovito naglico podijo in vrtijo, ki niti za trenutek ne mirujejo — zakaj? Vedi Bog!»

Pustimo mrtvo neorgánično stvarstvo in poglejmo malce v kraljestvo rastlin in živali. Ako ni še videl kdo izmed čitateljev male in nadležne skakavke-bolhe, je opazil vsaj nerodnega modrijana slona. Saj je 4000 krat daljši od nje! Pod orjaškim hrastom opazimo tudi drobno stebelce trave. Bolha in slon, hrast in travica so nam vidni in lahko sodimo o njihovi obliki in velikosti. Tudi strupena rosa ali oidium na trti nam je vidna in vemo, da dela veliko škodo vinogradniku, tudi neprijetno plesen na kruhu poznamo in goščo v novem vinu. Vse to so opazili že naši pradedje, toda kaj je bilo vzrok tem pojavom, tega ni nikdo slutil.

Šele iznajdba drobnogleda nam je odgrnila zaveso, za katero se je skrivalo celo carstvo drobnih bitij, ki jim pravimo bakterije.

Srednja velikost bakterij je ena tisočinka milimetra. Takole mero kot je tisočinka milimetra si težko predstavljamo, ker sega že onstran meje našega navadnega pojmovanja. Morda bo bolje, ako si pri tej priliki (ne zameri, čitatelj!) dovolim za šalo majhen primer. Recimo, da bi se pravkar rodil nov državljan. Ko se «zglihajo» za botra, da ga ponesejo v en kilometer oddaljeno cerkev h krstu, postanejo vsi skupaj tako majhni kakor so bakterije. Kljub temu jo urno mahnejo na pot, seveda peš in po dva koraka na sekundo, kakor hodijo naši botri po navadi. Ko zavijejo okoli prve gostilne, bo najbrž dojenček že sam korakal po cesti. H krstu bo prišel šele ob svojem tridesetem letu, domov pa bo priromal kot šestdesetletnik. To je tisočinka milimetra...

Skoraj povsod naletiš na te drobnjakarje. Na rokah, ki si jih skrbno umiješ, jih ostane še na stotisoče. Na obleki in na perilu jih je na milijone in, ako jih s pranjem in kuhanjem tudi uničiš, v nekaj urah bodo sedeli že na slehernem vlakencu. V zraku jih je ogromna množina; čim više gremo, tem manj jih najdemo, toda izsledili so jih še v višini do 9000 metrov. Ravnotako jih najdemo v največjih globočinah oceanov. Ker jih je mnogo v zraku in na živežu, prihajajo z dihanjem in jedjo v naše telo, kjer najdejo najudobnejše razmere za svoj obstoj in razmnožitev, kajti zelo jim prijata toplota in vlaga.

Kakor rečeno so ti nevidni pritlikavci zelo majhni, toda po velikosti je razlika med njimi, kakršna je med miško in slonom. Tudi po obliki so različni. Eni so kot krogla, drugi kot jajce, tretji so podobni tenki nitki in mnogi med njimi imajo čudovito sestavljeno telo.

Kljub temu, da so bakterije zelo majhne, je njihovo delo naravnost orjaško in presega daleč vse ono, kar ga opravlja ostalo rastlinstvo in živalstvo. Da, še več! Lahko rečemo, da je obstoj vsega vidnega rastlinstva in živalstva neposredno odvisen od teh drobnih bitij; kajti hrana, ki jo potrebujejo ljudje, rastline in živali, bi ne bila hrana pač pa strup, če bi je ne predelali prej ti pritlikavci. Znanstvena raziskovanja so pokazala, da je delo bakterij zelo raznovrstno. Ker so pa ta bitja zelo majhna, je raziskovanje precej otežkočeno. Nekatere bakterije poznamo, a vendar ne vemo še dozdaj, v čem obstoji njihovo delovanje. Kljub temu vemo, da delujejo po nezmotljivih in nespremenljivih zakonih narave in da so neobhodno potrebne v celotni stavbi stvarstva. Človek pa je že od narave tak, da sodi vse po tem, ali mu je kaj v korist ali v škodo. Po tej sodbi so se torej razcepile bakterije v dva tabora, v dobre in hude.

Naši smrtni sovražniki so oni pritlikavci, ki jim pravimo bacili. Oni so neposredni povzročitelji nevarnih, nalezljivih bolezni, kakor so: davica, influenca, pljučnica, jetika, kuga, kolera, itd. Medicinska veda je temeljito preiskala vse razdiralno in nevarno delo teh pritlikavcev. Proti tem škodljivcem imamo dandanes v precejšnji meri sredstva, da se jih ubranimo. Pred kratkim so objavili časopisi zanimivo vest, da se je baje posrečilo odkriti (potom ultramikroskopa) še manjše bakterije, tako zvane ultrabakterije, ki so baje pravtako nevarne našim sovražnikom bacilom, kakor so bacili nevarni nam. Potemtakem bi bile ultrabakterije naše zveste zaveznice.

Na srečo pa imamo še celo vrsto navadnih bakterij, ki so naše prijateljice in pomočnice. Nekatere so stalne prebivalke našega črevesja, ki skrbe za našo prebavo; brez teh bi bili kmalu zastrupljeni. To dejstvo dovolj jasno dokazuje, da je obstoj človeka in živali edinole odvisen od teh malih bitij. Če bi ne bilo bakterij, bi ne bilo ne gnitja, ne razpadanja in ne preosnove teles. Trupla ljudi, živali in rastlin bi ostala neizpremenjena in bi kmalu pokrila vso zemljo in napolnila vsa morja. Razen tega bi zmanjkalo še zemlji onih tvarin, iz katerih so sestavljena telesa vseh živih bitij; kajti iz nastalega gnitja in pretvorbe dobivata zemlja in zrak povrnjeno vso ono tvarino, ki sta jo dala za gradnjo vsega živega.

Ko dene gospodinja mleko na toplo mesto, da se skisa, ji ne pride niti na um, da so samo male, nevidne bakterije tisti pridni delavci, ki pripravljajo kislo mleko in nikdo drugi; tem pomagačem se moramo tudi zahvaliti za maslo in sir. Ko zmesimo testo iz moke, moramo dodati tudi kvasu, če hočemo, da nam kruh lepo vstane: to delo pa opravijo neke posebne glivice, ki jih nahajamo v kvasu. Kmet trtorejec, ki iztisne jeseni sladki sok iz grozdja, naj ve, da pričenja kipeti mošt šele potem, ko pridejo vanj in se v njem razmnože posebne glivice, ki predelavajo sladkor v alkohol in ogljikovo kislino. Brez teh pritlikavih pomagačev bi ne bilo ne vina, ne piva, ne žganja, in ne — pijančkov. Če bi ne bilo bakterij, bi ne imeli ne octa, ne kislega zelja in ne kisle repe. Tobak, čaj, vanilija in še mnogo drugih dišav dobe prijeten, aromatičen duh le po zaslugi nekaterih drobnih glivic. Imamo pa še na stotine raznih vrst bakterij. Vsaki vrsti je poverila narava posebno nalogo. V tem članku smo podali le nekoliko primerov, na koncu pa se povrnemo še k onim pritlikavcem, ki obdelujejo kmetovo zemljo.

Ker je delovanje sicer drobnih bakterij naravnost orjaško in odločilne važnosti za

obstoj vsega živega, je umljivo, da so učenjaki predvsem skušali dognati, kje se ti pritlikavci pojavljajo in koliko jih je. Številna znanstvena raziskovanja so dala po dolgoletnem, trudapolnem delu zadovoljiv odgovor na ta še nerešena vprašanja. Sedaj vemo, da je n. pr. na vsakem posameznem pšeničnem, rženem, ovsenem ali ječmenovem zrnu od stotisoč do dveh milijonov različnih bakterij. V moki enega samega zrna pšenice so našteli celo do dvajset milijonov klic, ki pa, na srečo, ne škodujejo našemu organizmu.

Morda poreče kdo izmed čitateljev: «Kako pa more prešteti raziskovalec vse te milijone pod povečalnikom?» No, omeniti moramo, da štetje teh pritlikavcev ni bogve kako težavno delo. Ako želimo vedeti, koliko odstotkov sladkorja je v grozdnem soku, nam zadostuje že en sam kubičen centimeter tega, da izvemo, koliko je odstotkov sladkorja v celi posodi. Če hočemo zvedeti, koliko mikroskopično majhnih bakterij je na površini enega zrna pšenice naredimo takole. Zrno speremo temeljito, recimo v litru tople, destilirane vode, ki je, kakor vemo, brez bakterij. Ko vodo dobro premešamo, vzamemo samo en kubičen milimeter tekočine in jo denemo pod mikroskop. Recimo, da naštejemo v enem kubičnem milimetru samo tri bakterije. Ker drži liter en milijon kubičnih milimetrov, morajo biti v tem litru trije milijoni bakterij in po računu verjetnosti lahko rečemo, da nahajamo na tem zrnu pšenice tri milijone bakterij. Če pa želimo določiti natančneje njihovo množino, naredimo več poskusov in določimo srednje število. Nekaj sto bakterij več, nekaj sto bakterij manj, pri tako ogromnem številu ne odloča, saj nikdo ne upošteva milimetrov, ko gre za kilometre.

Kakor vidimo, ni tako težavno ugotoviti število bakterij, pač pa je težko razločiti bakterije od ostalih delcev razdrobljenega peska, vlakenc, itd. Ta nedostatek je odstranil profesor Vinogradski, ki je iztaknil neko barvilo s posebnim svojstvom. Ako vzamemo nekaj poljske zemlje in jo dobro premešamo z destilirano vodo (ki je brez bakterij) in dodamo tej mešanici nekaj tega barvila, se bakterije kmalu prepojijo s tem barvilom, ostali delci, iz katerih sestoji zemlja, ostanejo nepobarvani. Ako denemo kapljo te mešanice pod mikroskop, razločimo z lahkoto pobarvane bakterije od ostalih nepobarvanih drobcev.

Kmetijstvo zavzema dokaj važno mesto v narodnem gospodarstvu vsake kulturne države. Izdatno in uspešno kmetijstvo zavisi od rodovitnosti zemlje. Rodovitnost grude pa je po najnovejših poskusih odvisna od števila bakterij in klic, ki so v njej; brez teh ne bo nič pridelka, tudi če smo dali zemlji vsa potrebna naravna in umetna gnojila. Čim več bakterij je v zemlji, tem rodovitnejša je. Spričo tega dejstva je jasno, da je ugotovitev množine bakterij v obdelani zemlji odločilne važnosti za uspešen razvoj kmetijstva.

Po natančnem raziskovanju so dognali, da vsebujejo vrhne plasti naših vrtov, travnikov, njiv in gozdov tako ogromno množino bakterij, da bi bilo napačno, če bi imenovali tako zemljo «mrtvo». V enem samem gramu suhe in rodovitne njivske zemlje najdemo kakih šestdeset milijonov bakterij, razen tega še do štirideset milijonov glivic in še veliko množino drugih enostaničnih bitij.

Vsaka vrsta zemlje ima svojo določeno množino bakterij. Tako je profesor Vinogradski ugotovil, da so peščena tla najmanj ugodna za te drobne organizme, kajti v gramu peska je našel le sto- do dvestotisoč bakterij. To število se zdi na prvi pogled nepričakovano visoko, a izgubi svoj pomen, če pomislimo, da je že v gramu puste in malo rodovitne njive do štirideset milijonov teh drobnih prebivalcev. Ko je omenjeni učenjak preiskal črno zemljo, ki je najrodovitnejša, je uvidel, da je množina bakterij v tej približno desetkrat večja od one v pusti zemlji, kajti naštel je do štiristo milijonov bakterij. Marsikak neverni Tomaž je zmajal z glavo. Nekateri so se začudili tako visokemu številu in menili: «Če je to res, potem mora biti to že skrajna meja «obljudenosti»! Toda tudi ti so se zmotili. Ko je preiskal omenjeni učenjak še vrhnjo plast močvirnatih tal, je naštel nič manj ko šeststo in pet milijonov pritlikavcev v enem gramu zemlje. Omeniti je treba, da so se vsa ta raziskovanja vršila le v zmernem pasu zemeljske oble (v katerem živimo tudi mi), zato je verjetno, da je množina bakterij še večja v vlažnih krajih tropičnega podnebja, kajti toplota, vlaga in gnijoče rastlinstvo so najugodnejši pogoji za njihov obstoj in razmnožitev.

V enem gramu rodovitne črne zemlje so torej našteli preko štiristo milijonov drobnih prebivalcev skritega carstva. Marsikdo bi menil, da predstavlja taka zemlja pravcato živo, mrgoleče maso. To pa ni res! Kljub ogromni množini je taka zemlja razmeroma redko «obljudena». Res je, da je število ogromno, toda upoštevati moramo tudi, da so bakterije neznansko drobne. Majhen račun nam lahko pojasni to dejstvo. (Ne boj se, čitatelj! Račun prevzemam jaz, tebi pa povem le podatke). Kot primer sem si izbral neko bakterijo, ki so ji dali — da se ji ne zamerijo — lepo znanstveno ime: bakterium coli. Mimogrede omenim, da ima ta pritlikavec mnogo koristnega opravka v našem črevesju, kjer razkraja hrano v našo največjo korist; pa ne samo razkrajati, tudi de-

lati jo zna, ker ima tudi mnogo posla na njivi, okoli sleherne koreninice. Povprek meri ta mojster komaj tisočinko milimetra, zato je pa dvakrat daljši. Izračunal sem, da zavzema približno prostornino ene tisočinke kubičnega milimetra. Ako računamo, da jih je le sto milijonov v enem gramu navadne njivske zemlje, bi jih «nalovili» na enem hektarju do trideset centimetrov globoko, vsega skupaj kakih stodvajset kilogramov, torej ne več kot za dve vreči.

V čem pa obstaja delo teh pritlikavih kmetovalcev? Res je, da ne kmetarijo v pravem pomenu besede, ker ne orjejo, ne sejejo in ne žanjejo. In vendar je uspešna obroditev poljskih pridelkov odvisna od njih! O tem se bomo prepričali iz sledečih vrst. Rastline rabijo razne kemične tvarine, ki so jim potrebne za življenje in razploditev. V splošnem rabijo dušikove, ogljikove, žveplene in fosforne spojine, razen tega še kalij, kalcij, magnezij in železo in bolj redko še kakšno drugo prvino. Od navedenih tvarin pa zavzemajo dušikove spojine najvažnejše mesto, ker tvorijo podlago ali izhodno točko za izdelavo beljakovine, ki je najvažnejša sestavina semena premnogih poljskih pridelkov. Vse navedene spojine razen dušika si upajo rastline same tako rekoč v lastni hiši izdelati s tem, da vsrkavajo iz zemlje potrebne snovi. Iz zraku pa vsrkavajo ogljikovo kislino, ki jo predelavajo v sladkor in škrob. Naj omenim takoj, da rastline ne morejo izdelovati ne sladkorja ne škroba, če jim ne pomaga sončna svetloba. Do tukaj gre vse gladko za rastline. In dušikove spojine? V zraku je ogromna množina dušika, ki je neobhodno potreben rastlinam. Toda ta dušik je za rastline prav tako neprebavljiv, kakor je neprebavljiv za nas kraški kamen. V tem slučaju so rastline brez pomoči in bi morale od lakote poginiti. Sedaj pa jim priskočijo na pomoč pritlikavi kmetovalci — bakterije. Okoli koreninic velikega števila rastlin se zbirajo mnoge vrste bakterij, ki se krepko oprimejo najtanjših izrastkov korenin. Ako izrujemo steblo fižola, opazimo na koncu najtanjših koreninic majhne vozle. Ti vozlji so sestavljeni iz ogromnih množin bakterij in gnijočih organičnih snovi. Kakor vemo, nahajamo v vrhnih plasteh zemlje tudi zrak in to tem več, čim pogosteje jo prekopavamo. Iz tega zraku jemljejo bakterije dušik in ga predelavajo z ostalimi tvarinami, ki jih nahajamo v zemlji, v dušikove spojine (amonijak, amonijakalne soli, itd.). Na ta način «kuhajo» bakterije rastlinam tečno in prebavljivo hrano v obliki dušikovih spojin. Pri tej priči bodi omenjeno, da niso rastline take nehvaležnice, kajti za to dragoceno uslugo dajajo glivicam v zameno sladkor in škrob. Iz dejstev, ki sem jih ravnokar omenil, spoznamo, kako važni so ti pritlikavi zemljedelci ne le za rastline, temveč tudi za kmeta. Kmet pa lahko izkaže hvaležnost tem drobnim bitjem na ta način, da jim s pogostim okopavanjem dovaja zraku — milo za drago!

Preiskava zemlje je pokazala, da nimajo vse plasti enake množine bakterij. Tako so jih našteli v enem gramu vrtne zemlje tri centimetre pod površjem, 7 in četrt milijona, deset cm pod površjem, 7 in tri četrt milijona, dvajset cm globoko so našteli 4 milijone in en meter pod zemljo le še nekaj stotisoč. Kakor vidimo, se množina bakterij hitro zmanjšuje že do enega metra v globočino. Poskusi so pokazali, da je glavni vzrok temu manjša količina zraku v spodnjih plasteh zemlje, nekoliko nižja temperatura in pomanjkanje organičnih snovi.

Tudi pritlikavci iz skritega carstva imajo svoje križe in težave. Njihovo življenje in delovanje je, kakor pri vseh živih bitjih in rastlinstvu, odvisno od vremena in letnih časov. Omeniti moram najprvo, da so nekatere bakterije in to zlasti v neki gotovi razvojni dobi, zelo trdožive. K tem spadajo večinoma one, ki povzročajo nevarne, nalezljive bolezni. Šele večurno kuhanje v vreli vodi in pregreta para jih uničita. Hud mraz in razna kemična razkuževalna sredstva jih ne uničijo, pač pa ovirajo ali popolnoma ustavijo njihovo delovanje. Le nekatere močne kisline in ogenj so v stanu uničiti brez izjeme vse te trdoživce. One bakterije pa, ki se ukvarjajo s poljedelstvom, so manj uporne nasproti vremenskim neprilikam. Ko pritisne hud mraz, poginjajo ti pritlikavci v veliki množini; šele topla snežna odeja jih obvaruje v toliko, da večina izmed njih le otrpne. Pomladna toplota in vlaga jih prebudi in v kratkem času se razmnožijo do normalnega števila. Poletna suša jih hudo ugonablja in po prvem septemberskem dežju se zopet silno razmnože. Ti pritlikavci nam dovolj jasno pričajo, kako kratko in minljivo je življenje.

Velika občutljivost do vremenskih neprilik bi kmalu uničila vse te bakterije, če bi se ne množile tako hitro. Da izvedo, kako se množe bakterije, so jih izpostavili najugodnejšim življenjskim pogojem. Mnogoštevilna in natančna opazovanja so dognala, da se bakterije in sploh vsi mikroorganizmi razmnožujejo z delitvijo. Ko bakterija dorase, se napravi na sredini trupla nekaka stena in oba dela se ločita — iz enega bitja nastaneta dve. Iz dveh nastanejo štiri, nato osem, potem šestnajst, dvaintrideset, itd. Hitrost razploditve je odvisna od vrste bakterije in od življenjskih pogojev. V srednjem se računa, da mine ena ura od rojstva do prihodnje delitve. Iz tega je razvidno, da taka razmnožitev nima para in se ne da niti primerjati z razmnožitvijo ostalih živih

bitij. Ako bi zavzemala ena bakterija le tisočinko kubičnega milimetra in bi se delila po preteku ene ure na dva dela, potem na štiri itd., bi jih zraslo v enem dnevu preko šestnajst milijonov. Proti koncu drugega dneva bi jih imeli že za več ko en liter. V treh dneh bi jih naraslo za dvesto do vrha napolnjenih vagonov. V šestih dneh pa bi jih bilo že toliko, da bi jih ne natlačili niti v prazno zemeljsko kroglo. Kdor ne veruje, naj si izračuna sam!

Kakšni odnošaji vladajo med človekom in temi pritlikavci, smo že v začetku omenili. Nekateri so naši sovražniki, drugi pa naši prijatelji in pomočniki. Ko kmetič stopaš čez njivo, vedi, da je na milijone in milijone majhnih, skritih pritlikavcev pod tvojimi nogami, ki ti pomagajo pri trudapolnem delu; brez njihove pomoči bi ne imel kaj za v usta in — mi še manj.

Vendar bi napačno sodil, kdor bi mislil, da živijo bakterije le zato, da nas, bodisi morijo z nalezljivimi boleznimi, bodisi, da nam zvesto pomagajo pri trudapolnem delu. Glavni pomen vsega dela, ki ga je naprtila narava tem pritlikavcem na grbo, obstoji v tem, da jih je postavila za posrednike med vsem živim in med zemljo. Oni vračajo zemlji ves material, ki so ga vzeli za zidavo vsega živečega. Oni so nekaki generatorji, ki vzdržujejo večni obtok: iz gmote zemlje sestavljajo tvarino za živa bitja in jo zopet razkrajajo na sestavne dele zemlje. Ob tej priliki se nehote spomnimo resnice, ki nam jo razodeva svetopisemski izrek: iz prahu si in v prah se povrneš!

O hormonih

Piše zdravnik dr. Zorislav Dietz

Hormoni so snovi, ki se tvorijo z žlezah z notranjimi izločki ter prehajajo naravnost v kri.

Žleze delimo v žleze z zunanjim in notranjim izločkom. Kaj so žleze? Žleze so posebni organi, ki izločujejo razne sokove po posebnih izločilnih vodih ali na površino kože kakor pri znojnicah in lojnicah, ali pa v prebavila (želodec, črevesje) kakor n. pr. slina, želodčni sok, žolč. Poleg teh imamo še eno vrsto žlez, pri katerih ne najdemo izločilnega voda. Pri teh vsrkavajo izloček med posameznimi celicami limfatične in kot las tenke krvne žilice ter ga dovajajo naravnost v kri. Te organe imenuje znanost žleze z notranjim izločkom. Imamo še mešane žleze z istočasnim zunanjim in notranjim izločkom n. pr. veliko trebušno slinavko.

Delovanja teh organov si v prejšnjem stoletju niso mogli raztolmačiti. Poskusi na živalih so sicer dokazali njihov pomen za ohranitev življenja, dognali so, da povzroča njihova odstranitev različne motnje, toda globlje v to skrivnostno snovanje niso prodrli. Tudi o načinu skupnega delovanja med posameznimi organi ter o vzrokih skladnosti v telesu so vladala najrazličnejša mnenja. Več časa je prevladovalo mnenje, da se vrši ubranost v telesu edino le na živčni podlagi; vzroke različnim boleznim so iskali v motnjah živčnih dražljajev, ki so oddajali posameznim oddelkom napačna povelja iz središča.

V telesu pa obstaja še drug organski sistem in sicer krvni obtok, ki veže med seboj vse organe in tkanine. Raziskovalci prejšnjih časov niso pripisovali temu posebne važnosti, ker niso poznali še žlez, kojih izločki prehajajo naravnost v kri.

V 18. stoletju je francoski zdravnik Bordeu izjavil: «Vsak organ tvori poseben sok, ki se izliva naravnost v kri in je organizmu potreben». L. 1849. je prof. Berthold prvi s poskusom dokazal mešanje notranjih izločkov s krvjo. Šest let pozneje je Francoz Claude Bernard izrekel tale stavek: «Vsaka celica organizma oddaja svoje izločke naravnost v kri. Ti vplivajo po krvnem obtoku na vse druge celice. Tako se torej vrši zveza med posameznimi celicami po krvnem obtoku, ki obstaja poleg živčevja.» L. 1889. je poročal Brown-Sequard v pariškem biološkem društvu o svojih poskusih na samem sebi. Posrečilo se mu je bilo pripraviti iz modov ekstrakt, ki naj bi, vbrizgan pod kožo, pomlajal. Kot sedemdesetletni starček je sam sebi vbrizgnil ta ekstrakt ter opazil nekako poživitev fizične, psihične in intelektualne moči. Seveda moramo dandanes imeti njegove uspehe bolj za sugestivne kot realne.

Uporaba organskih ekstraktov za zdravljenje različnih bolezni je že tako stara, kakor je staro zdravilstvo samo. V vseh časih je uporabljal človek prudukte živalskega organizma zoper najrazličnejše bolezni. Tako so hranili grškega junaka Ahila z levjim mozgom, da dobi levjo moč. Drugi narodi so zopet rabili zajčja moda za poživitev spolne moči in živalske odpadke zoper zaprtje V teh poskusih vidimo prve početke organoterapije.

Cela vrsta poskusov je dokazala, da se zveza med celoto ne vrši samo po živčevju, ampak da je tudi zelo zapleten kemični apa-

rat žlez stalno na delu, vzdržujoč vse notranje telesno gospodarstvo v ravnotežju. Ta dva sistema ne delujeta samostojno, marveč medsebojno združena.

Zvezo med posameznimi organi tvorijo žleze z notranjimi izločki, ki jih izločajo naravnost v kri in ki jih je l. 1902. Starling imenoval hormone. Hormoni so nekaki sli, prenašajo poročila v najbolj oddaljene kotičke telesa in dajajo smernice posameznim organom za njihovo delovanje. Ti kemični

Preveč hormona možganskega podveska.

Robert Wadlow, ameriški velikan (Illinois) s svojo materjo Z 18. letom je dosegel 2.80 m. Njegovi bratje so normalni.

hormoni naganjajo po krvnem obtoku druge organe k delu in skrbno urejajo delovanje posameznih organov. Med seboj so v delovni zvezi, eni pospešujejo, drugi zavirajo delovanje organov. Nezadostno kakor tudi čezmerno izločevanje žlez škoduje človeškemu organizmu, ker preneha ravnotežje v delovanju posameznih organov.

Ne smemo se torej čuditi, če je tako zapleten ustroj izpostavljen tudi različnim motnjam. Že najmanjša nerednost, kakor n. pr. bolezen kake posamezne žleze, lahko podre celotno skladnost, žleza izloča preveč ali premalo izločka in to ogroža ravnotežje. Te bolezenske izpremembe žlez so lahko že prirojene. Tako vplivajo bolezensko izpremenjene žleze s svojo prekomerno ali nezadostno količino izločka včasih le na posamezne telesne dele, včasih pa na celotno telesno obliko. Ne izražajo se vedno le v zunanjih oblikah, marveč tudi v osebnosti. Tako je n. pr. značaj posameznih ljudi v tesni zvezi s hormoni. Hormonalni aparat vpliva tudi še na rast, na splošno delovanje, na razvoj, na čiščo in njen prestanek, na oploditev, nošečnost in na porod.

K žlezam z notranjim izločkom prištevamo: golšno žlezo ali ščitnico, priščitnice, malo obist, priželjc, možganski podvesek, moške spolne žleze, ženske jajčnike, možgansko češeriko, trebušno slinavko in jetra.

Opisati hočem posamezne žleze.

Golšna žleza ali ščitnica izločuje tiroksin in ta ureja telesno presnovo. Pomanjkanje tega hormona povzroča pri odraslih myxoedem (bolezen golšne žleze) s posebnimi telesnimi in duševnimi izpremembami: obraz oteče, njegov izraz postaja prazen, koža suha, zgrbančena, lasje izpadajo, presnova je zelo omejena; vkljub majhni količini hrane se nagibajo bolniki k debelosti. Telesna toplina je tudi znižana, zato bolnike rado zebe.

Prirojeno pomanjkanje hormona ali nezadostni razvoj golše vodi k bebstvu ali kretinizmu, ki se javlja po navadi v 6. mesecu starosti. Postava kretenov je nenavadno nizka, nepravilna, koža in podkožno vezivo je krepko razvito, pri tem pa popustljivo ko testo, radi tega pričenja otrok pozno držati glavo pokoncu, ravno sedeti in hoditi. Spolni organi so večinoma nerazviti. Kreteni kažejo nenavadno zaostal in nezadosten duševni razvoj od navadne slaboumnosti do popolnega bebstva.

Tiroksin, izloček golšne žleze, se dobiva v kristalih iz živalskih golš, pridobiva se pa tudi že umetno in sicer kemično. Njegova uporaba, ki mora biti stalna in brez presledka, lajša bolezen.

Če se golšna žleza poveča, oziroma če se poveča njena delavnost t. j. količina izločka, se pojavlja tako zvana Basedowova bolezen. Odkrili so jo pred približno 100 leti, ko v zdravilstvu še niso poznali žlez z notranjimi izločki. Ta bolezen je dolgotrajna, pojavlja se posebno pri odraslih (češče pri

ženskah) in kaže celo vrsto znakov, med temi v prvi vrsti: močno utripanje srca, povečanje golšne žleze in izbuljene oči. Povečana telesna presnova škoduje prehrani tako, da tudi povečana hranitev ne zadostuje več. Kot nadaljnje znake treba še navesti: razburljivost, ki se vrsti z nenavadno ohablostjo in utrudljivostjo, oslabel glas, slabo spanje, potenje, drisko in bljuvanje. Vzroki te bolezni so pa še neznani.

Pri navadni golši (debelem vratu) gre za povečano in preobilno golšno žlezo, a s pomanjkljivim izločkom. Golša se pojavlja često pri prebivalcih goratih krajev, kar se spravlja v zvezo z geološko obliko krajev, s pitno vodo itd. Ženske trpe sploh češče za golšo; včasih se golša v nosečnosti poveča, po porodu pa zmanjša.

Priščitnice (paratiroide) so majhne, okrogle ob golšni žlezi, navadno štiri po številu. Uravnavajo zgoščevanje apnenca v krvi ter ohranjajo v pravem ravnotežju kisle in alkalične elemente krvi. Dovajajo apnenec tudi kostem.

Če izločajo te žleze premalo hormona, se pojavljajo v zgodnji otroški dobi mišični krči, tetanija. A ta bolezen se ne omejuje samo na otroško dobo, javlja se tudi pri mlajših ljudeh do 30. leta. S poskusi so ugotovili, da je v krvi med krčnimi napadi količina apnenca zmanjšana. Če vbrizgnemo hormon te žleze, tako zvani parathormon (odkril ga je slavni ameriški raziskovalec Collip), ter damo istočasno tudi apnenca, se poveča v najkrajšem času količina apnenca v krvi, krči ponehajo.

Če je žleza preveč delavna, če proizvaja preveč parathormona, se pokaže čisto drugačna slika bolezni: obolenje okostja. Kosti izgube del apnenca, kostni mozeg se pretvori v vlaknasto tkivo, v kosteh se tvorijo vrečaste tvorbe. Ker jim primanjkuje apnenec, so kosti bolj krhke. Pri tej bolezni se stalno opažajo tvori na žlezah. Njihova odstranitev vpliva vedno ugodno na potek bolezni.

Premalo hormona možganskega podveska.
Novoporočenca Maryson poprašujeta prometnega redarja po mestnih znamenitostih.

Mala obist sestoji iz dveh delov: serovina je zunanji, mozgovina notranji del. Serovina je potrebna za življenje, mozgovina ne. Mozgovina izločuje adrenalin, ki se danes pridobiva tudi že umetno. Adrenalin je torej hormon male obisti, povzroča močnejše utripanje srca, stiska žile in ureja na ta način krvni pritisk. Ta učinek se stopnjuje ob hudem razburjanju kakor strahu, jezi. Krajevno rabljen ustavlja krvavitev. Adrenalin je nasprotnik tiroksina. Med njima je po-

trebno ravnotežje, da se ohrani normalno telesno stanje.

Gotovo je, da ima mala obist še druge naloge, ki nam pa do danes še niso znane. Razdejanje male obisti, največkrat po jetiki, povzroča Addisonovo bolezen, imenovano po njenem odkritelju angleškem zdravniku. Pri tej bolezni porjavi koža; rjava barva je včasih svetlejša, včasih temnejša, bronasta (odtod tudi naziv: bronasta bolezen). Bolnik slabi telesno in duševno, trpi na glavobolu, vrtoglavici, omoticah, krčih. Bolezen traja lahko več let, navadno pa se konča s smrtjo. Zdravljenje nima mnogo uspeha. V zadnjih časih so sicer dosegli kak majhen uspeh s sokom iz plasti serovine. Radi tega menijo, da je vzrok tej bolezni pomanjkanje serovinastega izločka.

Medtem ko je vzrok Addisonovi bolezni pomanjkanje izločka, dobimo obolenja, ki jim je vzrok povečano delovanje serovine. Če se to pojavi že v otroški dobi, postanejo otroci predčasno zreli.

Priželjc (timus) rase do pubertete. Po 15. do 16. letu se vidno manjša ter okrne pri 50. do 60. letih. Skoraj gotovo ureja razvoj otrok. Če n. pr. to žlezo odstranimo, zaostanejo otroci v telesnem in duševnem razvoju. Kosti postanejo krhke, pokvečene kakor pri angleški bolezni ali rahitiki. Tudi spolne žleze zaostanejo v razvoju. Če obstaja žleza še po puberteti, nastane timolimfatično stanje s sledečimi znaki: povečanje drgal, bezgavkastih vozličkov, vranice. Tem znakom se navadno pridruži še razširjenje srca. Nenadni smrti pri otrocih je iskati vzroka večkrat v povečanem priželjcu. Vbrizg ekstrakta te žleze, zmanjšuje krvni pritisk in pospešuje srčno utripanje. Limfatično stanje povzroča pri moških ženske seksualne značilnosti, pri ženskah pa pomanjkljiv razvoj.

Možganski podvesek (hipofiza) je malini podobno telesce na dnu lobanje pod možgani. Sestavljen je iz dveh delov: prednji je žlezast, zadnji iz živčnih tkanin. Vsak ima svojo nalogo, vsak izločuje zase svoje hormone. Tako vpliva prednji, žlezasti del na razvoj spolnih žlez in pospešuje njihovo dozorevanje. Če vcepimo majhen košček te žleze mladi miški, napravimo iz nje takoj dozorelo, spolno popolnoma godno miš. Ta izloček pa ne vpliva naravnost na spolno zrelost, ampak le na spolne žleze in šele te na spolno godnost. Posebno bogata je seč s tem hormonom med nosečnostjo, kar lahko ugotovimo z navadno kemično reakcijo, ki sta jo prva uporabila Zondek in Aschheim. Dozira se hormon po mišjih enotah. Navadno izloča ženska 1 cm^3 seči 1/100 mišje enote, takoj po oploditvi pa tisokrat več t. j. 10 mišjih enot v 1 cm^3 seči. Če vbrizgnemo majhno količino seči nosečih žensk mladim mišim ali zajkam, opazimo, da se jim maternica poveča, tudi jajčniki se povečajo in kot znak spolne godnosti razpočijo ob krvavenju jajčji mehurčki in v razpočenih mehurčkih se tvorijo rumena telesca (corpus luteum). Če pa vbrizgnemo seč nenoseče ženske, izostanejo te izpremembe. To je Zondekova reakcija za ugotovitev nosečnosti. V 90% je zanesljiva.

Poleg spolnih funkcij ureja ta hormon na zelo izrazit način raščo. Premalo tega hormona dela pritlikavce, preveč pa velikane. Vpliva tudi na telesno presnovo. Če ima žleza premalo izločka, ne zgoreva zadostno hrana v telesu, tolšča se kopiči, kar nikakor ni zdravo. Spolni organi se ne razvijajo. Zlasti pri moških se pojavlja to stanje, istočasno izpadajo lasje na glavi in bradi, človek postaja len, otopel, živahnost izgineva. Telesna oblika sliči ženskemu tipu radi nabiranja masti. Znanstveno imenujejo to bolezen: dystrophia adiposo genitalis. Vbrizg navedenega hormona olajša bolezen. Preveč hormona pa povzroča radi povečane telesne presnove suhost ali mršavost, združeno s šibkostjo, s pomanjkanjem teka, glavobolom, zaprtjem, duševno potrtostjo itd. Ta se pa imenuje Simondova bolezen.

V novejšem času so dokazali, da vpliva možganski podvesek tudi na bromovo presnovo. Je najbolj bogat telesni organ z bromom, vsebuje 10 do 15krat več broma ko vsi drugi organi skupaj. V dobi ženskega odcvetanja (klimakterija) se zmanjša količina broma v podvesku za 1/3 in ni izključeno, da so različne živčne in dušne motnje te dobe v zvezi s pomanjkanjem broma. Ta žleza vpliva tudi na spanje. Zdi se, da služi možganski podvesek bromu tudi za nekako shrambo. Z nastopom spanja prehaja brom iz možganskega podveska v podaljšan hrbtni mozeg, po končanem spanju se pa zopet vrača na svoje staro mesto v podvesek. To so ugotovili poskusi s psi.

Vsa ta svojstva kakor vpliv na spolne žleze, na rast, na debelost in mršavost, na spanje, nahajamo v prednjem žlezastemu delu možganskega podveska.

Zadnji del, sestavljen iz živčnih vlaken, pa izločuje dva hormona v kri in sicer 1.) hormon z znanstvenim imenom: vasopresin, ki poveča krvni pritisk, ker stiska žile, vpliva na črevesno gibanje in preprečuje preveliko izločanje seči. Praktično se rabi ta hormon z zelo dobrim uspehom v zdravilstvu po trebušnih operacijah, ko je črevesje oslabelo in mu hormon zopet pomore do ritmičnega gibanja. Uspešno se uporablja ta hormon radi svojstva, s katerim prepreča preveliko izločanje seči, pri bolezni diabetes insipidus, pri kateri trpi bolnik zelo hudo žejo in izloča do 20 litrov seči na dan z zelo nizko specifično težo. 2.) hormon oxytoxin, ki povzroča popadke maternice. Rabijo ga v porodništvu, če izostanejo pri že izčrpani ma-

teri porodni popadki ter je življenje otroka v nevarnosti.

Možganska češerika (epifiza) ima v prvi otroški dobi žlezasto obliko in doseže višek svojega razvoja v 17. letu. Potem izgublja vedno bolj svoj žlezniški ustroj. Nadomešča jo vlaknasto tkivo. Njeno delovanje je prav nasprotno od delovanja možganskega podveska. Izloček zavira prehitri razvoj spolnih žlez. Pomanjkljaj pa povzroča prehitro dozorevanje organizma: spolni organi se razvijejo prezgodaj, okostje rase hitreje in um postane predčasno razvit.

Jetra. Čeprav jih ne štejemo k žlezam z notranjim izločkom, proizvajajo v svojih celicah glikogen (sladkor) in ureo. Ta dva produkta prehajata naravnost v kri, telo ju uporablja pri prehrani.

Trebušna slinavka (pankreas) je mešana žleza. Zunanji izloček služi za prebavo, notranji vpliva na sladkorno presnovo v telesu. Pomanjkanje notranjega izločka, insulina, ki sta ga leta 1921. odkrila Kanadca Banting in Best, povzroča sladkosečnost (sladkorno bolezen, diabetes), bolezen, pri kateri vsebuje seč večjo ali manjšo količino sladkorja, kar se da lahko kemično ugotoviti. Ljudje, ki bolehajo za to boleznijo, slabe in hujšajo, puščajo često vodo in trpe hudo žejo. Tudi potek bolezni je različen, včasih se konča bolezen po nekoliko mesecih s smrtjo, včasih pa živi bolnik brez velikih težav še dolga leta. Bolnik se mora izogibati vseh jedi, ki vsebujejo sladkor ali škrob in podpirajo tvorjenje sladkorja. V taki dieti obstoji glavno zdravljenje, ki ga podpre še vbrizgavanje insulina.

Spolne žleze.

Moda ali moške spolne žleze so vložene v modniku in sestajajo iz mnogih majhnih cevčic t. j. semenskih cevčic, v katerih se tvorijo ob spolni zrelosti semenska telesca (spermatoza). Posledice njihovega pomanjkanja lahko opazujemo pri skopljencih. Če so moda odstranjena pred puberteto, se spolni organi ne razvijejo, izostanejo tudi tako zvani sekundarni spolni znaki: glas je tenak in visok, brada in brki ne rasejo, telesni udi se zalijejo in zaokrožijo, kar spominja bolj na ženske oblike. Možu pojema energija in inteligenca. Če so moda odstranjena po puberteti, se pojavijo poleg navedenih izprememb še izpremembe v okostju. Spolni organ je normalen, manjka mu pa nagon.

Jajčnik (ovarium) je ženska spolna žleza, ki izloča dva hormona in sicer 1.) folikularni (votliničasti), ki je pravi ženski spolni hormon. Skupaj z možganskim podveskom vpliva na razvoj ženskih organov in na sekundarne spolne znake. 2.) hormon corpus luteum, ki izloča rumeno telesce, po koterem se tudi imenuje. Njegova naloga je pripraviti maternično sluznico za sprejem oplojenega jajčeca.

V jajčnikih je vse polno votlinic, kjer so shranjena jajčeca v posebnih mehurjih. V teh votlinicah se tvori tudi že v otroški dobi folikularni hormon. V puberteti se prično pod njegovim vplivom razvijati ženski spolni organi in dozorevati posamezna jajčeca v votlinicah jajčnika. Po 14 dnevnem dozorevanju poči mehur in jajčece se izkotali v trebušno votlino, odkoder najde pot v jajcevod, odtod se pomika počasi v maternico.

Ko se je izluščilo jajčece iz svoje votlinice, jo napolnijo nove celice rumenkaste barve, ki proizvajajo hormon corpus luteum, kojega nalogo smo maloprej omenili. Maternična sluznica nabrekne pod njegovim vplivom, postane mehka in je prepojena s krvjo. V to sluznico naj bi se vgnezdilo jajčece. Ako ne pride do oploditve, se porazgubi rumeno telesce, nabrekla sluznica uplahne, se odlušči in maternica začne krvaveti. Tako nastane čišča, ponavljajoča se vsakih 28 dni. Če pa pride do oploditve, postaja rumeno telesce prve tri mesece nosečnosti večje ter je zelo važno in prepotrebno za ohranitev plodu. V začetku 4. meseca se rumeno telesce porazgubi, jajčece se je že osamosvojilo s popolnim razvojem posteljice in ga ne potrebujejo več.

Poleg teh lastnosti, vzdržujejo hormoni jajčnikov tudi vse živčevje v ravnotežju. Žene postanejo živčno bolne, ako se jim odvzamejo jajčniki. Precejšnjo izpremembo in močno živčno razburjenost opazimo pri njih okrog 50. leta, ko preneha delovanje spolnih žlez. Kri jim sili v glavo, glava jih boli, v sklepih čutijo bolečine in močno odebelé.

Hormone jajčnikov uporabljamo že tudi praktično v zdravilstvu kakor n. pr. za zdravljenje pomanjkanja mesečnega perila, pri prestanku čišče, proti neplodnosti itd.

* * *

S tem člankom sem odprl okence, da se kolikor toliko razgledajo skozenj naši bralci po uspehih najnovejše panoge moderne medicine, endokrinologije, vedi o notranjih izločkih. Ti so velikega pomena za našo brezhibno presnovo, za našo rast, moč, za naš značaj, sploh za našo zunanjo in notranjo osebnost. Najvažnejše delo v našem telesu opravljajo te naravne kemikalije, ki se bodo dale vse pripraviti tudi umetno izven našega telesa. Precej ledine je že izorane, a še vedno so znanstveniki na delu, da bo mogel popolnoma izorani svet koristiti čimprej trpečemu človeštvu. Saj smo videli, kake motnje nastajajo, če je posameznega izločka preveč ali premalo. Narava odkriva le nerada svoje skrivnosti, a se mora slednjič le umikati požrtvovalnim in žilavim učenjakom.

Pravice in dolžnosti staršev do otrok in obveznost preživljanja med sorodniki

1. Postaviti si družino, ni lahka stvar. Vsakomur so znane velike odgovornosti nravnega in predvsem gmotnega značaja, ki jo spremljajo v njenem razvoju. A hrepenenje po najslajšem duševnem zadovoljstvu, ki ga more nuditi človeku le družina, želja po potomcih ter zavest, da je ohranitev rodu velevažna naloga posameznika tudi v socialnem pomenu, vabijo v zakon, kojega smisel in naravna nujna posledica so otroci. Rojstvo otrok pa ustvarja staršem nove naloge, združene često z velikimi skrbmi, in nosi s seboj posebno pravno razmerje tako v gospodarskem kakor zgolj zasebnem oziru.

Ker naši javnosti niso še prav jasne tozadevne določbe iz civilnega zakonika, bo koristilo markateremu očetu in marsikateri materi, če ju seznanimo s temi pravicami in dolžnostmi, da ju olajšamo vsaj v tem oiru skrbi in pomoremo, da zadostita v polni meri nalogam, ki jih jima nalagajo otroci.

V poštev prihajajo štiri vrste otrok, in sicer:

1.) zakonski, ali po poroki oziroma s kraljevim odlokom pozakonjeni, 2.) nezakonski priznani, 3.) posinovljeni in 4.) krvosramni in druge vrste nezakonskih otrok.

Preglejmo po redu, kaj imajo vsi ti otroci zahtevati od roditeljev, oziroma od drugih sorodnikov.

Po čl. 138. c. z. so starši dolžni svoje zakonske otroke preskrbovati s hrano, stanovanjem, obleko in drugimi življenjskimi potrebščinami, kakršne utegnejo biti n. pr. pomoč v bolezni, pri nezgodah ali duševnih zmedah.

Nekateri menijo, da se lahko te dolžnosti otreseta oče in mati, ko postanejo otroci polnoletni. Obveznost prav za prav lahko preneha že prej, če so otroci delozmožni ali drugače preskrbljeni. Toda če obubožajo, pridejo zopet na skrb staršem oziroma drugim sorodnikom, dokler si zopet ne opomorejo. Seveda tudi skozi vse življenje, tako sami kakor tudi njihova družina.

Poleg gori navedene preskrbe so starši dolžni svoje otroke vzgajati, to se pravi, da morajo otroci odraščati v duhu pravičnosti, veselja in dolžnosti do dela. Zahajati morejo v pošteno in olikano družbo, da spoznajo pravi smisel človeškega življenja z vsemi težkočami in vrlinami.

Slednjič imajo otroci pravico do pouka ali šolske naobrazbe, tako osnovne kakor strokovne, da si zbistré um in seznanijo z vsemi potrebnimi nauki za bodoče samostojno življenje.

Vzgoja in pouk prenehata navadno z dovršitvijo polnoletnosti, ko jih že zakon sam priznava za telesno in umsko razvite, sposobne torej za neodvisno samostojno življenje. Rekli smo «navadno» le zato, ker so dolžni starši če so napotili otroke k takemu poklicu, ki ga ni moči doseči z dovršitvijo eno in dvajsetega leta (kot so prosti poklici: zdravnika, odvetnika, inženirja itd.). pomagati jim do konca študijev. Vsaj tako se da tolmačiti čl. 143. c. z.

Otroci ne morejo zahtevati, da jim pomagajo roditelji n. pr. pri ženitvi, ali da jim nakažejo večjo ali manjšo vsoto iz kakega drugega namena. Čl. 147. c. z. jim izrecno zanika to pravico, čeprav je v navadi, da priskočijo ob takih prilikah starši kaj radi otrokom na pomoč, zlasti pri postavitvi družine in ob začetku izvrševanja obrti ali kakega drugega poklica, v kolikor jim to sredstva dovoljujejo. Toda to je le zadeva vesti in ljubezni.

V kakšni meri nosita oče in mati vse te stroške, če določa zakon, da sta oba odgovorna zanje?

Vsak sorazmerno s svojimi premoženjskimi zmožnostmi. Če sta oba enako bogata, prispevata vsak s polovico. Če je pa eden dvakrat bogatejši od drugega, padeta nanj dve tretjini stroškov. In če prvi poseduje, drugi pa nič, nosi vse stroške prvi.

Omeniti je še, da treba k materinemu deležu prištevati tudi dohodke od dote, ki jih uživa mož, da laže nosi breme družine. Toda žena lahko poseduje izven dote še drugo premoženje, kojega dohodke uživa sama in sama poljudno z njimi razpolaga. No, baš od teh dohodkov je dolžna dati svoj prispevek za oskrbo, vzgojo in pouk otrok, če ne zadostujejo dohodki od dote.

Kaj pa, če starši ničesar ne posedujejo, ali če ne posedujejo v zadostni meri?

Tedaj so jim dolžni po čl. 138. c. z. pomagati sorodniki navzgornje vrste obojega spola, tako od očetove kakor od materine strani. V prvi vrsti deda in stari materi, nato pradeda in prababici itd. In sicer vsi hkrati sorazmerno z višino premoženja vsakega posameznika. Če premorejo vsi štirje enako, prispevajo vsak z eno četrtinko itd. In šele, če nobeden od prvih ne poseduje, ali če ne poseduje v zadostni meri, prihajajo v poštev pradedje in prababice, prav tako vsi hkrati in sorazmerno s svojimi premoženjskimi zmožnostmi.

Če so otroci sami lastniki in če sami uživajo vse dohodke svojega premoženja, morajo tudi sami plačevati gori omenjene

stroške, ker očetova in materina obveznost v tem oziru ni nujna. To velja tudi za druge sorodnike. Navadno pa imata oče ali mati zakoniti užitek od celega ali delnega otrokovega premoženja (čl. 228. in 231. c. z.). Sredstva za kritje stroškov se črpajo v tem primeru najprej iz dohodkov tega užitka, in šele nato iz dohodkov zasebnega očetovega ali materinega premoženja.

K navedenim dolžnostim staršev do otrok omenimo še, da ne morejo otroci s tožbo prisiliti staršev, naj skrbé za njihovo vzgojo in pouk. Uporabijo pa lahko čl. 233. c. z. in zaprosijo, naj jim sodnija imenuje posebnega varuha ali oskrbnika na mesto roditelja, ki zanemarja svoje dolžnosti in morda tudi slabo upravlja njihovo premoženje. Sodno imenovanemu varuhu oziroma oskrbniku je dana skrb tudi za vzgojo in pouk po možnosti in po sredstvih, ki jih ima na razpolago, ker ni rečeno. da mora z dolgovi obremeniti premoženje prizadetih za boljšo vzgojo in večjo naobrazbo varovancev.

Nezakonski otroci. Nezakonski otroci so tisti, ki so se rodili izven zakona. Oni nosijo priimek tistega roditelja, ki jih je priznal za svoje. Če sta jih priznala oba roditelja, tedaj nosijo očetov priimek. Toda skrbeti zanje sta dolžna oba, oče in mati.

Kar se tiče preskrbe, vzgoje in pouka imajo nezakonski iste pravice ko zakonski. Čl. 186. c. z. pripominja še, da je oni, ki je svojega nezakonskega otroka priznal, dolžan skrbeti, da se otrok usposobi za obrtnika ali izuči za prosti poklic. Mora mu tudi pozneje nakazovati potrebne alimente (prispevke za preživljanje) v potrebi, če niso v stanu skrbeti zanj ne njegova žena niti njegovi potomci.

Enake obveznosti nosi naravni roditelj tudi do zakonskih potomcev svojega nezakonskega priznanega sina, če jih ne morejo preživljati in vzgajati mati in ne materini sorodniki navzgornje vrste.

Posinovljenci. Zakon dovoljuje tistim, ki nimajo lastnih zakonskih ali nezakonskih priznanih otrok in so dovršili petdeseto leto, da smejo vzeti za svojega sina ali hčer otroke drugih roditeljev, ko so dovršili vsaj osemnajsto leto. Take starše imenujemo krušne, otroke pa posinovljence.

Med krušnim očetom oziroma krušno materjo in posinovljencem mora biti razdalja v starosti vsaj za polnih osemnajst let, da se v medsebojnih odnošajih lepše razvijajo čustva oblasti in spoštovanja.

Krušni starši so dolžni skrbeti za nadaljno vzgojo in pouk posinovljenca, v kolikor nista dovršila naloge njegova roditelja. Obvezni so ga tudi podpirati in preskrbovati s hrano, stanovanjem, obleko in sploh z vsemi življenjskimi potrebščinami, ker ima posinovljenec pravico zahtevati to najprej od krušnih staršev in šele nato od svojih roditeljev.

Toda izven krušnih staršev nimajo njihovi sorodniki (dedje in pradedje itd.) nikakih obveznosti do posinovljencev. Le med zakonskimi in nezakonskimi priznanimi otroci krušnih staršev (ki so prišli na svet po posinovljenju) in posinovljenci obstaja obveznost medsebojne pomoči glede preživljanja. Če bi pa taki starši potrebovali podpore in pomoči, so jim dolžni pomagati vsi otroci skupaj: posinovljenci, zakonski in nezakonski.

Posinovljenci ohranijo vse pravice in dolžnosti do svojih pravih roditeljev in do ostale družine, kakor da bi se sploh ne bila zgodila nobena sprememba v njihovem življenju, čeprav nosijo poleg svojega rojstnega, še priimek krušnega očeta oziroma krušne matere.

Krvosramni in drugi nezakonski otroci. So nekatere vrste otrok, ki jih roditelji, tudi če bi hoteli, ne morejo pozakoniti, ker jim je ljubimsko razmerje po zakonu strogo zabranjeno in tudi poroka prepovedana. Predvsem mislimo na ljubimsko razmerje med poročenimi in neporočenimi. Otroke torej, ki bi se rodili iz prešuštva, ne morejo roditelji na noben način pozakoniti.

Druge primere take zabrane nahajamo pri otrocih oseb, ki jim je poroka prepovedana radi krvozmesja ali oskrumbe najsvetejših čustev, izvirajočih iz tesnega krvnega sorodstva. Tako je n. pr. prepovedana med vsemi sorodniki ene in iste navzgornje vrste in med njihovimi potomci. Poroka je torej prepovedana med očetom in hčerjo, materjo in sinom, dedi in vnukinjami, babicami in vnuki itd. Prepovedana je poroka med sorodnik stranske črte, t. j. med brati in sestrami (zakonskimi in nezakonskimi), med nekrvnimi sorodniki iste stopnje, med stricem in nečakinjo, teto in nečakom. In nadalje še med krušnimi starši in posinovljencem, oziroma njegovimi potomci, med posinovljenci ene in iste osebe, med posinovljencem in otroci krušnih staršev, med posinovljencem in vdovo oziroma vdovcem tistega, ki ga je posinovil, med krušnimi starši in vdovo oziroma vdovcem posinovljenca ali posinovljenke.

Tem otrokom, ki niso nič zakrivili, omejuje zakon silno pravice in jih tako obsodi, da nosijo sramoto skozi vse življenje za greh, ki ga niso zakrivili. Oni imajo samo pravico do preživljanja in pa do očetovega oziroma do materinega priimka, in še to le tedaj: 1.) ko je njihovo očetovstvo ali materinstvo neposredno priznano od civilne ali kazenske sodbe, 2.) če očetovstvo oz. materinstvo izhaja iz razveljavljene poroke in 3.) če sta jih oče oz. mati izrecno priznala s pismeno izjavo.

Za vzgojo, pouk in pomoč, da se izurijo v kaki obrti ali izuče za ka drug poklic, so izročeni le milosti roditeljev in pa dobrodelnih ustanov. Toda prispevke za preživljenje smejo iskati tudi iz zapuščine roditeljev, in sicer po potrebi in sorazmerno z vrednostjo zapuščine ter številom in kakovostjo zakonitih dedičev. Do drugih sorodnikov nimajo nobene pravice, da jim kaj priznajo ali nakažejo. V ostalem uživajo vse državljanske pravice, ki se ne dotikajo pravic sorodnikov.

Kazenske pripombe. Proti kršiteljem gori navedenih dolžnosti preskrbovanja hrane, obleke in stanovanja mladoletnim otrokom ali dela nesposobnim predpisuje kazenski zakonik stroge kazni. Krivci se lahko obsodijo na leto dni zapora ali na globo od 1000 do 10.000 L.

Že sama zloraba poboljševalnih sredstev na škodo tistim, ki so komu izročeni, se kaznuje z zaporom do šestih mesecev, če postane iz zlorabe nevarnost za telesne ali duševne bolezni. Še huje se kaznujejo krivci, če so njihovi varovanci zadobili rane ali celo umrli za ranami.

Kdor take osebe iz družine ali izven nje, podvržene njegovi oblasti ali njemu izročene v preskrbo, trpinči, se kaznuje z zaporom od enega do petih let, oz. od štirih do osmih, če je trpinčenje povzročilo težke rane, od sedmih do petnajstih let, če so rane nevarne, in od dvanajstih do dvajsetih let, če nastane smrt.

Tisti, ki zapusti kakega mladoletnega pod štirinajstim letom ali osebo, ki si radi telesne bolezni, umobolnosti, starosti ali drugih vzrokov ne utegne sama pomagati, ki je pa bila njemu izročena v varstvo ali oskrbo, dobi kazen od šestih mesecev do petih let. Kazen se poostri, če so dejanje izvršili roditelji, otroci, varuh, mož oz. žena, krušni starši ali posinovljenec in če se posledice dejanja poslabšajo.

Kaj so pa otroci dolžni staršem? Brez dvoma so vsi otroci: zakonski, nezakonski, posinovljeni in celo rodoskrumni ter vse druge vrste nezakonskih dolžni izkazovati svojim roditeljem čast, spoštovanje in hvaležnost za vse prejete dobrote.

Otroci ne smejo brez očetovega dovoljenja zapustiti bivališča, ki jim ga je on kot njihov oskrbnik in varuh določil v svoji hiši ali drugod. Omeniti treba, da nimata ne oče ne mati rodoskrumnih otrok in tistih, ki so se rodili iz prešuštva, ne oblasti ne pravnega skrbništva nad njimi in njihovim premoženjem. Takim otrokom imenuje sodnija sama varuha in oskrbnika na pobudo prizadetih ali krajevnih oblastev. Zato so dolžni izkazovati pokorščino in ubogljivost tudi sodno postavljenemu varuhu.

Če bi otroci postali tako nepokorni, izprijeni in hudobni, da jih oče oz. varuh ne more poboljšati, jih lahko zapodi iz hiše. Če treba tudi po sodniji. Vendar jim je treba nakazati nujno potrebna sredstva za življenje.

Kar se obveznosti preživljanja tiče in sploh vse preskrbe roditeljev z življenjskimi potrebščinami, so določila civilnega zakonika različna, kakor so različne vrste otrok.

Tako morajo zakonski otroci preskrbovati svoje starše, dede in pradede, babice in prababice s hrano, stanovanjem, obleko itd. Nezakonski otrok ima iste obveznosti do roditelja le, v kolikor je ta ostal brez staršev, dedov ali zakonskih potomcev oz. brez moža ali žene, ki bi bili v stanu skrbeti zanj.

Med posinovljenci in krušnimi starši je obveznost preživljanja vzajemna. Toda krušni starši so pozvani pred krvnimi, medtem ko posinovljenec prispeva skupno z zakonskimi in nezakonskimi otroci krušnih staršev za njihove preživljanje.

Rodoskrumni in drugi nezakonski otroci te vrste niso dolžni skrbeti za svoje roditelje, smejo jim pa kaj zapustiti ali darovati po oporoki oz. pismeni pogodbi, medtem ko oni, otroci, morejo dobiti od roditeljev le, kar nujno potrebujejo za življenje (čl. 193., 752., 764. in 1053. c. z.).

2. Obveznost preživljanja med sorodniki. Pravice in dolžnosti medsebojnega prispevanja za preživljanje, ki jih zakon predpisuje staršem in otrokom, veljajo tudi za ostalo krvno in nekrvno sorodstvo po točnem redu.

Take prispevke imenujemo prižívljanje ali prehranščino ali pa tudi samo alimente. Alimenti predstavljajo torej pravico, ki jo daje zakon obubožancu ali ponesrečencu, da sme zahtevati od sorodnikov, naj ga preskrbujejo s hrano, obleko, stanovanjem in morebitnimi drugimi življenjskimi potrebščinami, dokler se njegov gmotni oz. zdravstveni položaj ne izboljša.

Te druge potrebščine se navadno omejujejo le na pomoč v bolezni. Preživljenec ne more torej zahtevati nakazov za zabavo, za osebne okraske, za potovanja, za letovišče, za zdravila, ki niso neobhodno potrebna itd. Zahtevati sme le to, kar nujno rabi, da živi, da hodi dostojno oblečen in ima primerno stanovanje. A prispevki se morajo ujemati kolikor mogoče tudi z njegovim socialnim položajem, s starostjo, zdravjem in celo s krajevnimi navadami in običaji. V izrednih primerah sme zahtevati prispevke tudi za vzgojo in pouk, če je n. pr. sin staršev, ki izvršujejo ali so izvrševali kak prosti poklic, ali če je posebno sposoben za šole.

Prispevki se nakazujejo in odmerjajo le tedaj, ko si sam ne more prislužiti sred-

stev za življenje niti z obrtjo ali kako drugače. Če si kdo le delno prisluži s svojim delom pravkar imenovana sredstva, bodo tudi prispevki obveznega sorodnika samo delni oz. dopolnilni. Toda ta sorodnik se lahko otrese svojih dolžnosti, če preskrbi preživljenja potrebnemu kako delo ali obrt, ki naj mu donaša zadostni zaslužek.

Zakonita obveznost za plačevanje alimentov sloni na štirih vzrokih: na poroki, sorodstvu, hvaležnosti in krivdi pri nezgodi. Mož in žena sta si torej dolžna pomagati po potrebi, premožnejši po vrstah določeni sorodniki morajo preskrbovati revnejše, obdarovanec mora iz hvaležnosti preživljati darovalca, in tisti, ki je nesrečo zakrivil, pa ponesrečenca.

Ker temelji obveznost za preživljanje na potrebi tistega, ki take pravice uveljavlja, in na premožnosti preživljevalca, veljajo pri tem tale pravila:

prispevki se lahko zvišajo ali znižajo, pretrgajo in zopet nakazujejo, kakor se pač potreba prizadetega zviša ali zniža, odpade ali se zopet pojavi. Isto velja, ako se spremeni premoženjski položaj preživljevalca;

prispevki se odkazujejo po potrebi prosilca in sorazmerno s premoženjskim stanjem obveznega sorodnika;

sredstva za plačevanje alimentov se črpajo samo iz dohodkov od premoženja, obrti ali kakega drugega dela poklicanega sorodnika. Ne more se zahtevati prodaja njegovih nepremičnin ali izčrpljenje kapitala. Vendar smejo, če ne donaša n. pr. očetovo premoženje radi zapuščenosti ali neobdelovanja nikakih dohodkov, žena in otroci, ki so prvi poklicani prispevati za njegovo preživljanje, prisiliti moža oz. očeta, da proda premoženje, kojega izkupiček mu služi za preživljanje.

Nadaljnja pravila so:

prispevki se smejo zahtevati le za sedanjost, ne pa tudi za preteklost, ker se pri preživljanju upoštevajo le nujne potrebščine,

sorodniki so dolžni plačevati le dolgove, ki jih je preživljenec napravil, preden je sodno uveljavil svoje privice, ker teče obveznost prispevanja od trenutka, ko se potreba pojavi, in ne šele od časa, ko je bila sodno uveljavljena,

preživljevalec in preživljenec se lahko domenita o meri in načinu nakazovanja prispevkov, ki se po čl. 145. c. z. plačujejo v denarju ali v naravi (s tem, da sprejme preživljenca k sebi v hišo) oz. deloma v denarju in deloma v naravi. Če pa radi nestrpnosti ali kakega drugega vzroka ne moreta prenašati skupnega življenja, določi sodnija način nakazovanja,

sodnija sme, če zahteva nujnost, naložiti breme preživljanja enemu samemu izmed vseh obveznih sorodnikov, ki lahko zahteva potem povračilo od tistih, ki jih sodnija obsodi.

prispevki se smejo odstopiti le tistemu, ki koga preživlja, ne da bi bil primoran. Tako n. pr. v prid tistemu sorodniku, ki je skrbel za hrano, obleko in stanovanje, čeprav ni bil še v to poklican. On lahko zahteva povračilo od zakonito obveznega sorodnika,

prispevki za preživljanje se ne smejo rubiti, ker predstavljajo osebno pravico in morajo služiti za osebne nujne potrebe.

Preživljenec prispeva le s tisto količino dohodkov, ki mu preostane, ko zadosti svojim potrebam. Recimo, da znašajo njegovi dohodki čistih 6000 L, 5000 L pa porabi zase in za družino. Prispeval bo torej samo s 1000 L. Če potrebuje preživljenec kaj več, mu morajo pomagati ostali po vrsti in rodu poklicani sorodniki.

Kdor nakazuje prispevke, ne sme in ne more svojega premoženja prodati ali skriti, da se takó izogne dolžnostim, ker ga lahko oni drugi prisili; da mu zavaruje z vknjižbo njegove pravice. Obvezni sorodnik ne sme všteti v prispevke morebitnih terjatev, ki jih ima do preživljenca, niti zahtevati povračila prispevkov, če bi ta kdaj obogatel.

Poglejmo sedaj, kateri sorodniki imajo pravico iskati in kateri dajati prispevke za preživljanje in v kakem redu se mora po čl. 142. c. z. vse to vršiti.

Kakor so dolžni po čl. 138. in 139. c. z. preživljati starši otroke in otroci starše, morata po čl. 140. tast in tašča preskrbovati zeta in snaho, ta dva pa tasta in taščo. Po čl. 141. se končno nakazujejo prispevki v nekaterih ozirih tudi med brati in sestrami.

Po členu 142. c. z. mora plačevati alimente za obubožanega najprej njegov zakonski drug t. j. mož oz. žena.

Vzemimo za lažjo razlago preživljanja potrebno namišljeno osebo: Antona Opokarja. Njega, ki je ostal brez vsakih sredstev, mora preskrbovati s hrano, obleko in stanovanjem prej ko vsi drugi sorodniki njegova zakonska žena Ana roj. Poberaj. Če ta nima toliko, da bi možu pomagala, so ga dolžni preživljati njegovi otroci in vnuki, in sicer vsi tisti otroci, ki smo jih že imenovali, ko smo razpravljali o pravicah in dolžnostih staršev do otrok, in sicer zakonski, nezakonski in posinovljeni. Zakonski otroci iz prvega in drugega zakona, moški in ženske, poročeni in neporočeni. Izključeni so pastorki in pastorke, rodoskrumni in druge vrste nezakonskih otrok, to so tisti, ki se ne morejo pozakoniti niti uradno priznati za svoje.

Poklicani otroci ne prispevajo vsi hkrati, temveč po tistem redu, po katerem imajo pravico do dediščine svojega očeta Antona

Opokarja, in seveda sorazmerno z višino premoženja oz. dohodkov vsakega posameznega.

Prvi prihajajo v poštev zakonski otroci, sami ali skupno z otroki umrlih otrok Antona Opokarja t. j. z njegovimi vnuki, ali pa tudi sami vnuki, če so vsi njegovi otroci pomrli. Posinovljeni otroci tudi prispevajo po čl. 211. hkrati in skupno z njegovimi zakonskimi otroki oz. vnuki. Na nezakonske priznane otroke pade obveznost šele, če mu ne morejo pomagati njegovi sorodniki navzgornje vrste (starši, dedje, pradedje itd.), zakonski otroci in žena.

Takoj za ženo in otroci oz. vnuki pridejo sorodniki navzgornje vrste: starši Antona Opokarja, potem dedje in babice, pradedje in prababice itd. zopet po redu, kakor imajo pravico do njegove zapuščine.

Četrti po vrsti prispevajo zetje in snahe, dokler žive v zakonu s hčerami oz. s sinovi Antona Opokarja, ker če bi ti umrli in bi zetje in snahe stopili v drugi zakon, bi morali skrbeti najprej za nove zakonske druge in šele nato za ostale krvne sorodnike iz prvega zakona.

Tasta in taščo kot obvezna činitelja za preskrbovanje Antona Opokarja stavlja čl. 142. na peto mesto. Njuna obveznost traja do sklenitve novega zakona ali do smrti zakonskega druga.

Slednjič so dolžni preživljati Antona Opokarja tudi njegovi bratje in sestre, a v omiljeni obliki. Čl. 141. c. z. določa izrecno tole: «Do nujno potrebnih alimentov imajo pravico tudi bratje in sestre, ki si jih ne morejo priskrbeti sami radi telesnega ali umskega nedostatka ali radi drugih vzrokov, ki jih niso sami zakrivili.» Ti nedostatki in vzroki so v glavnem: pohabljenje, telesna bolezen, umobolnost, začasna ali trajna nezgoda in visoka starost.

Navedli smo vse te vrste sorodnikov, na katere pada medsebojna obveznost preživljanja, in red, po katerem se izvršuje obveznost do obubožanega Antona Opokarja.

Upoštevajmo sedaj drugi primer, da je Anton Opokar bogat in so vsi prej navedeni njegovi sorodniki revежi. On bi moral preskrbovati vse hkrati, če je njegova bogatija zadostna. V nasprotnem slučaju najprej ženo in otroke, nato starše in dede, za temi zeta in snaho, potem tasta in taščo in slednjič še brate in sestre. Navedli smo sorodnike po redu, sicer pa imajo prav za prav vsi hkrati pravico do preživitka. Samo ob sebi se razume, da prihajajo v poštev najprej tisti, kojih potrebe so nujnejše in sorodstvo bližje.

Vzemimo sedaj primer brata Antona Opokarja, ki se je na delu tako težko ponesrečil, da so mu morali odrezati roke. Ta brat je neoženjen, brez staršev in drugih bratov. Kdo mora skrbeti zanj? Če je delal pri kakem podjetju ali tujcu, ki ga je bil dolžan zavarovati, odgovarjajo zanj podjetje ali tujec oz. zavarovalnica. Njemu se izplača popolna zavarovalnina, ker je izgubil vso delomožnost in je torej preskrbljen za vse življenje. Sicer pa mora skrbeti zanj edino le njegov brat Anton Opokar.

Še en primer: Anton Opokar je daroval vse svoje imetje zetu Andreju Ljubiši in postal sam s svojo družino siromak. Zet in obdarovanec Andrej Ljubiša mora preskrbovati tasta in darovalca kot zet in tudi iz hvaležnosti za obdaritev. Taščo t. j. ženo Opokarja tudi kot zet in poleg tega nje in otroke zato, ker so že imeli pravico do prispevkov za preživljanje na dohodkih od premoženja Opokarja, ko se je ta iznebil vsega svojega bogastva, ne da bi bil moral to storiti.

Kdaj pa preneha obveznost nakazovanja alimentov? Ko prenehajo potrebe, ko se izčrpajo sredstva, ko umre tisti, ki je imel pravico do njih, ali pa tisti ki jih je nakazoval, in še v slučajih čl. 140. c. z.

Dr. A. S.

Zgodbice o Tepčku

1. Kakšne je doma nakuhal.

Živela je mati, ta je imela sina, ki so ga ljudje klicali za «Tepčka». Ob nedeljah ga ni puščala v cerkev, varovati je moral dom.

Nekoč bi bil moral med mašo ujeti kokljo, jo posaditi v gnezdo, da bi valila. Pa se je pomotil in ujel petelina, ki mu ni hotel sedeti na jajcih. Tedaj je vzel kladivo in ga udaril po glavi. No, zdaj je kokot miren ležal v gnezdu.

Ko se je mati vrnila iz cerkve, ga je vprašala, če je posadil kokljo v gnezdo. «O, da», je odgovoril, «sprva ni hotela mirno sedeti, a sem ji dal eno po glavi, zdaj je ko pribita.»

Mati je šla gledat in je našla mrtvega petelina. Tepček je menil, da ga je moral gotovo kdo ubiti. «Da mi v svojem življenju nikoli več ne boš posajal kake koklje v gnezdo!» ga je kregala mati.

Drugič bi bil moral mesti mleko in nato izprati maslo. Ko je bilo maslo že skoraj gotovo, si je navezal pinjo na hrbet in jo je odnesel k potoku. Toda ko se je tam upognil,

mu je zletelo maslo čez glavo v vodo. «Pa se napij in operi!» si je mislil in odšel domov.

Materi je povedal, da je maslo v potoku, a ko je šla gledat, ni ničesar našla. «So ga

Maslo mu je zletelo črez glavo v vodo.

pa že ribe pojedle, kaj moram jaz zato», je rekel Tepček. Mati mu je zagrozila: «Mesti se boš moral šele učiti.»

In takih je napravil vsak dan eno.

2. Tepček hodi na semenj.

Mati je uvidela, da sina doma ne more nič prida učiti, naložila mu je skute, naj jo nese v mesto na prodaj. Dejala mu je, da mora, kjer bo videl veliko ljudi, kričati na vse grlo: «Skuta, sveža skuta, kupite, kupite!»

Prišel je v mesto in videl, kako ljudje derejo v neko cerkev. V nji se je pravkar vršila poroka. Vstopil je tudi Tepček in začel vpiti na vse pretege: «Skuta, sveža skuta, kupite, kupite!» Zato so ga pošteno pretepli in vrgli čez prag.

Doma je potožil materi svoje gorje: «Ha», je rekla mati, «ti bi bil moral zaklicati: «Kakšna sreča, Bog naj blagoslovi!»

Ko se je približal nov semenj, je Tepček zopet šel v mesto. Zagledal je množico ljudi, ki se je gnetla okoli goreče hiše. Takoj je tekel k njim in začel vpiti na vse grlo: «Kakšna sreča, Bog naj blagoslovi!» Tedaj se mu je zgodilo enako ko pred osmimi dnevi v cerkvi.

S klobasami na hrbtu se je vrnil domov in jokaje pripovedoval materi, kaj se mu je zgodilo. «Vzeti bi bil moral škaf vode in pomagati gasiti», ga je poučila mati.

V prihodnje je zagledal dva pijanca, ki sta planila iz neke krčme in se pretepala. Tepček je popadel škaf, zajel vode in jo zlil na pretepača. To je oba pijanca streznilo, pustila sta drug drugega in se vrgla na Tepčka. Prejel je dobršno mero udarcev. To je bolelo!

Ko se je doma pritožil materi, mu je ta rekla: «Moral bi ju strgati vsak sebe.»

Prejel je dobršno mero udarcev.

Teden pozneje je zagledal kmeta, ki je gradil nov plot okoli svojega vrta. Ko se je mož odstranil, je pristopil Tepček, se lotil plota in ga trgal vsak sebe. Ko se je kmet vračal in zagledal, kaj počenja butec, mu je zaklical: «Glej, da se mi takoj spraviš, sicer ti navijem uho, da me boš pomnil.»

Tepček je stekel domov in rekel materi: «Zdaj pa ne bom nič več delal.»

«Pa še lepo boš delal», mu je odvrnila mati, «če ti bom ukazala.»

Tepček nakupuje.

Nekoč mu je ukazala mati, naj gre in naj ji kupi bucik. Nazaj grede jih je položil na voz, ki je vozil mimo, in odšel domov.

«No, Tepček, kje imaš bucike?» ga je vprašala mati.

«Pretežke so mi bile», ji je odgovoril, «zato sem jih položil na voz, kmalu bodo tu.»

«Zakaj pa si jih nisi zataknil v telovnik?» mu je rekla mati.

«Škoda, da mi tega prej niste povedali», ji je odgovoril Tepček.

Drugič ga je poslala po maslo. Kupil ga je in si ga namazal na telovnik. Ko je prišel domov, ga je nahrulila mati:

«No, kje pa imaš maslo?»

«Tu na telovniku!»

«Zakaj pa ga nisi prinesel v košu?» je vpila mati.

«Škoda, da mi tega niste prej povedali», je rekel Tepček.

Prav tedaj je potrebovala mati novega konja in novo deklo. In koga pametnejšega naj bi ponju poslala če ne Tepčka?

Vse mu je natančno razložila, kaj in kako, nazadnje mu je rekla: «Ko boš kupil konja, naj se v prvi hiši ovsa najé, v drugi vode napije, nato pa naj gre naravnost domov.»

Tepček je kupil v mestu konja, najel deklo, ki jo je naložil v koš in jo je odnesel domov. Tu jo je vrgel pod klop, mati pa ga je vprašala vsa v skrbeh:

«Za božjo voljo, Tepček, kje pa imaš konja in deklo?»

«Na telovnik sem si ga namazal», je odgovoril materi.

«V mestu sem kupil konja», je pripovedoval butelj, «in sem mu rekel, naj se v prvi hiši ovsa najé, v drugi vode napije, a nato naj odide naravnost domov. Deklo pa sem zbasal v koš in jo prinesel, tam pod klopjo leži.»

«O, ti neumni Tepček», je vzdihnila mati, «kaj nisi znal deklo posaditi na konja in jo vriskaje in poskakovaje privesti domov.»

Tepček je odgovoril: «Da bi mi bili to prej rekli!»

4. Tepček se poteplje.

Poslej mu mati ni nalagala dela, počenjal je, kar se mu je hotelo. Na svojem potepanju je prišel k peku in zagledal velik ogenj, ki je gorel v peči. Takoj se je spomnil, kaj mu je rekla mati, ko se je bil vrnil od požara, vzel je škaf vode in pogasil peč.

Pek se je razsrdil in mu jih je naložil pošteno mero. Mati pa mu je rekla: «Zakaj nisi rajši zaklical: Tudi meni in moji materi malo.» Mislila je na hlebce, ki bi se morali peči. «To si bom zapomnil», je rekel Tepček.

Pozneje je srečal hlapca, ki je vozil gnoj na polje. «Tudi meni in moji materi malo», mu je zaklical. Hlapec mu ga je naložil, kar ga je mogel nesti.

«Kaj mi prinašaš?» ga je vprašala mati. Ko je opazila gnoj, mu je rekla: «Zakaj nisi zaklical: Fej, kako to smrdi!» Tepček si je to zapomnil.

Kmalu nato se je v soseščini vršil pogreb. Pridružil se je tudi Tepček, po poti pa je zaklical: «Fej, kako to smrdi!» Napodili so ga s palicami.

Prijokal je domov, povedal materi, a ona mu je rekla: «Bog se usmili uboge duše, bi bil moral reči, nesrečni pobič.» In Tepček ji je odgovoril: «To si zapomnim za drugič.»

Naletel je na konjederca, ki je ubijal

Hlapec je naložil Pepčku gnoja, kar ga je mogel nesti.

kljuse in mu je zaklical: «Bog se usmili uboge duše!» Tega mu konjederec ni mogel odpustiti, a vendar ga je vzel za hlapca. Toda Tepček ni vzdržal pri njem. Že naslednjega dne je ves v solzah pritekel domov.

5. Tepček odide po svetu.

Naslednjega dne ga je vprašala mati: «Kaj pa prav za prav bo iz tebe?»

«Po svetu pojdem», je odgovoril Tepček.

Mati mu je odsvetovala, a on je ponavljal venomer: «Po svetu pojdem in pojdem.»

Tretjega dne je vstal na vse zgodaj in se odpravil s svojo culo na pot. Mati ga je spremljala lep kos ceste. Slednjič sta se poslovila.

Butec je pogumno korakal dalje in ni opazil, da se mati venomer ozira za njim. Tako je potoval že pol dne, pojedel je ves kruh, a ker ga nihče ni povabil na kosilo, mu je postajalo vedno tesneje pri srcu.

Zvečer je mati šla k sosedi in ji je pripovedovala, kako pogumno je Tepček odšel po svetu. Tedaj se ji je nenadoma zazdelo, da so zacvrkutnila vrata njene koče. Sosedi sta šli gledat, res, nekdo je bil v izbi.

«Ej, raca na vodi», je vzkliknila soseda, «Tepček se je vrnil. Tu pa nekaj ni v redu.»

«Mati», je rekel Tepček, «tako tesno mi je postalo pri srcu.»

Mati mu je urezala velik kos kruha, pojedel ga je in truden legel v posteljo. Tako je bil Tepček po svetu, četudi ni bil prišel niti do plota sosednje vasi.

6. Tepček se uči rokodelstva.

«V učenje te bom dala, sicer svoj živ dan ne bo prida iz tebe», mu je nekega dne rekla mati. Rečeno, storjeno.

Bil je tepen, da se mu je tema delala pred očmi.

Vzel ga je neki čevljar. Ker pa je moral ves čas le sedeti in so mu dajali pičlo hrano, se je razjezil in razrezal mojstru vse usnje. Bil je tepen, da se mu je tema delala pred očmi, še dobro, da je našel pot domov.

Butelj je šel k mizarju in se je izgovoril, da mu ne bo treba vedno sedeti in da mu bo opoldne polna skleda. In res je bilo tako. Ker pa je moral vedno le stati, se je zopet razjezil, razsekal in razžgal vse deske, na kar ga je mojster brez plačila spodil.

Nato se je učil za peka. Upal je, da mu pri peku ne bo treba samo sedeti ali samo stati, poleg tega je pričakoval vsak dan svežih žemelj. Pek je odšel v mesto in naročil Tepčku, naj mu med tem napeče hlebčkov, žemelj in kifelcev. Pa je Tepček nenadoma stekel za njim in vpil: «Kako naj jih spečem?» Mojster mu je odgovoril: «Kakor se tiče.» Tepček pa je razumel: «Kakor lisice.» Vrnil se je in spekel na stotine žemelj in kifeljcev, ki so imeli podobo lisice. Ko se je mojster vrnil in to videl, se je silno razhudil in ga je z «lisicami» vred vrgel iz hiše.

S tem se je tudi končalo Tepčkovo učenje. In Bog ve, mi tega ne vemo, morda je postal sčasoma še velik in moder mož.

Po lužiški pripovedki

Mikavnosti

Očaki in očanci med drevesi.

Iz splošne umrljivosti so izračunali pri ljudeh povprečno starost na 35 let in določili ob enem najvišjo starost, ki jo utegnemo dočakati, s 115 leti. Vobče ne dosežejo živali tako visoke starosti. Izjemo tvorijo želve s 300, ščuke z 250, sloni z 200, papige in rečne bisernice s 150, nekateri ptiči, ribe in mehkužci z nekaj nad 100 leti. V rastlinstvu pa nahajamo vse polno vrst, ki so zrle na človeško delovanje in nehanje skozi dolge zgodovinske dobe. Med njimi prednjači baobab, opični kruhovec iz afriške stepe, ki je med vsemi najbolj trdoživo drevo in se ponaša z lepo starostjo 6000 let. Kalifornijska sekvoja je bila stara že 5000 let, ko so vdrli prvi Evropci v njeno domovino. Tretja v tem častitljivem krogu je indijska figa, ki dočaka 3000 let. Naša tisa in cipresa vzhodnih sredozemskih dežel zaostaja le malo za indijsko figo. Brin doseže kvečjemu 2000 let. Nobeno drugo devo, naj je doseglo tudi svojo najvišjo starost, ni izpred Kristusove dobe. Kaka sedaj že trhla jelka je bila v svoji otroški dobi mogoče priča bojem naših prednikov z Longobardi, danes tisočletne lipe kakor tudi hrasti so videli še kakega koroškega vojvodo. Največja starost, ki jo doseže oljka, znaša 700 let, pri črnem boru, macesnu in belem jagnedu se skrči življenjska doba na 600 let, medtem ko odmirajo pravi kostanj, javor in laška topol približno v svojem 500. letu. Gabru, jesenu in divjemu kostanju je usojeno poltretje, trepetljiki, leski, vrbi in zeleniki pa poldrugo stoletje. Ako omenimo še trto, ki doseže tu pa tam celo 130 let, smo prišli do dreves, ki jih lahko sami sadimo, ki jih videvamo rasti, razvijati se in končno hirati, usihati in usehniti.

Izpodrinjena domača žival.

Med vsemi domačimi živalmi je postala mačka najbolj pozno človeku družabnica. Kdaj jo je človek prav za prav ukrotil in udomačil, ne vemo, gotovo se je pa to zgodilo že v zgodovinski dobi. Najbrž so bili Egipčani, ki jim je uspela krotitev mačke. To sklepamo iz dejstva, da so jo dvignili v vrsto svetih živali, ker jih je rešila mišje nadloge. Kdo je pa lovil te škodljive glodavce, ko še ni bilo mačke? Odgovor — zveni nekam čudno in preseneča — na to vprašanje se glasi: podlasica. Mojzesovi predpisi jo navajajo kot neužitno žival; sicer je pa sveto pismo ne omenja v tem smislu, da bi se dalo sklepati na kako ožje razmerje do človeka. Šele talmudisti, razlagavci židovskih izročil, so izpolnili to vrzel. Oni govore o gojitvi podlasice, ker čisti hišo. Rabbi (v 2. stoletju) je naročil

svoji dekli, naj prizanese najdenemu gnezdu podlasice. V tretjem in četrtem stoletju nastopa podlasica že poleg mačke. Pri starih Grkih je bila podlasica zelo priljubljena, nadeli so ji poleg pravega imena še imence: nevestica. Rimljani so ji pravili mustela, kar je gotovo v zvezi z besedico mus, ki pomeni miš. Italijani ji pravijo še dandanes donnola (ženska). V stari Homerjevi parodiji, boju med mišmi in žabami, se pritožujejo miši radi podlasic kot najhujših svojih sovražnikov in v neki bajki grškega pesnika Phaedra vzklika ujeta podlasica: «Prizanesi mi, človek in jaz ti odpravim miši iz tvoje hiše.» Tudi Aristophanes (450—385 pred Kr.) ima povest o podlasici in miši. Da je izpodrinila mačka podlasico, je pripisovati najbolj dejstvu, da se je znala mačka človeku s svojim dobrikanjem prikupiti. V zadnjem času pa prihaja podlasica zopet do veljave. Ameriški farmerji pospešujejo njeno nastanitev v hlevih in skednjih, kroteč mlade, ujete podlasice.

Vremenski preroki.

Mnoge živali napovedujejo s svojim obnašanjem bližajočo se izpremembo vremena, a to le za dobo 24. ur. Kadar letajo lastovke nizko, je skoraj gotovo dež v najkrajšem času. Toda lastovke bi letale vkljub grozečemu dežju visoko, če bi letale tudi žuželke visoko. A žuželke se drže nizko, kakor hitro jih potisne vlažnost v zraku k tlom. V tem primeru so prav za prav žuželke pravi preroki. Majhne živalce so sploh izvrstni vremenski preroki. Naj omenimo pajke. Razmeroma precej dolgo pred izpremembo jo napovedujejo zanesljivo, ker so takoj začutili njihovi občutljivi živci izpremembo vlažnosti. Pred kakimi osemdesetimi leti, ko nismo še poznali zanesljivih tlakomerov, so se naši ljudje zanašali na pajke. Naše gospodinje niso določile dneva za pranje, dokler niso tako rekoč vprašale pajka za svet. Čim hitreje prede pajek, čim daljše so njegove nitke, tem gotoveje je pričakovati lepega vremena. Med ribami je piškur, v vrsto krapov spadajoča juguljasta riba, ki je dobila označbo vremenskega preroka, ker se dvigne na površino 24 ur pred nevihto ali dežjem. Pred dežjem se priplazijo iz svojih skrivališč močeradi in krote. Tozadevne sposobnosti naše rege, božje žabice, so znane, saj nadomešča v marsikaterem gospodarstvu še dandanes dragi tlakomer. Najboljšega preroka živalskega izvora imajo pa v južno-ameriški državi Chile. Tam trgujejo že več sto let z lupino vrste morskih pajkov. Prazna školjka je ob lepem vremenu popolnoma bela. Pred dežjem z nevihto se pojavijo na njej rdečkasti madeži, pred trajnim dežjem pa pordi vsa. Rdečica se seveda izgubi, ko se pripravlja lepo vreme. Ta školjka je kot prerok še posebne važnosti. Ona ne naznanja že obstoječe vlažnosti, marveč prerokuje pravočasno to, kar se bo zgodilo po daljšem ali krajšem prestanku. Živali višje vrste čutijo vreme vnaprej, čeprav je za krajšo dobo. Tako pavi kriče, mačke se neprestano ližejo, krti razgrebajo velike krtine. Vse te živali čutijo bolj ali manj naraščajočo, na kožo in dihala vplivajočo zračno vlažnost ali elektriko kakor tudi povečani zračni pritisk. V tem prekašajo ljudi razen onih — posebno revmatičnih — ki utegnejo čutiti vsako zračno izpremembo prej ko drugi.

Dobrotniku in rešitelju — spomenik!

Pred kakimi šestdesetimi leti so nasadili naselniki v Avstraliji opuncijo, neko vrsto figovega kakta, rastlino, ki je rasla dotle le na zapadni Kubi in v južnem Teksasu. Nasadili so jo, ker se je dala res mnogostransko uporabiti: njen sad je užiten, njeno meso vsebuje dragocena hranila za živino in slednjič rabi poljedelcem, ker doseže 3 do 4 m višine in tvori postavljena v primerni razdalji druga od druge, neprodirno steno, kot izboren naraven plot za njihove pašnike in nasade. Na avstralijskih tleh je dobila rastlina posebno ime «Prickly Pear», kar bi se ponašilo z «bodečo hruško». Tu na novi zemlji je našla rastlina najugodnejše pogoje za svoj obstoj in razvoj. Namnožila se je v taki meri in razpasla tako neovirano, da je postala v zadnjih tridesetih letih prava nadloga. Milijonov štirijaških metrov rodovitne zemlje niso mogli ljudje obdelati, ker niso utegnili prodreti kaktovo goščo in ker bi bile bohotno rastoče opuncije takoj zadušile vsakteri nasad. V pokrajinah Queensland-u in Novem Južnem Wales-u so pokrivale rastline površino, veliko ko tretjina Italije. S trebljenjem in sežiganjem so poskušali ustaviti sovražnika na njegovem zmagovitem pohodu. Zaman. Začeli so iskati drugod zaveznikov. Dobili so jih v ličinkah nekega zelo plodnega molja. Kakor hitro se ličinke izležejo, se zarijejo v nežno meso rastline, dožro se do njenega mozga in jo na ta način zamore. Leta 1925. so začeli gojiti te molje in jih razpošiljati pod vladnim nadzorstvom v po opunciji prizadete pokrajine. Že po treh letih so dovršile ličinke svoje ogromno delo. Kaktove goščе so izginile popolnoma, le tu pa tam so ostali še revni ostanki kot nezmotljive priče razsežnega območja rastlinskega škodljivca in obenem neumornega delovanja ličink. Avstralija se je rešila grozne kuge, ki ji je preraščala pašnike in polja in odjemala travi in žitu svetlobo in tla. Nič čudnega, če nameravajo postaviti hvaležni prebivalci pokrajine Queensland-a temu molju spomenik.

Po čem je nevesta?

Iz svetega pisma vemo, da si je moral ženin v dobi očakov nevesto kupiti oziroma prislužiti. Tako je delal Jakob Labanu sedem let za njegovo hčer Rahelo. Tako hlapčevanje za neveste je še dandanes v navadi in sicer pri prebivalcih malajskih otokov in Ognjene dežele na skrajnem jugu Južne Afrike. Homer, najslavnejši starogrški pesnik, ceni postavno in izobraženo žensko na pet goved. Germanski ženin je dal svojemu tastu četrtino črede za hčer. V Osred-

nji Afriki stane nevesta dvajset osti za na kopje, v južnem Kongu celo samo dvajset šivank, pri otočanih Južnega morja pa nekaj nizov školjk. V zadnjem času so se združili ženitve željni moški v Damasku in sklenili soglasno, da se ne poroče, dokler ne znižajo očetje cene svojim hčeram. Zahtevali so celo po evropskem vzorcu doto. Drugi so zahtevali popust pri takojšnjem plačilu, oziroma uvedbo plačevanja na obroke. Tako le polagoma odplačujejo Kirgizi v sibirskih stepah, pri katerih stane nevesta sedem, sedemnajst ali sedem in dvajset kamel. Vsako toliko pripelje zet novo kamelo v tastov ograd.

Kdaj bo konec sveta,

Benares ob reki Ganges-u je bramancem najsvetejše mesto in ob enem središče bramanske učenosti. V glavnem svetišču je postavljena majhna piramida, nič večja ko naprstnik. To piramido je imenoval že Brahma, najvišje indijsko božanstvo, «popek sveta». Po svetih predpisih morajo svečeniki to piramido razložiti. In ko se to zgodi, bo konec sveta blizu. Toda nam se tega ni treba bati. Že stoletja se ukvarjajo svečeniki s to nalogo, ne da bi jim bilo doslej uspelo, približati se le količkaj cilju. Kajti naloga, ki jo je postavilo božanstvo samo, je matematično čudo. Piramido sestavlja 64 majhnih zlatih ploščic različne velikosti. V sredi so ploščice prevrtane. Dobro razdeljene so nanizane na igli tako, da leži spodaj največja, na tej nekoliko manjša ploščica. Za razločitev piramide naj se uporablja nadaljni dve igli in sicer na ta način, da se odvzame piramidi vedno le po ena ploščica, ki se postavi ali na popolnoma prazno iglo ali pa na večjo ploščico. Nima smisla, da bi kdo ugibal, kdaj bo naloga napravljena. Kajti do popolne razložitve treba nič manj ko 20.293,,775.907,454.375 prenosov. Če bi rabili svečeniki za vsak posamezni prenos le pet sekund — za kar bi se morali ponašati z izredno ročnostjo in urnostjo v prstih — bi bilo možnih na dan pri štiri in dvajset urnem nepretrganem delu 17.280, v enem letu torej 6,307.200 prenosov. Da dovrše svečeniki nalogo, treba torej dobe 3.217,557.063 let, od katerih je minil doslej šele zelo majčken delček. Konca sveta lahko pričakujemo povsem mirno in brez vsake bojazni — po indijskem računu.

Skoraj bi ne verjel

Nabral sem po lanskih dnevnikih nekaj vesti, ki sem jih spravil pod gorenji skupni naslov. To so nenavadni dogodljaji, o katerih bi človek sodil, da so se rodili v bujni domišljiji kakega poročevalca, če bi resnost dnevnikov, če bi navedbe kraja in imen sodelujočih oseb ne izključili že vnaprej vsake take sodbe.

Naj pričnem s slavnostjo.

Na Angleškem leži v grofiji Surrey, mestece Sutton, čigar bolnišnica je obhajala lansko leto svojo petdesetletnico. Ta bolnišnica se razlikuje v nekem oziru od vseh drugih bolnišnic. Na prvi pogled je to čisto navadna bolnišnica, kakršne so pač bolnišnice po vsem svetu. V bolnišnici so pobeljene sobe, v sobah bolniške postelje. Vse je čedno, snažno in belo ko sneg. Čedna in brhka je tudi strežnica. V operacijski sobi se svete nabrušeni noži, da jemljejo človeku kar vid, v kuhinji se leskečejo svetli lonci, bleščе se gladke pečnice in iskre se medeni in bakreni deli velikega štedilnika. Tudi zdravnik prihaja redno vsak dan pregledovat. V večjem, dvorani podobnem prostoru blizu operacijske sobe je izborna lekarna. Za bolnišnico se razteza precejšnji vrt. Pod košatim drevjem so postavljene klopi, namenjene okrevajočim in oddiha potrebnim osebam. In vendar ni v vsej bolnišnici nobenega — bolnika. Petdeset let že stoji bolnišnica na lepem kraju sredi lepega vrta, petdeset let jo vzdržujejo, skrbe za njo, a v vsej tej dobi ni bilo v njej še nobenega bolnika. Bolnišnica je bila namreč zgrajena po neki ustanovi. Ustanovno pismo jo je namenilo bolnim mornarjem. Čeprav leži mestece ob morju, z bolnim mornarjem se ne more ponašati. — —

Razpravna dvorana tienenske sodnije. Tienen leži v belgijski pokrajini brabantski, šteje 18.516 prebivalcev in med temi sivolasega starčka, ki ga je pozval sodnik pred še, naj priča v neki lastninski pravdi.

Sodnik: «Pierre Guffens?»

Starček: «Tukaj sem!»

Sodnik: «Vaša starost?»

Starček: «Šest in devetdeset let!»

Sodnik: «Ali imate kakega sorodnika?»

Starček: «Nobenega več. Moj edini brat je umrl pred sto in petdesetimi leti!»

Sodnik (začuden): «Kako prosim?»

Starček (mirno ko prej): «Moj edini brat Albert je umrl pred sto in petdesetimi leti!»

Sodnik: «Še vedno ne umejem!»

Starček: «Ne mislite, da se motim, ali da mi peša spomin. Prepričajte se sami! Jaz sem letos tam v maju dočakal svoje šest in devetdeseto leto. Ko se je moj oče prvič poročil, je štel devetnajst let. Edini otrok iz tega zakona, Albert, je umrl v svojem tretjem mesecu. Drugič se je poročil moj oče v starosti pet in sedemdesetih let. Iz tega zakona sem se jaz rodil. Izračunite sami, gospod sodnik, razliko in videli boste, da znaša ta prav sto in petdeset let.»

Iz razpravne dvorane se je pa še tisti dan razširila po Tienenu in odtod po svetu vest o starčku, ki mu je umrl pred poldrugim stoletjem edini brat Albert. — —

Da je muha nadležna, a tudi nevarna žival, ki prenaša nalezljive bolezni, je znano, zato ni

čuda, če organizirajo oblasti, ki jim morata biti blaginja in zdravje državljanov prav posebno pri srcu, boj zoper ta usodni mrčes. Tudi na Japonskem žive muhe, ki se najbrž prav nič ne razlikujejo od naših, vsaj po nadležnosti in nevarnosti ne. Lansko leto se je opogumil japonski zdravstveni urad v Tokiju in določil en dan meseca junija kot lovski dan na muhe. Vsaki Japonec mora pobiti — tako so naznanjali letaki, lepaki in časniki — čim največ muh. Da se je to res zgodilo, mora vsak gospodar izpolniti posebne oblastvene obrazce in navesti, koliko bojevnikov je dala družina in približno s kakim plenom se ti bojevniki ponašajo. Zdravstveni urad je namestil po vseh krajih posebne uradnike, ki naj poberejo izpolnjene obrazce, ki naj vodijo statistiko o tem nenavadnem boju in ki naj tudi nagrajajo posebne pridne t. j. krute lovce. Državljani so slušali svoje oblasti in šli v boj zoper muhe že s prvim zorom. Odlikovala se je posebno šolska mladina. Ni ji bilo treba čepeti v šoli, niti se bati ukora od kogarkoli radi krvoločnosti, ne, še nagrada se jim je obetala. Lovili so muhe s pestjo, z loputami, ubite muhe spravljali v koše in vreče in nosili uradnikom, da jih preštejejo. S precejšnjo denarno vsoto in s tem, da so prinesli vsi listi njeno podobo, ki je prišla celo v evropske ilustrovane liste, je bila nagrajena šolska deklica Kaja Sunsui. Nabrala je 25.000 muh. Čez teden dni so objavili listi izid in uspeh muholovskega dne. Oboje jim je dal na uporabo osrednji odbor. Izkazalo se je, da je poginilo v štiri in dvajsetih urah na Japonskem nasilne smrti 717,530.000 muh. Tokio, največje japonsko mesto z nad pet milijonskim prebivalstvom, je prednjačilo pred vsemi drugimi z ogromnim plenom 132,000.000 muh. — —

Zopet razpravna dvorana. To pot v Parizu. Pred sodnikom gospa Corniga Charlotte in hišni posestnik Blanchet Louis.

Gospa Corniga toži Blanchetta na izpopolnitev pogodbe. Najela je bila stanovanje v Blanchetovi hiši in si izprosila od gospodarja dovoljenje, da sme imeti v stanovanju nekaj majhnih domačih živali, kar je prišlo tudi v najemno pogodbo. Gospa je prišla v stanovanje, živela sama zase in nikomur dovolila vstopa. Hišnik je postajal radi tega od dne do dne radovednejši. Ko je odšla nekoč najemnica z doma, je pokukal skozi ključavnico in opazil ves osupel, da leže na slami trije krokodili, nekaj kač in še več druge golazni. Vratar je seveda takoj povedal gospodarju, kaj vsega je videl v gospenjem stanovanju. Blanchet je pozval najemnico, naj odstrani golazen. Gospa se je pa branila, češ po pogodbi sta se bila drugače zmenila. Poleg tega je ona krotilka in se pripravlja doma na svoj poklic. A gospodar se ni zmenil mnogo za prejšnji dogovor, dal je kratko malo prenesti «domače živali» gospe Cornige po izkušenih strežnikih v zoološki vrt, samega sebe pa tožiti. Sodnik se je postavil, premotrivši vestno ves dejanski stan, na stran toženca, zavrnil tožbo z razlogom, da se ne smejo šteti krokodili, kače in druga taka golazen med domače živali, tudi če žive v pariškem stanovanju. — —

V avstrijskem zdravniškem strokovnem listu je poročal lansko jesen inomoški kirurg dr. Hoche o operaciji sedemnajstletnega dekleta. Iz umljivih vzrokov je pri tem zamolčal ime in priimek nesrečne bolnice. Motnje v prebavi. Jedla je neprebavljive stvari, zato so morali zdravniki z nožem odstraniti telesu neprijajočo hrano. Uspavali so jo in dobili v njenem želodcu vse polno železnih žebljev. Žebljev, dolgih žrebljev za zaboje. Ne morda deset, dvajset, ne, ko so ji jemali žeblje iz želodca, so šteli ...dvajset, trideset, štirideset,... kaj, ali jih še ni konec? ... petdeset, šestdeset, osemdeset... zdravnikom se je brala brezmejna osuplost z obraza ... devetdeset..., sto... kratko malo zdravniki so izvlekli nič manj ko 152 žebljev. Reci in piši in verjemi (dr. Hoche ni z domišljijo obdarjen pisatelj, čeprav se zanima za notranjost mladega dekleta, in z žeblji napolnjen želodec tudi ni prava snov za kako novelo) sto in dva in petdeset žebljev. A zadeve še ni konec. Bolnica je srečno prebila operacijo in dr. Hoche jo je predstavil črez čas inomoški zdravstveni zdravniški družbi kot ozdravljeno in dostavil, da je bila to že druga operacija, ki jo je napravil dekletu. Pred šestimi meseci jo je moral tudi operirati in tedaj ji je pobral iz želodca devet in devetdeset žebljev. — —

V novembru so priredili v Berlinu razstavo kanarčkov, najboljših pevcev, in ob tej priliki je zvedlo občinstvo, da imajo kanarčki v prestolnici posebno izpraševalno komisijo treh razsodnikov. Pred to strogo komisijo mora priti vsak kanarček, ki bi rad postal odlikovan pevec. Pevcem, ki prebijejo izpit, se cena kajpada precej zviša in vsak vzgojevalec je ponosen, da ima pevca z dobrim izpričevalom. Pred komisijo prineso v kletkah samo že dobro izvežbane pevce. Vsak razsodnik razpolaga s tridesetimi točkami in izpraševanec, ki si je znal pridobiti več ko sedemdeset izmed vseh možnih devetdesetih točk, je napravil izpit z odliko. Koliko truda, preden pripravi vzgajalec kanarčka do tega, da zapoje tako rekoč na ukaz pred tujimi ljudmi svojo najlepšo pesem! Izpit obsega enajst predmetov in le malo je pevcev tako izredno nadarjenih, da bi se izkazali v vseh teh enajstih predmetih od žvižganja preko gostolenja in drobenja do umetniških gostolevkov. Najboljši pevci tekmujejo nato po tem prvem izpitu med sabo za deželsko pokrajinsko prvenstvo. Med temi izbere širša glasbena - znanstvena komisija «državnega prvaka», pevca, ki poje med vsemi nemškimi kanarčki najlepše. Na to izredno odlikovanje je seveda še najbolj ponosen lastnik izrednega pevca, saj kanarček se ne zaveda, da je prebil najstrožje izpite in se povzpel do najvišje možne stopnje svojega pevskega poklica. — —

Pristojbine

A) Poštne

	V Italiji in kolonije	V inozemstvo
1. **Navadna pisma ali zalepke** v notranjem prometu Italije za vsakih 15 g ali vlomek (najvišja teža 2 kg) ali v kraju samem	0.25	
b) iz kraja v kraj	0.50	
c) aktivno služečim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti) do 15 g	0.25	
d) v inozemstvo (Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo) za prvih 20 g ali vlomek		1.00
e) V Vatikansko mesto, za prvih 20 g	0.80	
za nadaljnih 20 g ali vlomek	0.50	
f) za drugo inozemstvo		1.25
g) za vse inozemstvo vsakih nadaljnih 20 g ali vlomek		0.75
2. **Dopisnice** uradne ali tudi zasebne v kraju samem ali naslovljene služečim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti)	0.15	
Iz kraja v kraj	0.30	
V inozemstvo (Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo)		0.60
V Vatikansko mesto	0.50	
V ostalo inozemstvo		0.75
3 **Dopisnice uradne s plačanim odgovorom** v kraju	0 30	
Iz kraja v kraj	0.60	1.50
4. **Razglednice**:		
a) s samim podpisom in datumom	0 10	0 25
b) s petimi voščilnimi besedami	0.20	0.25
ednako v Vatikansko mesto	0.20	
c) z dopisi iz kraja v kraj	0.30	0.75
d) z dopisi v Nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo		0.60
e) z dopisi v kraju samem, oziroma vojakom (kakor zgoraj)	0.15	
5. **Posetnice** s kvečjemu 5 voščilnimi besedami (tudi v kraju)	0.20	0.25
6. **Obvestila**: rojstva, smrti, poroke in slična	0.15	0.25
7. **Trgovski računi** brez dopisov in le posamezni do 15 g	0.25	
V inozemstvo se pošljejo trgovski računi kakor rokopisi ali p'sma.		
8. **Rokopisi** v obliki pisma 45×45 in valja 10×75 cm, katerim lahko priložimo pismo, ki se nanaša na rokopis		
a) do 200 g	0.60	
b) za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomek, do 2 kg	0.20	
c) v Vatikansko mesto, do 250 g	1.00	
za vsakih nadaljnih 50 g	0.30	
d) v inozemstvo za prvih 250 g		1.25
e) v inozemstvo za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomek do 2 kg		0.25
v Vatikansko mesto	0.20	
9. **Navadne tiskovine** za vsakih 50 g ali vlomek do 2 kg	0.10	0 25
v Vatikansko mesto	0.20	
Navadne tiskovine, ki presegajo 25 cm v dolžini ali širini, doplačajo	0.10	
Navadne tiskovine, ki presegajo 45×45 ali 10×75, se izključijo.		
10. **Bukvarski listi** (naročila knjig v komisiji)	0.05	
11. **Vzorci brezvrednostni**:		
a) do 100 g	0.35	0.50
b) vsakih nadaljnih 50 g	0.15	0·25
c) v Vatikansko mesto do 100 g	0.40	
vsakih nadaljnih 100 g	0.20	
Teža vzorcev je dovoljena do 500 g.		
12. a) **Priporočanje** — (Raccomandazione) poštnih pošiljatev stane poleg navadne pristojbine še	1.25	1.50
b) v Vatikansko mesto	1.25	
c) odškodnina izgubljenih priporočenih pošiljatev	25.00	125.0
d) priporočanje dopisnic, tiskovin ali vzorcev	0.60	1.50
e) za perijodične tiskovine je dopuščen špecijalni Conto corrente za priporočanje istih po ministerijalnem pooblastilu.		

13. **Ekspresne pošiljatve**, doplačilo k zgoraj omenjenim	1.25	2.50
v Vatikansko mesto	2.00	—
14 **Poštne povratnice** (Ricevute di ritorno)	0.50	1.25
v Vatikansko mesto	0.80	
15 **Povzetna pristojbina** (diritto di assegno) pri vzorcih le do 15 lir, pri drugih pošiljkah do 1000 lir kakor pri priporočenih z doplačilom	0.50	
v inozemstvo poleg pristojbine 1.— še za vsakih lir 100 ali vlomek povzete svote		0 80
v Vatikansko mesto	0.50	
16 **Zavarovanje** (assicurazione) denarnih pisem, poleg pristojbine priporočenih, še zavarov.:		
a) za prvih 200 lir ali vlomek	0·50	
b) za vsakih nadaljnih 100 lir ali vlomek	0.25	
Doplačilo proti višji sili znaša:		
c) za prvih 200 lir ali vlomek	0.50	
d) za nadaljnih 100 lir	0.25	
V inozemstvo: poleg pristojbine za priporočanje:		
e) v Vatikansko mesto do L. 200	0.80	
za vsakih nadaljnih lir 100	0.40	
f) za vsakih 300 zlatih frankov ali vlomek		1.85
17. **Poštne nakaznice** (vaglia postali), ki stanejo 10 stotink:		
za zneske do lir 25	0.40	
za zneske nad 25 lir do lir 50	0.80	
za zneske nad lir 50 do lir 100	1.20	
za zneske nad lir 100 do lir 200	2 00	
za nadaljnih vsakih 100 lir ali vlomek, nad 200 lir	0.50	
Nakaznice do 25 lir naslovljene moštvu vojaš.va	0.20	
18. **Brzojavne nakaznice**: plačajo poleg navadne in brzojavne pristojbine še	0.50	
19. **Poštne nakaznice za inozemstvo**: pristojbina je sledeča:		
a) 50 st. za vsakih 100 lir ali vlomek istih poleg tega še stalna pristojbina za vsako nakaznico		0.50 1.—
20. **Brzojavne nakaznice v inozemstvo**. Pristojbine kakor za navadne vštevši pristojbino brzojavke besedila nakaznice v dotično državo.		
21. **Poštni zavoji** ali paketi (pacchi postali) brez označbe vrednosti do 1 kg	2.50	
isto od 1 kg do 3 kg	5.00	
isto od 3 kg do 5 kg	7.50	
isto od 5 kg do 10 kg	12.50	
isto od 10 kg do 15 kg	16.—	
isto od 15 kg do 20 kg	18.—	
22 **Brzojavke (telegrammi)** naslovljene v kraljevino, S. Marino in otok Saseno — plačajo za vsako besedo do 10 črk, čitljivo pisane:		
a) navadne brzojavke do 10 besed	2.10	
za vsako nadaljno besedo	0.25	
b) silne brzojavke (telegramma urgente) trikratno pristojbino navadnih.		
c) jako silne brzojavke so dopuščene samo mej glavnimi mesti provinc ter plačajo petkratno pristojbino.		
d) brzojavke s plačanim odgovorom dop'ačajo pristojbino Cs. 50.		

23. **Zračna pošta**: Navadna in ekspresna pisma, ki se pošiljajo z zračno pošto, se morajo frankirati z navadno pristojbino in še: a) za pisma, dopisnice in drugo do 15 g lir 0.50; b) za tiskovine, vzorce in rokopise za 50 g lir 0.80; c) Afrika orijentalna, za pisma ali dopisnice vsakih 5 g. lir 1; d) Evropa, poljubna korespondenca, vsakih 20 g, lir 0.60.

B) Kolkovine in druge

1. Za vsako obremenjenje ali odobrenje v tekočem računu, za poljubne svote, fiksna taksa lir 0.50.

2. Najemščine, za celotno svoto vse najemnine 0,50%.

3) Kolkovan papir (Carta bollata) za vloge na ministrstva in dodeljene urade, upravno in računsko sodišče, lir 6, za vloge na uprave (občinske, deželne, davčne itd.) lir 4.—.

4) Menice, fiksna pristojbina 10 stotink in: za menice plačljive v 4. mesecih za vsakih 200 lir še 20 stotink; za menice plačljive v 6. mesecih za vsakih 200 lir še 40 stot, za menice brez določenega roka (in bianco) za vsakih 200 lir, še 80 stotink.

5) Kolekovanje navadnih računov, pobotnic, potrdil in drugih listin:

vsota do	L	1	je oproščena
„ „	„	100	kolek 0.20
„ „	„	3000	„ 1.—
vsota do	„	6000	kolek 2.—
„ „	„	10000	„ 3.—
„ „	„	13000	„ 4.—
„ „	„	16000	„ 5.—
„ „	„	20000	„ 6.—
„ „	„	23000	„ 7.—

za višje zneske, za vsakih nadaljnih lir 1000 ali vlomek istih, taksa lir 0.30 zaokrožena v cele lire navzgor. Za zneske nad 300 tisoč lir fiksna taksa lir 90.

Za kolekovanje računov med trgovci, veljajo posebna določila, ki menjajo višino takse po kakovosti prodanega blaga. Najobičajnejša taka taksa znaša 2.50%.

KAZALO

Koledarski podatki . . . . . Str. 3—27
Bojer-Čemažar, **Vrnilev** . . . . . „ 28
F. Žgur, **Pojdimo tja na gorico** (pesem) . . . „ 35
Orio Vergani, **Pregnani planet** . . . . . „ 36
Ivo Dren, **Ognjenik** (pesem) . . . . . „ 38
Adolf Šinkovec, **Poletje** (pesem) . . . . . „ 38
Anatole France, **Kristus z morja** . . . . . „ 39
Kje se rodi dan . . . . . „ 41
Fran Žgur, **Žalostno se zvonček glasi** (pesem) „ 44
F. S., **Nekdanji zimski večeri v naši družini** . „ 45
Ivo Dren, **Ta tihi čas** (pesem) . . . . . „ 48
Človek izgine brez sledu . . . . . „ 49
Fran Žgur, **Božji volek** (pesem) . . . . . „ 51
Emil Komel, **Duša glasbil** . . . . . „ 52
Kažipot do zakladov . . . . . „ 53
Robinzoni . . . . . Str. 56
Adolf Šinkovec, **Polnočnica** (pesem) . . . . . „ 58
Izumrle in izumirajoče živali . . . . . „ 58
Dobrotnika ameriških poljedelcev . . . . . „ 62
Dve, tri o lesu . . . . . „ 64
Trnovec, **Mogočni pritlikavci** . . . . . „ 67
Dr. Dietz, **O hormonih** . . . . . „ 71
Dr. A. S., **Pravice in dolžnosti staršev do otrok in obveznost preživljanja med sorodniki** . . . „ 76
Zgodbice o Tepčku . . . . . „ 80
Mikavnosti . . . . . „ 83
Skoraj bi ne verjel . . . . . „ 85
Pristojbine . . . . . „ 87
Med svet . . . . . „ 88

M E D S V E T

Letos prejmejo naročniki sledeče redne knjige:

1. **Koledar za leto 1938.**

2. France Bevk, **Ubogi zlodej,** povest.

3. Grazia Deledda, **Sardinske novele.** Prevedel Ivo Dren.

4. Jakob Trnovec, **Dobro, bolje, najbolje,** poučen spis iz tehnike.

5. **Lažnivega barona Münchhausena čudovita potovanja in doživetja po suhem in po morju.** Prevedel Nande Vrbanjakov.

Zaradi podražitve papirja in tiskovnih stroškov smo bili primorani zvišati cene knjigam za naročnike na L. 6.— (v prosti prodaji L. 8).

Neobvezni knjigi za doplačilo:

1. France Bevk, **Srebrniki,** povest. Za naročnike L. 3.— (v prosti prodaji L. 4.—)

2. Josip Ribičič, **Mihec in Jakec,** zabavna knjižica s podobami. Cena L. 1.50.

Prihodnje leto bomo izdali sledeče redne knjige:

1. **Koledar za leto 1939,** ki po svoji pestri vsebini in bogastvom ilustracij ne bo zaostajal za prejšnjimi letniki.

2. **Izvirna povest** domačega pisatelja.

3. Mirko Košir, **Poljedelska kemija,** poučen gospodarski spis.

4. **Lepo vedenje.** To pot bo ustreženo onim, ki so že večkrat izrazili željo, naj bi izdali knjigo o lepem vedenju, ki bi jo s pridom vzel v roke tudi preprosti bralec.

5. France Bevk, **Čarovnica Čirimbara.** Pravljice in podobno blago s podobami.

Dodatni knjigi za doplačilo:

1. France Bevk, **Stražni ognji.** Ilustrirana zgodovinska povest iz turških časov.

2. Po možnosti še ena leposlovna knjiga.

V knjižni zbirki „Luč" je izšlo:

1. Bogo Vremec, **Le hrepenenja,** novele.

2. **Poljski pripovedniki,** novele, prevedel Ivan Lesjak.

3. **Zbornik „Luč", X.** snopič.

Vse tri knjige dobe naročniki za L. 4.—. (V prosti prodaji L. 6.—).

NASLOV:

Unione Editoriale Goriziana

Gorizia, via Carducci 7.

V avgustu 1937. UREDNIŠTVO.

LJUDSKA KNJIŽNICA